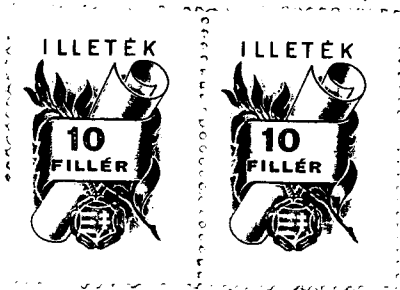

- 1 -

492/1946-47 blen

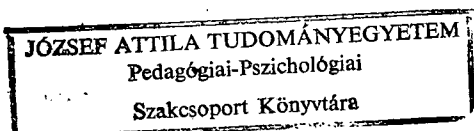

**AZ ISKOLÁSIFJU TESTALKATTÍPUSAI ÉS AZ EGYES TÍPUSOK LELKI
ÉLETE.**

Bölcsészdoktori értekezés.

D/1

Írta: Bakonyi Ferenc.

1947.

"Alkotta tehát az Ur Isten embert a föld agyagából, és orcájára
lehellé az élet lehelletét, így lőn az ember élő lénynyé"
/Kor. I. 15, 45./

Ó és Ujszövetségi Szentírás, Eger, 1862.

T A R T A L O M J E G Y Z É K .

I. A testi és lelki alkat közötti összefüggés vizsgálatá-	
nak története.....	4
II. A lelki élet biológiai alapjai. - Vonható-e következ-	
tetés a testalkatból a lelki alkatra?.....	10.
III. A leptosom-típusú iskolás ifjú.....	25
IV. Az atléta-típusú iskolás ifjú.....	66
V. A piknikus-típusú iskolás ifjú.....	94
Befejezés.....	123
Irodalom.....	125

I. A testi és lelki alkat közötti összefüggés vizsgálatának története. /1/

Bár mióta ember él a földön, mindig szokásban volt embertársainkat arcvonásaikból, taglejtéseikből és testalkatukból megítélni -gondoljunk az intrikus, sovány, szikár és a komikus kövér, pocakos alakjára- mégis csak igen kevés olyan kísérlettel találkozunk a történelem folyamán, amelynek az lett volna a célja, hogy a testi és lelki alkat közötti összefüggést tudományos módszerekkel vizsgálja. Az első komoly próbálkozást Arisztotelésznél találjuk. A Physiognomika című művében az arcból igyekszik a lélekre következtetéseket vonni. Az emberi arc formáját a szellemi képességekkel hozza kapcsolatba. Ezt oly módon eszközli, hogy az emberi arc egyes részeit bizonyos állatok megfelelő testrészeivel hasonlítja össze, s ez összehasonlítás útján az embert ama állat jellemző tulajdonságaival ruházza fel. Pl. vastag orr /mint az ököré/ lustaságot jelent, míg a hegyes orr /mint a kutyáé/ hirtelen haragot, s hajlott orr /mint a hollóé/ ezemteleniséget. Akinek puha haja van, az félénk, s akinek erős, az bátor, mert a nyulnak, a szervasnak puha szőre van, míg az oroszlánnak erősszála stb. Az ókor többi írói, akik fiziognómiával foglalkoztak, Arisztotelészt követték. Így Théophrastos, Galenus és Plinius. - A renaissance idején Johann Baptista Porta is az ő nyomdokain haladt. A De humana physiognomia című munkájában /Hannoviae, 1593/ az ember és állatfejeket hasonlítja össze, s így próbálja az emberi karaktert meghatározni. De Arisztotelész hatása érezhető még a múlt században is. Sophus Schack a Physiognomische Studien /dánból Liebich fordította németre, Iena, 1881./ című munkájában szintén az emberi és állati fej összehasonlításával foglalkozik. Megkülönböztet oroszlánarcot, rablómadár-arcot, rókaarcot, majomarcot, macskaarcot, birkaarcot és kutyaarcot.

Lavater főműve a Physiognomische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenliebe. /1774-78./ Kezdetben igen nagy sikert aratott. Minthogy azonban csak frázishalmaz, s nélkülöz minden tudományos megalapozottságot, rövidesen éles kritika tárgyát képezte. Lavater érdeme, hogy a fiziognómiát népszerűsítette. Wieland, Herder,

Klopstock prófétát láttak benne, s maga Goethe is elismer-
te nagy emberismeretét. "Wirklich ginig Lavaters Einsicht
in die Einzelnen Menschen über alle Begriffe....man staun-
te ihn zu hören, wenn man über diesen oder jenen vertraulich
sprach." /1./ Lavater a közvetlen megérzésre és hatal-
mas intuitív erejére támaszkodott. Elméletet és alapelve-
ket nem ismert, sőt óva intett a szisztematikus kutatástól,
s azt balgaságnak tekintette. Szerinte az első közvetlen be-
nyomás a döntő. "Traue dieser schnellsten Empfindung immer
am meisten, mehr noch als dem, was dier Beobachtung zu sein
scheint." /2./ Hiányzik nála a testalkat fiziológiai ismer-
rete, valamint a természettudományos előképzés.

Gall már az iskolában észrevette, hogy azoknak a gyerme-
keknek homloka, akik valamiben kitűnnek, meghatározott alka-
tot mutat. Egyetemi tanulmányainak végzése közben aztán
rendszeresen folytatta a koponyaalkat és a szellemi képesség-
gek közötti összefüggések vizsgálatát. Tehetséges emberek
fejről gipszlenyomatokat készített, pontos méréseket esz-
közölt, majd mint orvos, boncoláshoz is hozzájutott. Hatal-
mas anyagon végezte vizsgálatait. Tehetséges embereket kere-
sett fel, de elment a fogházakba s tébolydákbba is. Egyformán
vizsgálatokat végzett a magasabb és alacsonyabb társadalmi
osztályok tagjain. Megmérte az ókori márványszobrok kop-
nyáit, s végül vizsgálatait állatokon végzett vizsgálatokkal
egészítette ki. Mindezek eredményeként megállapította, hogy
a nagyagyvelő kérgének egyes részei különböző képességeket
foglalnak magukba. Minden külön szellemi képesség a nagy-
agy meghatározott részeihez kapcsolódik, amit Gall "Organ"-
nak nevezett. Minthogy ezek az "Organ"-ok az agy felszínén
feküsznek, fejlődésükkel meghatározzák a koponya alakját.
Következésképen annak alakjából a jellemre és a szellemi
képességekre lehet következtetni. Tanát, amelyet organo-
lógiának nevezett el, 1796-ban hozta nyilvánosságra. Kez-
detben neki is, mint Lavaternek óriási sikere volt. Cu-

/1./ Goethe: Dichtung und Wahrheit, 72.1.

/2./ Lavater i.m.

vier is érintkezésbe lépett vele, s Goethe rendkívüli érdeklődése végül barátságot hozott létre a két nagy ember között. Goethe egyik levelében tanácsokkal is ellátja Gallt, és a kor hírségei versenyeztek, hogy Gall előadásait meghallgathassák Bécsben. Sikere azonban nem tartott sokáig, mert egy 1801-ben kiadott császári rendelet beíltította az előadások tartását. Ezért elhagyta Ausztriát, s Németországban, Dániában, Hollandiában és Svájcban tartott előadásokat. Végül Párizsban telepedett le. Sikere itt sem volt tartós. Napoleon előtt kegyvesztett lett, Flourens pedig meghiusította, hogy beválasszák az akadémiába. Fő művének címe: Anatomie et Physiologie du système nerveux en général et du cerveau en particulier avec des observations sur la possibilité de reconnaître plusieurs dispositions intellectuelles et morales de l'homme et des animaux par la configuration de leurs têtes. Salgó Gall öt frénológiai alaptételét a következőkben foglalja össze: 1./ Az agy az érzelem, a szellem, a lélek székhelye. 2./ Az emberi értelem számos, egymástól független képességekre bontható. 3./ E képességek az emberrel születnek és mindegyik a szürke agykéreg meghatározott helyéhez van kötve. 4./ Minden ily orgánumnak nagysága jelzi azt a mértéket, amellyel az általa képviselt képesség résztvesz az agy, a lélek összemunkájában, és ily módon az ember jellemének és képességeinek meghatározott elemeit szolgáltatja. 5./ Az agykéreg alakulása befolyásolja a koponya külső alakulását s így a koponyaalkatnak az egyes orgánumok nagyságát mutató külső alakjából következtetni lehet azok működési erejére. /1./ Amint látjuk, Gall csak a koponyára terjesztette ki vizsgálatait, ami természetszerűleg egyoldaluvá tette. De mégis megelőzte korát, s érdemei elvitathatatlanok.

Carus /Carl Gustav/ főműve: Symbolik der menschlichen Gestalt. /1853, új kiadás: 1925. Heidelberg./ Carus elkerülte azokat a hibákat, amelyeket Lavater és Gall elkövetett, de ejtett helyettük másokat. Míg Lavater csak érzéseire hivatkozott, Gall pedig csupán a koponyát vizsgálta, addig Carus nem elégedett meg a megérzésekkel, sem pedig egy testrész vizsgálatával, hanem módszeres vizsgálatait az egész

---

/1./ dr. Salgó Sándor: Önismeret, emberismeret. Szeged, 1944.

testre kiterjesztette. Azt a nézetet vallotta, hogy az egész organizmus összefügg egymással: az egész a részekkel, s a részek is egymással. Helytelenül tizennyolcfajta konstitúciót különböztet meg. Ugyanosek helytelen a temperamentumról alkotott nézete is. Gallnak az agyvelőről hirdetett tanait merre-
 reven elutasította. Mégis ő is kapcsolatba hozza az egyes képességeket bizonyos koponyaformákkal, de Galltól eltérően a képességeket nem az agyvelőből vezeti le, hanem a koponyának a kiöblösödéseit bizonyos szellemi képességek szimbólumainak tekinti.

Thomas párizsi orvostanár három fő testalkat-típust különböztet meg: hasi, mellkasi és feji típust.

Amerikában a Fowler-fivérek vital /életéerős/, motiv /mozgó/, mental /szellemi/, és all round /vegyes típusu/ alkatot állítottak fel. Ez ma is használatos Amerikában.

Huter /Carl/ sokoldalú, de meglehetősen fantasztikus elveket hirdető festő. A tudás majd minden területén tevékenykedett, de mindenütt tulzásokba esett. Gall óvatos nézeteit az agyvelőben megsejtett lokalizációról nagy tulzásokkal kibővítette. Míg Gall huszonhét képességnak határozta meg a helyét az agyvelőben, addig Huter hetvennek. A halálvágy, szerencsétlenségi eszme, hívés a jövőben stb. mind helyet kaptak Huter lokalizációjában. Legértékesebb munkálkodásában a három élettípus felállítása. Még mielőtt a francia Sigaud felállította volna a négy emberit testalkat-típust: type cérébral, respiratoire, musculaire, digestif, Huter három fő testalkat-típust különböztet meg: táplálkozási-, mozgási- és érző-típust. Lehet azonban, hogy ez sem önálló, mert Schopenhauer is három karaktertípust különböztet meg, amelyeket fiziológiai erők-
 ból vezet le. /Reproduktionskraft, der Irritabilität, der Sensibilität/ ~~jelölése~~

"Überhaupt aber wird jedes unbeschäftigte Individuum, je nach der Art der in ihm vorwaltenden Kräfte, sich ein Spiel zu ihrer Beschäftigung wählen etwa Kegel oder Schach, Jagd oder Poesie, Heraldik oder Philosophie u.s.w. Wir können sogar die Sache methodisch untersuchen, in dem wir auf die Wurzel aller menschlichen Kraftäusserungen zurückgehen, also auf die drei physiologischen Grundkräfte: welche wir demnach hier in ihrem Zwecklosen Spiele zu betrachten haben, in welchem sie das die Quellen dieser Arten möglicher Genüs-

se auftretet, aus denen jeder Mensch, je nachdem die eine oder andere jener Kräfte in ihm vorwaltet, die ihm angemessenen erwählen wird. Also zuerst die Genüsse der Reproduktionskraft: sie bestehen im Essen, Trinken, Verdauen, Ruhen und Schlafen. Diese werden daher sogar ganzen Völkern als ihre Nationalvergnügen von den anderen nachgerühmt. Zweitens der Genüsse der Irritabilität: sie bestehen im Wandern, Springen, Ringen, Tanzen, Fechten, Reiten und athletischen Spielen jeder Art, wie auch in der Jagd und sogar im Kampf und Krieg. Drittens die Genüsse der Sensibilität: sie bestehen im Beschauen, Denken, Empfinden, Dichten, Bilden, Musizieren, Lernen, Lesen, Meditieren, Erfinden, Philosophieren." /1./
Huter főműve: Menschenkenntniss durch Körper, Lebens, Seelen und Gesichtsausdruckskunde. /1904-1906./

Kretschmer fellépése a testi és lelki alkat közötti összefüggés felderítésében korszakalkotó és jelentőséggel bír. Míg előtte csak bizonytalan tapogatózással, találgatásokkal és igen sok tudománytalan frázissal találkozunk, /Gall kivételével, de ő csupán a koponyát vizsgálta/ addig Kretschmer egyszerre polgárjogot biztosított az eddig csak féltékeny tapogatózó gondolatnak, hogy a testi és lelki alkat szorosan összefügg egymással. Kretschmert az a megfigyelése vezette új rendszere megalkotására, hogy a schizofrénias elmebetegek testalkat szempontjából két főcsoportra oszlottak: aszténikus és atlétikus alkatra, míg a cirkuláris elmebetegek mind piknikus típusúak voltak. Alaposabb vizsgálatok után kitűnt, hogy az alkati megjelenés és a lelki megbetegedés között összefüggés áll fenn. De amint a Kretschmer a félig egészséges és az egészen egészséges emberek testi és lelki alkatát kezdte összehasonlítani, azt találta, hogy az elmebetegekre érvényes testalkati és karakterológiai osztályozás az egészségesekre is ugyanúgy érvényes. Végeredményben három testalkat-típust különböztet meg: leptosom, atlétikus és piknikus típust. Ezeknek három lelki alkat felel meg: a leptosomnak a schizotim, az atlétikusnak a ciklotim, a piknikusnak a ciklotim lelki alkat. Vizsgálatainak tárgyalását itt mellőzöm, mert a későbbiek folyamán ugyanis többször hivatkozni fogok rájuk. Meg kell még említeni, hogy

---

/1./ Schopenhauer: Aforismen zur Lebensweisheit, Abschnitt II.

Kretschmer a karakter és a temperamentum fogalmának kiépítésében, valamint azok biológiai megalapozásánál is nagy érdemeket szerzett. Főműve a Körperbau und Charakter, amely 1921-től 1941-ig 26 kiadást ért meg.

II. A lelki élet biológiai alapjai. - Vonható-e következtetés a testalkatból a lelki alkatra?

Mielőtt megkísérelném bebizonyítani, hogy az iskolás ifjú testalkatából lelki alkatára következtetéseket lehet vonni, szükségesnek látszik annak bebizonyítása, hogy lehetséges a testi és a lelki alkat között összefüggést keresni. Nagyon fontos kérdés: ~~akkor~~ vannak-e olyan tényezők, amelyek egyformán behatással vannak a lelki és testi alkatra? Csak ha e kérdésre igennel tudok felelni, van jogom további vizsgálatok folytatására.

Ha egyáltalán lehetséges a testi és lelki alkat közötti összefüggésről beszélni, akkor ez csak annak feltételezésével lehetséges, hogy a testi és a lelki folyamatok egymásra kölcsönös hatással vannak. Ezt kell tehát vizsgálat tárgyává tennünk, de itt is inkább csak azt az esetet, hogy mennyiben képesek a testi hatások lelki folyamatokat előidézni. A fordítottjára elegendő lesz a rövid utalás, mert a kitűzött feladat értelmében az iskolás ifjú egyes testalkat-típusainak lelki életét kell megrajzolni, ami feltételezi, hogy az egyes típusok között fennálló lelki különbségek a testalkatbeli különbségekre vezethetők vissza. Ha tehát nem akarjuk, hogy megállapításaink mindenx támasz nélkül lógjanak a levegőben, a lelki élet biológiai alapjainak az e felderítése az elsőbbsérendű szükségesség.

Hogy a lélek hatalmas ereje mennyire képes testi folyamatokat befolyásolni, sőt megindítani, arra legszebb példákat szolgáltatják a katolikus egyház szentjei. De a mindennapi élet is számtalan példát nyújt. A bánat képes a szervezetet annyira megviselni, hogy az nem egy esetben bele is puztul, s a nagy akarat számtalan esetben hozott már vissza embereket a testi halál küszöbéről.

Mielőtt a testi folyamatoknak a lélekre történő hatását vizsgálnám, szükségesnek tartom áhitatomat és mély csodálatomat kifejezésre juttatni a Teremtő itt is megnyilatkozó bölcsessége előtt, és egyuttal megegyezően ellentmondani azoknak, akiket a test és lélek együttes vizsgálata materialista álláspontra helyezett; de megcáfolni azt a tévhitet is, hogy az ilyen természetű vizsgálódás a lélek elsőbbségét és magasabbrendűségét igyekszik a testiség színvonalára lezárallítani.

Amikor pl. elfogadjuk a fiziológia ama állítását, hogy bizonyos szellemi képességek az agy egyes részeihez kötöttek, s hogy a temperamentum kialakítása nagyrészt hormonhatásoktól függ, akkor ezáltal még nem fogadtuk el azt a tételt, hogy a lelki folyamatok nem mások, mint kémiai folyamatok, hanem azt állítjuk, hogy a testet megelevenítő és személyiséggé emelő lélek csak a test, és pedig az egész test útján tud megnyilatkozni. Az összes lelkien lelkien folyamatok tehát, amelyek testi hatásokra látszanak létrejönni, valójában nem mások, mint a léleknek a testen keresztül történő megnyilatkozásai. Azaz a lélek a test útján nyilvánkozik meg, s éppen ezért -ez viszont igaz-ezt a megnyilatkozást sokszor döntő módon befolyásolja a test minemisége. Ez az oka bűneinknek is, de annak is, hogy a testalkatból a lélekre -nem a magánvaló lélekre, hanem arra, amely mint a lelki jelenségek összessége áll előttünk- következtetni tudunk.

Ha a testnek a lélekre történő hatását vizsgálni akarjuk, akkor első sorban abban a régóta vajdó kérdésben kell állást foglalnunk: hol van a lélek a testben? Mert ennek megoldása a többi kérdés megoldását is magában rejti.

Homer a szívbe, vagy a rekeszizomba teszi a lélek székhelyét. Empedoklész a vérré vezeti vissza a lélek tulajdonságait. A stoikusok a bal szívkamrát tekintik a lélek lakóhelyének. Albertus Magnus azt állítja, hogy az elülső agyrész a legfőbb lelki tulajdonságok hordozója. Paracelsus von Hohenheim a szívbe, Descartes a tobozmirigybe helyezte a lelket. Gall kizárólag az agykérget tekintette a lelki tulajdonságok hordozójának. Ez ebben a formájában helytelen, mert a test többszörösét nem veszi tekintetbe. De mégis nagy haladást jelent és hosszú ideig tartotta magát, míg újabb kutatások ki nem derítették, hogy az egyes lelki tulajdonságok eredete nem, vagy nem csupán az agyvelő. Különösen a James-Lange elmélet és a belső elválasztású mirigyek kutatásának eredményei ingatták meg az agyvelő tekintélyébe vetett hitet.

A James-Lange elmélet az érzelmi élet alapjának kérdésével foglalkozik, s megállapítja, hogy az érzelmi folyamatokat kiváltó tényezők nem az agyvelőben vannak, hanem sokkal inkább a szimpatikus /vegetatív/ idegrendszerben. Az agyvelő csupán az eredményt nyilvánosságra hozó szerv, amelyben a vegetatív

rednezerben létrejött változások mint érzelmi hullámok tudatosakká válnak.

A belső elválasztású mirigyek kutatásának fellendülése magával hozta, hogy a lelki élet szervezeti alapjának kérdésében mindinkább a hormonokra terelődött a figyelem. Így bizonyosodott, hogy a pajzsmirigy fokozott működése erős ingerlékenységet okoz. Kiirtása pedig a testi elváltozásokon kívül még teljes elbutulással is jár. A nemi üsztön a nemi mirigy működésének alapján fejlődik ki, s a pubertás korában felépő hangulatok, a heroikus páthosz, az érzékenylelkűség és szentimentalizmus a nemi hormonok megjelenésének következményei. H. Fischer megfigyelése szerint a nemi mirigy eltávolítása erős karakterváltozást okoz. A kasztrált hirtelenharagu, erkölcsileg alacsonyabbértékű, epileptoid-karakterű lesz. A mellékvesét Ascher, Kanon és De la Paz vizsgálták, s azt találták, hogy az ingerelhetőségre és az agresszivitásra van hatással. A hypophysis megbetegedései szintén pszihikai változást okoznak, amely az infantilizmussal kapcsolatban ismeretes. Am a belső elválasztású mirigyek nem csupán a lelki életre vannak befolyással, hanem a testi alkat kialakítása is jórésztben az ő hatásukra jön létre. A növekedés főleg két belső elválasztású mirigytől függ: az agyfüggelék elülső lebenyétől és a csecsemőmirigytől. Az agyfüggelék elülső lebenyének megbetegedése okozza, hogy a fejlődés megáll, az agyágyforgalom és gázcsere csökken, a tejfogak nem cserélődnek ki, a csecsemőmirigy állandósul és a nemi mirigyek nem kezdik meg idejében működésüket. A thymus /csecsemőmirigy/ hormonjának főleg a csontrendszer fejlődésére van hatása. A mirigy kiesésénél a csontok rövidebbek maradnak a rendesnél, és a fejlődésben való visszamaradás különösen a végtápcsontokon feltűnő. Az ember testmagassága több belső elválasztási mirigy együttes hatásától függ: a tobozmirigy, agyfüggelék, pajzsmirigy, nemi mirigy hormonjának hatása okozza, hogy a növekedés érdemileg csak a nemi érésig tart. Ha tehát a pubertás korán bekövetkezik, a növekedés is korán befejeződik. A nő általában azért kisebb, mint a férfi, mert a pubertás nála hamarabb áll be. Ez az oka annak is, hogy az északi ember általában magasabb, mint a déli. Közismert tény ugyanis, hogy a déliek nemi érése jóval korábban következik be, mint az északiaké. Ha pedig a testi felépi-

tésben a belső elválasztású mirigyek ily nagy szerepet töltenek be, s ha a testalkatban a lelki életre oly nagy befolyást gyakoroló hormonok oly hűen visszatükröződnek, akkor az egész testalkat is -mint a hormonhatások következménye- felhasználható a belső elválasztású mirigyek, következésképpen a lelki életre vonatkozó vizsgálatoknál is. Mindezek nyilvánvalóvá teszik, hogy a test és a lélek közötti összefüggés sokkal nagyobb területet ölel fel, mint azt eredetileg vélték, s hogy a lélek székhelyének kérdését pusztán az agyvelő nem oldhatja meg. "Wir sehen neben dem Gehirn den ganzen Konzern innerer Drüse. /letzten Endes den Chemismus des Gesamtkörpers überhaupt/, der zwar immer auf dem Wege über das Gehirn, die seelischen Abläufe auf das nachhaltigste beeinflusst. Und dann erinnern wir uns, dass die Blutdrüsen es sind, die eben immer zwei Dinge in Paralleler Weise besonders grob erkennbar beeinflussen: den geistigen Gesamthabitus und den Körperbau; bei der Schilddrüse ist dies offenkundig. Der körperlichen Figur der Kretinen entspricht ein bestimmter psychischer Typus, so dass wir, wenn wir einen solchen Körperbau sehen, gleich weitergehen und sagen: in diesem Körper steckt wahrscheinlich eine Psyche von bestimmten, klinisch bekannten Eigentümlichkeiten..... Einen ähnlichen Zusammenhang zwischen Körperwachstum und psychischen Habitus sehen wir auch in der Pathologie der Keindrüse bei den Kastraten Eunuchoiden." /1./

"Die Körperform ist nur scheinbar starr, in Wirklichkeit Funktion innerer Kräfte des Organismus, die sie aus sich herausarbeiten; oder charakterische, messbare Spur ihres früheren Wirkens, Wachstum, langsame lebenszeitliche Bewegung. Wie die Art dieser inneren Triebkräfte beschaffen ist, die Körperwuchs- und Temperamentsentwicklung gleichsinnig steuern, ist grundsätzlich auch heute & schon sehr wohl zu sagen. Es kann sich dabei handeln einerseits um humorale Faktoren im weitesten Sinne, also konkret gesprochen um "ubiquitere" gesamtkörperliche Chemismen, wie sie uns die moderne Pharmakologie und physiologische Chemie in zunehmenden Umfange kennen lernt; andererseits um gewebe- und organspezifische Hormone und verwandte Stoffe, von denen wir heute schon bezüg-

lich verschiedener innerer Drüsen wissen, dass sie Parallel-
auswirkungen auf Körperwuchs und psychische Entwicklung haben."

/1./ Az egész test tehát a lélek lakóhelye, s így ebből a
testből, amely a magánvaló lélek fogalmát megnyilatkozásain
keresztül a lelki jelenségek összességének fogalmává szűkíti
és alakítja, kézenfekvő bizonyos lelki folyamatokra, szelle-
mi képességekre következtetést vonni. De már maga az a tény is,
hogy a lelki élet oly sok, egymással természetük szerint össze-
függésben nem állónak látszó tényezőből tevődik össze, szük-
ségszerűvé teszi, hogy szélesebb skálájú, nagyobb területen ki-
sérletezzünk. "Das Psychische besteht ja aus ganz verschieden-
artigen Vorgängen aus Sinneseindrücken, Wahrnehmungen und Vor-
stellungen, aber auch aus gefühls- und triebbetonten Akten, auch
Gefühlen, Stimmungen und Strebungen, und schon allein die lo-
gische Überlegung fordert, dass so verschiedene seelische Tä-
tigkeiten wie die intellektuelle, die affektive und die Trieb-
seite eines Menschen mit ihren ganz andersartigen psychologi-
schen Grundlagen auch zu verschiedenartigen materiellen Sub-
straten in Beziehung zu setzen seien." /2./

Miután megállapítottuk, hogy a testi és a lelki alkat kö-
zött összefüggés állfenn, valamint hogy a szervezet egyes részei
a lelki folyamatokra igen erős befolyással vannak, azt kell
vizsgálat tárgyává tenni, hogy a./ a lelki élet mely területén
lehetségesek ezek a hatások, s b./ mik azok, amik ilyen hatá-
sokat váltanak ki.

Ad A./: a testalkattal kapcsolatban a karaktert és a tem-
peramentumot említi a legtöbb szerző, mint amelyek azzal leg-
inkább összefüggésben állának. De itt a fogalmi elhatárolások
igen bizonytalanok. Vannak, akik a karakter fogalmába a tem-
peramentumot is belefoglalják, s vannak, akik a kettőt külön-
választják. Az alábbi nézeteket Ewald: Temperamentum und Cha-
rakter című könyve nyomán közlöm.

/1./ Kretschmer: Körperbau und Charakter, S. 87.

/2./ W. Böhle: Die Körperform als Spiegel der Seele, S. 29.

alkattal járnak együtt. Legfeljebb az okok felderítésében tévedtünk, de az okok helytelen megállapítása még nem cáfolja meg a valóságban meglévő okozatok létezését. Semmiképen sem lesz tehát haszontalan, ha megkíséreljük felderíteni az iskolás ifju egyes testalkattípusaival együttjáró lelki alkatokat.

...

A testalkattípusok.

Vizsgálataink folyamán Kretschmer testalkattípusait vettem alapul. Ezek több szempontból használhatóbbaknak látszóttak a többiekénél. Így elsősorban ezek testalkati ismertetőjelei pontosan rögzítettek és standardizáltak. Nagyon sok jónevű kutató felül is vizsgálta már, úgy, hogy általánosságban elfogadottak. De Kretschmer típusbeosztása mellett szól az a körülmény is, hogy abban a többi kutató által felállított típusok mind beoszthatók, amíg azok közül egyet sem lehet kiválasztani, amelyről ugyanezt el lehetne mondani. Így pl. a francia Sigaud által megállapított négy típusból a type cérébrale Kretschmer leptosom-típusának, a digestif a piknikusnak, a respiratoire és musculaire pedig Kretschmer atléta-típusának két alfaját alkotják. Hasonlóan járhatunk el Thomas és Fowler stb. típusaival. Kretschmer szerint három testalkattípust különböztetünk meg: a leptosom, atléta és piknikus típust. Természetesen ezeknek a típusoknak testi és lelki jegyei nem alkalmazhatók teljes mértékben az ifjukorban. Ez megnehezítette, de érdekessé a bizonyos mértékig eredetivé is tette a vizsgálatokat, mert kimondottan az ifju testi és lelki típusainak vizsgálatával tudtommal még senki sem foglalkozott. Különösen megnehezíti az egyes alkattípusok a elkülönítését, hogy az ifjukori különbségek mellett az öröklés-okozta variációk miatt is ritkák a tiszta típusok, s sokszor nehéz megállapítani, hogy az adott esetben örökléstani variációról, vagy csupán az ifjukor természetében rejlő változásról van-e szó.

Összesen háromezernégy 16-19 éves iskolás ifjút vizsgáltam meg testalkat szempontjából. Ezek közül tiszta típus volt 99. A 99-ből leptosom volt 27, atléta 32, piknikus 40. Tehát az összes megvizsgált tanulóknak körülbelül harmadrésze volt tiszta típusu, s ezek között legnagyobb arányszámban volt a piknikus, s legkisebb arányszámban a leptosom.

Ez körülbelül meg is felel a magyar nép általános testi felépítésének. A testalkattípusok megállapítása után a tiszta típusoknál végeztem lélektani megállapításokat. Az intelligencia vizsgálatánál a Binet-Simon, Kylla-Böbertag és Terman testjeiből választottam ki a legmegfelelőbbeket. A karakter és temperamentumra vonatkozóan pedig a Szondi-testet alkalmaztam, de természetesen nem kizárólagos döntő erővel. A testeken kívül felhasználtam kartársaim és magam megfigyeléseit, valamint a növendékek önmegfigyeléseit és önvallomásait. Miközben az egyes testalkattípusok lelki típusait igyekszem megrajzolni, eljárásomban az az elgondolás vezet, hogy az emberi s kiváltképen az ifjú lelket nem vizsgálhatjuk széttagolt, mozaikszerű darabjaiban, hanem csak szerves, összefüggő egészként. Nekem is úgy tűnik, fel: "Mint a gondolkodás, érzélem, akarat régi lélektani csontváza már régen nem hordaná azokat az izmokat, amiket ráraktak anélkül, hogy tudomást szereztek volna a stílusban és a technikában bekövetkezett változásokról." /1./ A testalkatnak megfelelő lelki típusok megalkotására törekszem tehát, s kivéve az értelmi képességek és gondolkodás területét, a többi részében magyarázom és taglalom, hanem egységes struktúrára töreksem. Az intelligenciát azért emelem ki, mert iskolás ifjúról lévén szó, az értelmi képességeknek külön is nagy szerepük van, de meg azért is, mert az intelligencia és a testalkat közötti összefüggésnek eddig kevés figyelmet szenteltek. Természetesen nem kerülhető el, hogy a vizsgálódásoknak ne legyen valami természetű tagozódásuk, ezért az iskolás ifjút természetes környezetében, az iskolában vizsgálom, s a tagozódás így gyakorlati szempontok szerint történik. Ezek a következők: az iskolás ifju egyes típusainak 1./ értelmi élete, 2./ életérzése, 3./ állásfoglalása az iskolával szemben, 4./ állásfoglalása és szociális beállítottsága diaktársaival szemben, 5./ erotikája, 6./ szexuális élete, 7./ vallásos élete, 8./ erkölcsi élete, 9./ életszerepei.

/1./ Spranger: Az ifjukur lélektana, 4.1. Magyarul: Mezötur, 1929.

III. A leptosom-típusú iskolás ifju.

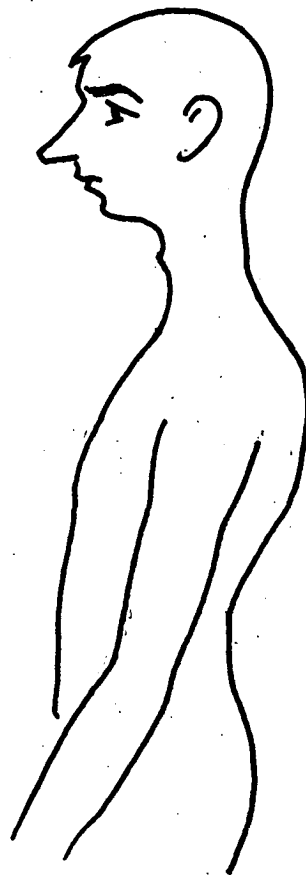
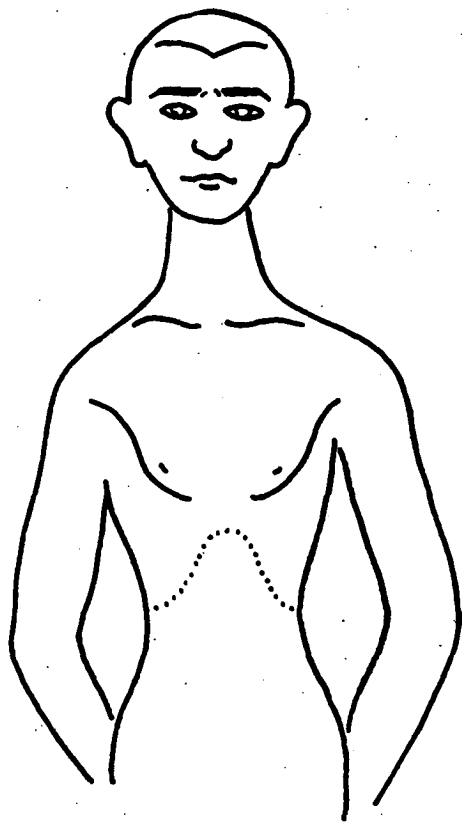
Testalkat.

Kretschmer adatai a felnőtt leptosomra vonatkozóan:

testmagasság:	168.4
testsúly:	50.5
fejkerület:	55.6
vállszélesség:	35.5
haskerület:	74.1
csipőkerület:	84.7
kézkerület:	19.7

Bakonyi adatai az ifju leptosomra vonatkozóan:

169.2
53.01
54.8
36.2
71.2
82.3
22.6

A leptosom-alkat sematikus rajza.

Az ifju leptosom testi jegyei teljesen megegyeznek a felnőttével. Kretschmer is megállapítja, hogy a leptosom-típus az összes életkorban meglehetősen állandó jellemvonásokat mutat. Már mint gyermek gyenge, a pubertás korában hirtelen nő, s erőteljes izommunka sem gátolja erős izmokhoz.

A fej kis kerületű, a koponya középen széles, rövid és magas. A fejtető nagyobbképeségűeknél erősen domboru. Az arc hosszúság, keskeny, sápadt, sovány. Az orr igen gyakran nagy és előreugró, az áll kicsi, fejletlen. Az orr helyzete és nagysága miatt az arc igen sokszor éles metszésű. Sokszor az arc rövid, de a keskenység miatt hosszúnak tűnik fel. Az ifju leptosomra is teljes mértékben jellemző az u.n. Winkel-profil, amely abból adódik, hogy az orr előreugrik, s az áll fejletlen. Kretschmer azt állítja, hogy a Winkelprofil nem mindig található fel, én ezt vizsgálataim alapján úgy módosítanám, hogy nem található fel mindig annyira jellegzetes és szembetűnő formában, mert a leptosom-típusnál az áll hypopláziája annyira jellemző, hogy még ha az orr nem is nagy és előreugró, a Winkelprofil minden esetben tisztán kivehető. Gyakori az arcnak rövid tojásformája. Sohasem találunk az arcon zsirlerakodást, aminek következtében nem párnázott, puha, hanem inkább élesmetszésű. A haj elég sűrű, s rendszerint túlterjed az átlagos határokon. Sokszor mélyen benő a halántékba. A hajszálak erősek, durvák, a haj nehezen fésülhető. Minthogy a szemöldök is erősen fejlett, a haj és a szemöldök majdnem összeér.

A leptosom-típusu ifju testalkata fejletlennek, betegesnek tűnik fel. Az izmok és a bőr közül hiányzik a zsirpárna, s a soványság rögtön szembetűnik. A testsúly a testmagassághoz képest igen kicsi. Az izmok is fejletlenek és igen kistömegűek. A csontok vékonyak. E három tényező következtében a végtagok igen vékonyak, hosszúak. A váll keskeny és rossztartású. Sokszor előreesik, aminek következtében az amugy is beesett és igen kismellkas még jobban beesik s a test nagy n rossztartású lesz. A has petyhüdt, de a gerincoszlop erős S-hajlata miatt előreugró. A bőr sápadt s szinte áttetsző.

Értelmi élet.

Értelmi képességek./Intelligencia./ Az intelligencia megállapítására a kitartó figyelmet /munkateljesítményt/, a figyelem megosztásának képességét, az emlékezetet, a kritikai képességet,

és kombinálóképességet vizsgáltam.

A kitartó figyelem megállapítására a betűáthúzási próbát alkalmaztam. A feladat volt 10 perc alatt egy szövegben /mindenkinél ugyanaz/ minél több a és n betűt áthúzni úgy, hogy sorban haladva sehol ne hagyjanak ki ilyen betűket. Az eredmény értékelésénél számított: mennyi betűt húzott át, mennyit hagyott ki, mennyit húzott át tévesen. A leptosom-típusú tanulók közepes eredményt értek el, azaz teljesítményüknek átlaga az atléta és piknikus típusé közé esik. Ez mind az áthúzott, mind a kihagyott betűk számára egyaránt vonatkozik.

	L.:	A.:	P.:
Áthúzott betűk száma:	266.7	277.7	255.4
Áthúzatlan betűk száma:	22.1	17.6	25.7

Az eredmény a leptosom-típusra vonatkozóan Radnai vizsgálatainál kedvezőtlenebbül alakult. Ott is ^{az}atléta-típus érte el a legjobb eredményt, de a legrosszabát nem a piknikus, hanem a leptosom.

	L.:	A.:	P.:
Munkateljesítmény:	4.0	6.28	4.6 /1./

Ezt ő azzal magyarázza, hogy a leptosomok konstitucionálisan gyengébb felépítésűek, tehát logikus, hogy munkateljesítményben az utolsó helyen állanak. Ennek az eltérésnek bizonyára az lehet az oka, hogy Radnai -saját bevallása szerint- ez értékek meghatározásához általában több tanulót használt, mint ahányat alkat szempontjából meghatározott. Így valószínűleg a nem tiszta típusok hozzákeveréséből adódott a leptosom-típus utolsó helye. Más érvek is azt látszanak alátámasztani, hogy a gyengébb konstitúció és biotónus egymagában nem okozhatja a szellemi munkában való munkateljesítmény alacsonyabb értékét, mert igaz ugyan, hogy a szervezet erői kisebbek, de a leptosom-típus leg-erősebben szellemi beállítottsága. Horst és Kibler kísérletei, hogy a piknikusok inkább extenzív, szintetikus, tárgyas, a leptosomok intenzív, szubjektív, absztrakt, analitikus munkatípusúak. A nagyobb ~~szellemi~~ érdeklődés minden valószínűség szerint a figyelem erősebb és kitartóbb munkáját vonja maga után. Ezzel szemben a piknikus erősen gyakorlati beállítottsága,

s ezért az érdeklődés hiánya lerontja azt az esélyt, amely a jobb biotónusból adódna. Mindezt figyelembevéve azt is természetesnek kell tartanunk, hogy az atléta-típust a leptosom nem érthette el, mert az atléta-típus jobb biotónusa mellett még nagyfoku érdeklődést is mutat mindenféle munkával szemben. Hogy a leptosom-típus az iskolában általában jobban és kitartóbban figyel, mint a piknikus, azt a tanítási órákon tett megfigyelések ékesen bizonyítják. A leptosom-típusú tanuló a legnehezebb matematikai, vagy nyelvi órák alatt is elejétől fogva nagy figyelmet tanusít. Ha lankad érdeklődése, vagy kifárad, nagy köteleességérzése mindig újabb erőfeszítésekre sarkalja. Alig találunk leptosom-típusú növendéket, aki órák alatt tudatosan mással foglalkoznék, izegne-mozogna, játszana, firkálna. Ha nem figyel, rendszerint valóban a gyengébb konstitúciója, energiamennyisége az oka, amely hamar kimerül; s ilyenkor a tanuló tovább is figyelő magatartást tanusít, de gondolatai vagy elkalandoztak, vagy nincsenek is: üresen bámul a semmibe.

A figyelem megosztásának képessége tekintetében a testvizsgálat eredménye alapján a leptosom-típus első helyen áll a három típus között. A vizsgálat a következő testtel történt: a növendékeknek fejben szorzási feladatokat kellett megoldaniuk, mialatt egyuttal egy történet felolvasását is figyelemmel kellett kísérniük. A szorzások eredményeit a felolvasás alatt jegyezték le, míg a történetről rögtön utána számoltak be írásban. Az értékelés a helyesen megoldott feladatok és visszaadott történet hűségének összeredménye alapján történt.

L.: 13.5

R.: 13.1

P.: 13.3

Amint látjuk, az egyes típusok között a különbség igen kicsi, s bár a leptosom áll első helyen, bizotts következtetéseket ebből a tényből nem vonhatunk. Szükségeseznek látszana egy nagyobb kísérleti anyagon végzett vizsgálat, amely talán felfedné -ha van- a különbségeket. Az összpontosított figyelem terén Radnai a következő eredményekre jutott:

L.: 5.5

A.: 4.89

P.: 5.1

/1./

Tehát a rangsor ugyanaz, csak nem a megosztott figyelemre vonatkozóan. Felvilágosítással ez sem szolgál.

Ha most a figyelmet a maga egészében nézzük, s a figyelem gajaiban elért rangszámokat összeadjuk a legkisebb számot, tehát az első helyet a leptosom-típus éri el./Kitartó figyelem:2,

megosztott: 1, koncentráció Radnai szerint: 1./ Ez a gyakorlati tapasztalattal teljes mértékben megegyezik. Enke a figyelem megosztását egy motorikus és egy szellemi tevékenységre vonatkoztatva vizsgálta, és azt találta, hogy a leptosom-típusuak jobb eredményt értek el, mint a többiek. Viszont a leptosom-típusuak figyelmüket nem képesek a régebbi tárgyról az újabbra gyorsan átállítani. Enke tachistiskóp-kísérleteinél először azt a feladatot adta, hogy a színes szótagoknak színére emlékezzenek vissza a kísérleti személyek, aztán hogy ne a színre, hanem a tartalomra, s úgy találta, hogy egyes kísérleti személyeknél az első kísérletre való beállítottság oly erősen megmaradt, hogy még a másodiknál is színfeleleteket adtak tartalom helyett. A feleletek kiértékelésénél a következő eredmény adódott:

perszeverációs százalék: L.: 21.2 A.: 17.6 P.: 8.

A leptosom-típusuak figyelme tehát igen jó a megosztott és koncentrált figyelem terén, közepes a kitartó munkateljesítményben, és erősen tapadó jellegű. Gyors tárgyváltoztatásnál nem megbízható.

Az emlékezettel kapcsolatban az emlékezet minőségét /jó-ságát/ és a meglevő emlékezeti anyag felidézésének gyorsaságát vizsgáltam. Az emlékezet minőségének vizsgálatánál értelmetlen szótagpárokat tanultak be a növendékek, s ezeket 10 nap múlva az első szótagot hívószóként alkalmazva visszakérdeztem. Majd 12 három egymással fogalmilag összeköttetésben álló szócsoporthoz tanultak be, amelyeket 10 nap múlva az első szót alkalmazva hívószó gyanánt visszakérdeztem. Min^d az értelmetlen, mind az értelmes anyagnál a leptosom-típusuak mutatták fel a legjobb eredményt, bár a különbség az egyes típusok között igen csekély. Tekintettel azonban arra, hogy az eredmény nagyjából megegyezik a Radnai eredményeivel, valószínűleg megfelel a valóságnak.

	L.:	A.:	P.:
Értelmetlen anyagnál:	7	6.1	5.6
Értesmes anyagnál:	8.8	8.1	8.6
Radnai adatai:	5.8	4.45	4.78 /1./

Az iskolai tanítási tapasztalat is alátámasztja a leptosomok elsőségét az emlékezet területén. Hívószámokat, matematikai levelezéseket a leptosom-típusú tanulók jobban emlékezetükben tudnak tartani, mint a többiek.

A meglévő emlékezeti anyag felidézésének gyorsaságát a következő testtel vizsgáltam: megadott hívószavakra négy perces időegységek alatt a tanulónak le kellett írni mindazokat a szavakat, amelyek ezekkel kapcsolatban eszükbe jutottak. A vizsgálatok először konkrét, majd absztrakt fogalmakra vonatkoztak. Mind a konkrét, mind az absztrakt fogalmaknál a leptosom-típusnál volt az emlékezeti anyag felidézésének lefolyása a leglassub. Még ezen az aránylag kis vizsgálati anyagon is elég figyelemreméltó különbség mutatkozik a leptosom-típus hátrányára.

	L.:	A.:	P.:
Konkrét:	145.7	161	172.7
Absztrakt:	88.7	102.8	105.7

Ez az eredmény megegyezik a tapasztalattal. A leptosom az ingerekre nem reagál gátlás nélkül, így az emlékezeti anyag felidézésében sem veheti fel a versenyt a flott piknikussal, vagy az atlétával. A leptosom-típusú tanulók feleletei rendszerint nem tetszetősek, sokszor akadozóak, és egy csak igen ritkán formásak. Ezért a tanár hajlandó a megérdemelt osztályzatnál lejjebb értékelni. Először meg kell ismernünk az ilyen növendéket, türelmesen kell várnunk, míg összeszedi magát, s ha látja a jóindulatot, könnyebben legyőzi a gátlásait, és ilyenkor megnyílnak lelkének csatornái. Előbbukkannak a lelke legmélyén elrejtett kincsek, s a külvilág idegenül áll az ismeretlen s váratlan mélységek előtt.

A kombinálási képesség vizsgálatánál a növendékek három megadott szóra egymással logikai összefüggésben álló 3-3 mondatot alkottak. /Fü-köny-óra: a diák a fűvön ül-kezében könyv-öt óráig ki akarja olvasni/ Öt konkrét és öt absztrakt szócsoporthoz volt. Minden szócsoporthoz való mondatképzésre öt perc állott rendelkezésre. Az eredmény értékelésénél a helyesen megalkotott három tagból álló mondatcsoportok száma volt a döntő. Az egyes típusok átlageredményeinek megállapításánál a leptosomok utolsó helyre kerültek.

L.: 9.7   A.: 11.8   P.: 12.8

Az iskolában végzett megfigyelések nem mutattak nagy különbségeket az egyes csoportok között, ezért a fenti eredmények ellenőrzése elmaradván -az irodalomban nem találkoztam ilyen vizsgálatokkal- helyesnek kell azokat elfogadnunk.

A kritikai képesség vizsgálata alkalmával a tanulók előtt két történetet olvastunk fel. Ezek közül az egyik pszichológiai, a másik logikai ellentmondásokat tartalmazott. A növendékeknek meg kellett állapítaniuk az ellentmondásokat. Az eredményt az szolgáltatotta, hogy ki mennyi ellentmondást vett észre. A különbség az egyes típusok között itt is igen kicsi, s az eredmény ellenőrzésére itt sem állott rendelkezésemre idegen vizsgálati anyag. A leptosom-típus a középső helyet foglalja el a két másik típus között, de a különbség oly csekély közte és az atléta között, hogy nem is igen lehet számításba venni.

L.: 3.6

A.: 3.5

P.: 4.8

A következtetési képességet magam nem vizsgáltam. Radnai erre a célra hat szillogizmust használt. Legjobb eredményt a leptosom-típusnak érték el.

L.: 5.6

A.: 4.5

P.: 5.2

A műszaki készség terén szintén csak Radnai vizsgálataira támaszkodhatom. Itt a leptosom-típusnak a leggyengébb eredményt érték el, ami természetes is. A leptosom nem a külvilág tárgyaira intuitíven beállított, hanem erősen introvertált típus, és teljesen idegenül áll a gépekkel és a mechanikával szemben.

L.: 4.2

A.: 4.7

P.: 5.2 /1./

Végeredményben az intelligencia egyes összetevői közül a leptosom-típus a figyelem megosztása, az emlékezet, és következtetés terén megelőzi a tühbi típust, a kitartó figyelem és kritikai képesség terén közepes, míg az emlékezeti anyag felidézésének lefolyása, a kombinálási képesség és a műszaki készség terén gyengébb a másik két típusnál.

Gondolatvilága. Akár elfogadjuk Bergsonnak azt az állítását, hogy az értelem és ösztön ugyanazon képesség két széjjeltartó ága -ami már magában foglalja annak feltételezését, hogy miként az állati ösztön az egész szervezet érdekeit és céljait megtestesítő megismerő képesség, az értelem annak emberi megfelelője- akár nem, jogos annak feltételezése, hogy az értelem működése a gondolkodás indítékait tekintve a szervezetet is magában foglaló énnel erősen alávetett. Azaz a gondolkodási indítékok /Denkantrieb/ nem kizárólag a külvilágból származnak, hanem

diszpozicionálisan adottak, s a külvilág eseményei is csak annyiban indítanak gondolkodásra, amennyiben azok az ént valamilyen formában érdeklik. Minden éntnek megvannak a maga kategóriái, amelyek szerint a külvilágot felfogja, amelyek szerint gondolkodik, s amelyek szerint a külvilágot alakítani próbálja. Az egyes teetalkattípusok ezek szerint a kategóriák szerint is elkülönülnek egymástól. Különösen a leptosom-típus az, amely fokozott mértékben saját diszpozíciói szerint gondolkodik az élet tényeiről. Minden problémát a maga sajátos nézőpontjából szemlélve éntjének belső arculatára festi át. Ez határozottan kútközik a ifju leptosomnál. Gondolkodási indítékai autisztikusak, egészen éntjében, érzéseiben és hangulataiban gyökereznek. A külső indítékok -ha egyáltalán szóhozjutnak- csak igen kis szerepet játszanak. Jellemző a gondolkodására, hogy a praktikus élettel jóformán semmi összefüggése nincs. Gyakran a gondolatai csak arra valók, hogy a külvilágban szenvedett sebeket velük gyógyítsa, a sikertelenségekért magát kárpótolja. Magateremtette-gondolatvárásban él, s bizony a külvilág ostromai gyakran súlyos károkat okoznak e várban. Sokszor a nappal nem is elegendő a rombolások kijavítására, s ilyenkor az éjtszaka jórésze is rámegyaz új bástyák építésére. A kleptosom-típusu ifjak között tehetség szempontjából két jellegzetes /szélső/ nagy csoportot találunk: a./ a tehetséges érzékeny, b./ a buta érzéketlen. Ezek között számtalan átmenet van, de itt csak a két végletet tárgyaljuk.

a./ A tehetséges érzékenynél autizmusánál fogva a szellemi élet áll előtérben. Szellemi felvevőképessége roppant nagy, s munkakészsége csodálatos. Hogy önmagát minél jobban kiépihesse, s az éntjéből alkotott palotáját minél szebb drágakövekkel díszíthesse, csillapíthatatlan tudásszomjjal, ifju mértéktelenséggel veti rá magát a tudás minden területére. Éjjel-nappal könyvei felett görnyed, s minden mást elfeled. Vég nélküli spekulációkban vergődik. Nem elégszik meg azzal, hogy a külvilág tényeit egyszerűen tudomásul vegye, az okokat is kutatja. Sokat foglalkozik önmagával, meg akarja érteni érzékeny s sokszor következtelen lényét. Elmerül lelkének vizsgálatában, de mindig újabb mélységekre bukkan, s az eredmény sohasem kielégítő. Hajlik a transzcendentális felé. Vonzza a rendkívüli,

a csodálatos, és a titokzatos. A honnan? hová? nagy kérdései foglalkoztatják. Teóriákat épít, rendszereket alkot, s ezekhez az építőköveket saját lelkéből veszi. Filozofáló hajlamu, s a filozófia nagy kérdései égő problémaként égnek lelkében. Ezekről, ha egyszer felléptek, nem igen tud szabadulni. Spranger szépen mondja róla: "Csak az a típus, amelyet újabban introvertáltak, befeléfordulónak neveznek, esik bele a képzelet tobzódása és az érzelmi boldogság mellett gyakran a filozófiai tépelődésbe. Az egész ember -mélyen elmerülve önmagában- végigszenvedi ekkor a kínzó rejtélyek minden kínját, amelyek úgy üldözik, mint a démonok. Messzire nem jut vele, mert még nagyon sovány az anyag, amivel dolgozik. A filozofálás anyagát ezekben az években rendszerint az önkiélés misztikája képezi." /1./ A lélek kialakulatlansága miatt természetesen rendszeres filozófiai gondolkodás nem igen lehetséges, de még az élet és tudás egész területének áttekintése is hiányzik.. Minthogy pedig saját lelkének építőköveivel dolgozik, filozófiai rendszert nem, de önmagát lassan kiépítheti. S ez az építés a leptosom-típusú ifjú lelki életének igen jelentős részét képezi. Erős az esztétikai érzéke. Míg van dolog, amely esztétikailag közömbös lenne számára. A szépség vezérlőszempont életében. Csak a magasabb életkultura keretében érzi jól magát. Minden, ami durva, csunya, rikitó, taszítólag, bántólag hat rá. Ezért nem foglalkozik gondolataiban a való élettel, vagy ha igen, nem a valóságos élettel, hanem annak égi másával. Gondolatvilágában az absztrakt, a formális az uralkodó. Vak minden iránt, ami valóságos, tapintható és kézzelfogható. A természettudományok iránt nincs érzéke. Az önvallomások alapján készített statisztika szerint 27 leptosomból 12-en az irodalmat, heten a lélektant, hárman a zenét, ketten az éneket és hárman a rajzot nevezték meg legkedveltebb tantárgyként. A legkedveltebb kedvelt tantárgyak között első helyen a matematika és a természettudományi tárgyak állanak. Az ifjú leptosomnál gyakran lép fel prófétai hajlam; hogy önmagát megváltassa, szeretné a világot megváltani, mássá tenni. Ő nem is tud róla, de ez a megváltott világ erősen az ő képére és hasonlatosságára alkottatna meg. Az ifjú leptosom gondolatvilágában a középkor hangulata

---

§1./ Spranger: Az ifjúkor lélektana, 256.1.

tükröződik: misztikus, romantikus, tulvilági s kissé szomorú.

A leptosom típusú ifjú fantáziája alig választható külön rendszeres gondolkodásától. Ebből következik, hogy fantáziájának indítékai megegyeznek a gondolkodásával. Ezek: a külvilágtól való visszahuzódás, vágy a megértésre és tökéletesedésre s az erős esztétikai érzék. Visszahuzódván a külvilágtól, magabazárkózottságában valami kiutat, új területet keres az elveszett külvilág helyett. Maga a rendszeres gondolkodás nem képes teljesen kielégíteni, mert ismeretei -s rendszerint képességei is- nem olyan nagyok, hogy állandóan foglalkoztatni tudnák. De emellett itt még a valóság fékai is gátolják, a teljes kiélésben és szabad szárnyalásban. Egyedül a fantázia marad számára, ahol sóhajaiból virágok fakadnak, s titkon öntött könnyei gyöngyökké válva sápadtan csillognak az alkonyi nap fényében, vagy a virágos mezőn sétáló Kedves nyakán. Ebben az országban ő az ur, s nem kell félnie a durva betolakodóktól. Király lehet, herceg, ünnepezt, költő, vagy nagyhirű tudós. Itt megnyerhet minden csatát, megírhatja halhatatlan verseit, és lerakhatja egy új, világot megváltó tudomány alapjait.

Ám hiába van meg az álomország, önmagában még nem elégíti ki, még mindig ottmarad a vágy a megértésre és a tökéletesedésre. Ezért a vágyódásából fakadó fantáziájával vonja be kedvenc alakjait. Ezeket a neki tetsző helyzetekbe állítja, és amit a valóságban sohasem tehet: kiönti nekik lelkét. Amint így kiemelkedik a hétköznapi környezetből, leveti hibáit, rossz szokásait is. Ennek a megnevesedett énnak minosének bűnei, és ezeknek a fantáziával megszőpített alakoknak nincsenek rossz szokásai. Sokszor éppen azért menekül a fantáziához, mert tisztának, nemesnek, hősnak akarja látni önmagát. Ezért az én kialakulásának szempontjából a fantáziának igen fontos szerepe van. "Ha megvizsgáljuk ezt a lelki alkatot, amely szellemkarjaival mindent átölelő érzéki vonatkozások segítségével keresztülnyúl saját határain, ami természetesen még magának az átélőnek is titok marad, megvilágosodik előttünk a lelki fejlődés folyamán betöltött szerepe. A magát vágyódva beleélő fantázia a lélek fejlődésének eszköze. Együttal a lélekformálásnak is -a benne rejlő képzőhatásu törvényszerűségeknél fogva-." /1./

Az erős esztétikai érzék és beállítottság szintén nagy ösztönzője és egyik tápláló talaja a leptosom-típusú ifjú fantáziájának. A világ tele van szépségekkel, s az ő fogékony lelke számára minden apró szépség hatalmas élmény. Ezek az élmények pedig a fantáziában vezetődnek le. A levezetődés eszközei a fantázia-alkotások, amelyeket az ifjú rendszerint művészetnek hisznek. Az esztétikai indítéku fantáziát az élmények kifejezését célozza, tehát nem öncél. Ezért azok az alkotások is, amelyek ebből a fantáziából születnek, nem annyira művészi alkotások, mint kifejezési eszközök, amelyek éppen a kifejezés művészetének vannak híjjával, s ezért nem is válhatnak művészi alkotásokká. Minthogy még nem uralja a kifejezési formákat – s az igazán művészi tehetségűtől eltekintve – nincs is házzá türelme, hogy azok elsajátításával fáradozzék, azért ezek a fantázia-megnyilvánulások tulajdonképpen a művészetek olyan területeink keresnek utat a megtestesülésre, ahol az anyagi eszközök az élmények szabad kifejezése elé kevesebb akadályt gürditenek. Ezért legkedvesebb a költészet és a zene. Ám még a költészet minden területe sem alkalmas, mert az eposz, dráma, regény egyrészt hosszabb lélekzetű, mint az ifjú türelme, másrészt mert bizonyos objektivitást követel, ami a leptosom-típusú ifjunak lelkétől messze áll. Így egyedül a líra az, ahol rendszerint megpróbálkozik. A lírai kísérletek aránylag jól is sikerülnek, mivel igazi élményből születnek, de természetesen formai készség nélkül itt sem lehet maradandó alkotásokat létrehozni.

b./ A buta érzéketlen mind a gondolatvilág, mint a fantázia terén messze elmarad az előbbi csoport mögött; csekély szellemi képességénél és érzéketlenségénél fogva gondolatvilága szegény, fantáziája alig működik. Ezeknek lelke sötét vár, amelybe alig hatol be a napsugár, s ha néha mégis megvilágítaná a szegényes falakat, a sötétséghez szokott szem ijedten fordul el tőle. A visszavonultság s zárkózottság ennél a csoportnál megvan, de hiányzik a lélek belső virágzása, finom érzékenysége. Ez az a csoport, amely a statisztikában a leptosom-típus eredményeit lerontotta.

Lelki típusok.

Mielőtt tovább folytatnánk a leptosom-típusú iskolás ifjú lelki életének jellemzését, az egyes megnyilvánulási területein

szükségesnek látszik e típust egész röviden jellemezni. Ha ezt megkíséreljük, rögtön szembetűnik, hogy a leptosom lelkialkat nem teljesen egységes. Vannak általános jegyek, amelyek minden leptosomnál megtalálhatók: csendes, társatlan, tartózkodó, humor-talan, különc. Ezek az egységes temperamentumból fakadó közös tulajdonságok, amelyek azért lehetnek az egész típusra jellemzőek, mert az egész típus testalkata, következésképpen biotónusa, belső elválasztású mirigy-működése és temperamentuma is hasonló felépítésű. De ezeken kívül vannak speciális tulajdonságok, amelyek már a karakterre vezethetők vissza. E téren már nem egységes a leptosom-típus, mert a karakter nem a testalkattól függ, hanem inkább a koponyaalkattal van összefüggésben. Természetesen az egyes testalkat-típusokkal bizonyos koponyaalkat-típusok is járnak együtt, de ez csak a koponya általános formájára vonatkozik, hogy az együttjárás a részleteit tekintve megvan-e, és milyen mértékű, arra vonatkozóan még nincsenek megbízható adatok, s én sem végeztem idevágó vizsgálatokat, amelyek már messze meghaladták volna egy disszertáció kereteit. Bizonyára a leptosom-típus jellemző s általánosan ismert koponyaalkatával függ össze, hogy a leptosom-típust -eme, a karakterre visszavezethető tulajdonságoknak megfelelően- Kretschmer alapján négy alcsoportra oszthatjuk:

1./ Az érzékeny lelkű, visszavonult idealista csendben töpreng, szereti az absztraktot, a szobalevegőt, vagy a magát osztermészetet. Ritkán érintkezik emberekkel, s ebben ügyetlen. Csak egyes, régen ismert személyekkel ~~bizala~~ bizalmas. Belső beállítottsága a túlfeszített öntudat és az önelégedetlenség között ingadozik. A dísznek és kényelemnek megvetése nem egyszer az ijesztő egyszerűségig fokozódik. Némelyiknél a külső burok éles, szarkasztikus, ideges, ingerlékeny. Néha nem emberkerülő, igyekszik híveket szerezni meggyőződésének, esetleg szigorú érényidealista.

2./ A hideg érzéketlen csendes, hallgató, buta, száraz.

3./ Az előkelő fimonlelkű idegrendszer rendkívül érzékeny. Menekül minden közönséges elől, csak a szigorúan megválogatott társaságot kedveli. Jellemző rá a kínos testápolás: nem bírja a rosszulvasaltságot. Hajlik a hiuságra és a társaságbeli pedantériára. A hangulatok iránt rendkívül érzékeny. Sértődékeny. Vagy álmodozó, vagy metszően hideg. Előkelősködő, néha báazirt,

dekadens.

4./ A hideg, uralkodó egoista: merev, szigoruan élhatarolt érdeklődési köre van. Szeret és tud parancsolni. Igen erős öntudata van. Gyorsan sértődik és hosszú ideig tartja a haragot. Jelszeva: vagy, vagy. Korrekt, katonatiszt lesz, vagy bürokrata.

Az első csoport a legnagyobb, s tulajdonképen ez képviseli az egész leptosom-típust. Az egyes szerzők a leptosom-típus jellemzésénél mindig csak ezt az egy típust szokták megrajzolni. A többieket meg sem említik. Ennek az az oka, hogy egyrészt az első csoport az, amely legjobban kifejezi azt, amit az emberek a leptosom-típusba belsképzelnék -azaz ez viseli magán legjobban az igazi leptosom vonásokat- másrészt hogy ez a csoport a legnagyobb, míg a harmadik, negyedik csoport csak kisebb százalékat alkotja a leptosomok csoportjának. Mindezeket figyelembe véve a továbbiakban én is az első csoportot fogom a leptosom-típus képviselőjének tekintetni -tekintettel arra, hogy egy típust mégis csak fel kell ruházni a típus általános jellemvonásaival, és hogy ezeket csakis a típusban legnagyobb létszámmal előforduló konkrét egyedek jellemvonásai alkothatják- mégis ahol szükséges lesz, a többi kis létszámban előforduló alcsoportokat is jellemezni fogom, különösen ha azok az általam megvizsgált anyagban valóban előfordultak.

Életérzés.

A leptosom-típusú iskolás ifju életérzését a leptosom konstitúció és biotónus teljesen meghatározza. Minthogy a konstitúciója igen gyenge, s a biotónusa nagyon alacsony, az ifju életérzését a gyengeség tudata s a külvilág fenyegető ereje a félelmet, bátortalanságot, pesszimizmust teszi uralkodóvá. Kisebbségi érzésben szenved, kerüli a küzdelmet, fellépése félénk, bátortalan. Állandóan aggodalmakkal és kétségekkel küzd. Mindennütt veszélyt és ellenállást lát. Az élet sötét, reménytelen számára. Minthogy a gyakorlati életben nehézkes és félénk, az eszmei világhoz fordul. Csak lassan tudja magát elhatározni, állandóan gátlásokkal küzd. A gyenge biotónus miatt hiányzik nála a lendület és a nagyvonaluság, ami pedig az ifjukor általános sajátossága. Ugyancsak a gyenge biotónus az oka, hogy a külvilág legkisebb ingere is aránylag erős hatást vált ki. Azok

az ingerek, amelyek a piknikusnak még kellemesek, neki már bántóak, brutálisak, fájdalmasak. "Sie suchen möglichst alle Aussenreize zu meiden, abzudämpfen, sie schliessen die Türen ihres Hauses, um in dem zarten, gedämpften Halbdunkel ihres Innern ein phantastisch tatenarmes und gedankenvolles Traumleben zu führen." /1./ A külsőhatások erőssége miatt igen erős a hangulati élete, de az érzésvilága nem egyenletes folyásu, hanem változékony és heves. Ez a váltokozás a legnagyobb mélység és magasság között állandó jelenség. Hiányzik a lelki egyensulya. Gyorsan lelkesedik, majd könnyekben tör ki. Egész lelke ujjong, és rögtön rá reménytelenségben vergődik. Hevesen hullámzó hangulati élete x érzékennyé és ingerlékennyé teszi. Rendkívüli felindulásra képes, és egy ártatlan szó halálosan megsértheti; mivel kifejezőképessége igen gyenge, nem képes hangulatait és nézéseit levezetni. A mindennapi élet kellemetlenségei összehalmozódnak lelkében. Nem szól semmit, de álmai rágja belülről, míg egyszer hatalmas erővel kitör. Ilyenkor környezet meglepődik, mert lehet, hogy egy semmitmondó szó, vagy pillantás volt az a szikra, amely a robbanásig feszült kedélyt kötő résre birta. Spranger életérzés-típusaiból a buskomor az, amely a leptosomnak megfelel. "Vannak ifjak, akiknek melankólikus vérmérséklete a betegség határait surolja. Élményeik a legmélyebb feketeségben áramlanak tova, még azok az órák is, amelyek objektív szempontból vidámak lennének, sötétek. Minden tele van halálsejtelemmel, minden kínzó töviseként szur bele lelkébe. Rendszerint ezzel az állapottal együttjár az aktivitás súlyos megbénulása. Az élet uralkodik az emberen, ahelyett, hogy az ember uralkodnék az életen: az ember felőrlődik. És ez az élet harapófogók között tartja a lelket, amelyek féjdalmasan belévágódnak. Semmi öröm nem tud kifejeződni, mert csirájában elfonnyad. Minél inkább a személyes középpontjába kerül ez a melankólikus vonás a fejlődés éveiben, annál inkább lesüllyed negativizmussá, öntagadássá, világtagadássá, végül nihilizmussá, amelyben minden lehetséges érték zordon értéktelenséggé változik." /2.

/1./ Kretschmer i.m. S. 69.

/2./ ^{Spranger} Spranger i.m. 325.1.

Spranger jellemzésének természetesen csak az alaphangulata illik a leptosom-típusu ifjura, mert pl. a nihilizmus nem az a jelző, ami a leptosom-típust általában jellemzhetné. Sokkal inkább a csendes sóvárgás az ideál felé, vagy a tökéletes iránt és állandó szomorúság a teet és lélek csekély erői felett. Nagyon kiábrándult az az ifju, aki nihilistává lesz, és főleg fantáziátlan, amit a leptosom-típusu ifjuról nem lehet állítani. Kóros esetben előfordulhat ugyan, hogy benső teremtő ereje, mindent sajátos színbe öltöztető fantáziája felmondja a szolgálatot, s a tárgyak meztelensége, léleknélkülisége és utálatossága nihilistává teszi, amely maradandó természetévé válik, de ez oly ritkán fordul elő, hogy egy típusmegrajzolásánál nem játszhat szerepet.

Ha a leptosom-típusnál előforduló többi altípust nézzük, ott is csupán a hideg egoista az, aki, első pillanatra úgy tűnik fel, hajlik a nihilizmusra, de valójában a legmesszebb áll tőle, mert egoista beállítottsága miatt mindig erősen életigenlő. Míg az érzékeny idealista kóros esetekben, vagy igen nagyfokú destruktív jellegű lelki megrázkódtatás után nihilistává válhat, addig a hideg egoistával ez jóformán sohasem fordulhat elő. Mégis található egy különbség az érzékenylelkű idealista és a hideg egoista életérzése között. Míg az első félénk, visszahuzódó, szerény, addig a második szintén nem avatkozik ugyan bele lényének benső természetével a világi dolgok intézésébe, magát mindig különválasztja a világtól, de mégis érvényesíteni igyekszik akarátát, jogokat követel, és a külvilággal szemben nagy erélyt mutat. Míg az érzékeny idealista azzal mutatja meg különállását, hogy visszahuzódik, addig a hideg egoista azáltal, hogy le akarja igazni a környezetét. Übermenschnek érzi magát és úgy is viselkedik.

Állásfoglalás az iskolával szemben.

Az iskola fogalma ~~két egymástól~~ két egymástól elkülönült fogalmi formát ölt az iskolás ifjunál: az iskola és a tanárok alakjában.

Az iskola maga az elvont célt, a kulturát, a hivatást és a tanulás általános életformáját jelenti. Ez legtöbbször csak nagyon halványan szokott élni az ifjak lelkében. Gyakran

Csak az iskolábalépés elhatározásánál és néhány, az ifjura nézve rendkívüli esetben tudatos /pl. az iskolából való megválásnak esetleges felvetésénél/; nem így van ez azonban a leptosom típusu iskolás ifjunál. Minthogy ~~ő~~ a külvilág minden apró hatását fokozott mértékben érzi, az iskolábalépés és az iskolabajárás erős, folyton megújuló élménysorozatot jelent számára. Az iskola egyenlő a tudással és a szellemiséggel, az ő igazi életterületével. Ezért nagyon sokat vár és kíván tőle. Elsősorban a szellemi életbe való bevezetést, szellemi értékek elsajátítását, amelyektől azt várja, hogy megváltoztatja egész életét, s ~~ph~~ hatalmat ad neki önmaga és a világ felett. Ebben a tudásban látja egyetlen fogyerőt az élettel ivivaadó hardban. Amennyiben nem csatlózik -ez nem annyira az iskolára, mint inkább az ismeretek megváltoztatására vonatkozik- akkor az iskola jótévedője, barátja; ha igen, ellenségévé válik az iskolának. Szinte vallásosjellegű tudásvágyból a tudás tagadásába megy át. Tudásellenes lesz, s a kultúrát haszognak tartja. Ha ilyenkor véletlenül hall Rousseauról, akkor egyszerre prófétai hevesességgel kezdi állítani, hogy az emberiségnek vissza kell térnie a természethez. Ez a tudásban való csatlódás rendszerint ~~nem~~ állandó, átmeneti jellegű, hanem a tagadó szellem legtöbbször az egész életét megmarad. A leptosom-típusu ifju nem tud könnyen átsiklani ilyen megrendüléseken, mint pl. a piknikus, azért rendkívül fontos ránézve, hogy milyen iskolatípusba kerül. Míg a másik két típusnál csupán arról van szó, hogy a helytelen választás miatt olyan iskolatípusba és pályára kerül, ahol képességeit nem tudja jól kifejtteni, addig a leptosomnál a tudás igeléséről és tagadásáról, valamint arról, hogy egész élete folyamán gyűlölettel teli undort fog-e pályájával és az élettel szemben érezni, vagy ~~z~~ égő hevesességu lelkesedést és elapadhatatlan munkakedvet. Maga az iskolabajárás ténye nem ellenszenves előtte. Mivel konstitúciója, biotónusa gyenge, nem kívánja annyira a szabad tevékenységet, s nem olyan önállóságra törekvő, mint az atléta; nem is annyirakényelmes, mint a piknikus. Általánosságban jól beleilleszkedik az iskola rendtartásába. Kevés szabálytalanságot követ el, de ilyen esetben nehezebben javítható, makacsabb, mint más ifju. Az önvallomások tanúsága szerint a leptosom-típusuak 99%-a szívesen jár iskolába, mert szüksé-

gét érzi, vagy legalább is belátja a nevelő, de főleg művelő hatását.

A hideg érzéketlen, buta típus nem érez közösséget az iskolával. Az ismeretek elsajátítása nagy terhet jelent számára, de különben maga az iskola légköre megfelel természetének. Jól kormányozható, és igen kevés baj van a magaviseletével. Az előkelő finomlelkű viszonya az iskolához mindenben megegyezik az érzékeny idealistáéval. A hideg egoista szintén jó diák, szorgalmas, de nem tűri olyan jól az iskolai fegyelmet. Sok rendelkezést sérelmesnek tart magára nézve, s ebből gyakran származik gyűlölet az iskolával szemben, amit csak igen nehezen tudna leküzdeni, de nem is akar, így még felnőttkorában is megmarad.

Az iskolánál erősebb élményszerűséget jelentenek a leptosom-típusú ifjú számára a tanárok, mert míg az iskola maga csak elvont fogalom, addig a tanárokkal naponta érintkezik. Ők azok, akik gyakorlatban megismerik az iskolát. Egyéniségük, módoruk vagy rokonszenves, vagy ellenszenves előtte. Csak igen ritkán közömbös. A csendes, halkszavú tanárt szereti, de igen kedvelést az arisztokratikus modoru is. Mindkettő azért, mert nem jelentenek tulerős ingerforrást számára. A mozgékony, tevékeny és jókedélyű, élcélődő tanár ellenszenves neki, mert előbbutóbb megsérti érzékenységet. Minthogy erősen szubjektív beállítottságú, maga a tanár egyénisége dönti el a tantárgy szeretetét is. Érvekkel nem lehet áfr hatni, mert az érzelem nála az uralkodó. Ezért a nevelés sikerét az dönti el, hogy milyen érzelmi beállítottságú az egyes nevelőkkel szemben. Az érzelmi sikone lehet legjobban megközelíteni, de ez igen nagy óvatosságot és tapintatot követél. A leptosom-típusú ifjut nagyon komolyan kell venni. A tanár számára állandó problémát jelent, mert énjének két rétege van: egy külső felszín, amely hideg, érzéketlen, és egy belső érzékeny mélység, ahol a lélek legszebb virágai nyílnak. Esetleg felszín nincs is, csak egy kérdőjelet látnunk magunk előtt, s az ifju úgy tűnik fel előttünk, mintha valami más világban élne, s csupán a teste lenne jelen. És ez így is van. Kretschmer szavaival élve a leptosom-típusúak olyanok: "wie kahle, römische Häuser, Villen, die ihre Leben vor der grellen Sonne geschlossen haben, in ihrem gedämpften Innenlicht a-

ber werden Feste gefeiert." /1./ "Vegig taníthatunk egy leptosom-típusú ifjút anélkül, hogy a legkisebb lépéssel is közelebb jutnánk lelkéhez. Hideg és érzéketlennek látszik, míg egy kirándulás alkalmával meglepetéssel látjuk, hogy titokban könnyezve dédét egy, a fészkéből kiesett madárfiókat. Volt egy diáktársam az iskolában, aki hideg volt és megközelíthetetlen, mindenki megbotránkozott rajta, hogy anyja temetésén is érzéketlen arccal, könnytelen szemekkel vett részt, de egyszer láttam, amint titkon keservesen sírt, mert a kis kecskéjük kimúlt. Ne higyük, hogy az ilyen külszínre hideg ifjú számára mindegy, hogyan viselkedik vele a tanár. Kedvenc tanárjának szavait mohó szomjúsággal issza, míg másoké előtt bezárja lelkének kapuit. Őt is meg lehet közelíteni, de ennek utjai körülményesek, s alapfeltétele a szeretet és jóindulat. Csak magános, négy szemközti beszélgetések alkalmával tárulnak fel lelkének kapui. Az osztályteremben hiába közelítünk feléje, mert semmitől sem borzad jobban, mint hogy a tömeg belelásson lelkébe; /ezért nem sírt az anyja temetésén/ de semmire sem vágyik jobban, minthogy kedvenc tanárja előtt szívét kiönthesse, s tanácsokat kaphasson tőle. Mert olyan nehéz számára eligazodni a lélek és az élet utvesztőiben. Amilyen sokat jelent neki a szimpatikus tanár, éppen olyan keserűséget okozó, gyűlöletet keltő az ellenszenves. Ennek egy szavát sem hiszi. Minden törekvésében ellen való támadást lát. Ha közeledni próbál hozzá, színtelést és cselt szimatol. "figyeléseim, valamint a tanulók önvallomásai azt bizonyítják, hogy a leptosom-típusú iskolás ifjunak általában a leptosom lelki beállítottságú tanárok szimpatikusak. Ennek két magyarázata is van. Egyrészt a leptosom-típusú tanár maga is csendes, visszahuzódott, ezért nevelő és tanító eljárása, modora is jobban megfelel a leptosom-típusú ifjunak. Nem sérti meg érzékenységet, s mint ingerforrás biotónuságának is inkább megfelelő. A másik magyarázatot Szondi lélektani elgondolása nyújtja: a leptosom-típusú iskolás ifjunak azért szimpatikus a leptosom-típusú tanár, mert az egyes ösztönkörökben mindkettőjükénél többé-kevésbé ugyanazok a gének uralkodók. Tehát inkább génrokonok, mint egy leptosom ifjú és egy piknikus tanár.

Ha az önvallomások^{at} nézzük, kitűnik, hogy a leptosom-típusú ifjú szeret iskolába járni. Ám mégsem meri ott igazi énjét mutatni, nem mer őszinte lenni. Az őszinteség hiányára vonatkozóan három vezető gondolat tűnik ki az önvallomásokból: 1./ a tanártól való félelem, 2./ az üldöztetési érzés, 3./ a szélsőséges viselkedés miatti összeütközés.

A félelem oka az, hogy a tanároknál általában olyan feletttes hatóságot lát, amely bármikor kész a megtorlásra. Ha belátja is az iskola célkitűzéseit, ha el is ismeri, hogy a tanárok igyekeznek igazságosan és jóindulatúan eljárni vele szemben, mégis fél az erősebbtől, a hatalmasabbtól. A védtelenség érzése ez, amely a rossz biotónusú egyénekre mindig jellemző. "Rájöttem, hogy a legujabb korban a tudás a fontos, tehát szívesen tanulok. A tanároknál többé-kevésbé látom az igyekezetet, hogy bennünket igazságosan kezeljenek.....Az iskola és a tanárok rendelkezéseit igyekezem teljesíteni, már csak azért is, mert ott van a tanárok hosszú keze." Vagy: "Szeretek iskolába járni, mert szeretnék tanult ember lenni. Ez az életcélom.....Őszintének nem minden esetben mondhatom magam. Tudom, hogy a tanárok javunkat akarják, de azért néha igazságtalanok velünk szemben, mi nem tehetünk ilyenkor semmit, de ha velem történik ilyesmi, a hátuk mögött bizony f gondolkodom mindent."

Az üldöztetés érzésének oka, hogy a leptosom-típusú ifjú gyengeségének tudatában óvatosságra kényszerül a külvilággal, s így a tanárokkal szemben is, de ez az óvatosság együtt jár a gyanakvással, s a gyanakvó szemek a felfokozott figyelem miatt már ott is ellenséget és támadást látnak, ahol ilyesmiről szó sincs. "Már gyerekkoromban nagyon szerettem volna tanító lenni, mindig iskolásdit játszottam, én voltam a tanítóbácsi. A tanítóképzőbe is azért jöttem, hogy ez a régi vágyam teljesüljön. Nem is lenne semmi baj, de egyes tanárok nem néznek jó szemmel, hanem mindenáron el akarnak üldözni innen." Vagy: "Az iskolával jóviszonyban vagyok, mert azért jöttem ide, hogy tudásomat bővítsen.....A tanároknál általában jóindulatot látok, de van köztük olyan is, aki nem pedagógusnak való, hanem idegrontó, az ifjúságot és hazát psztító.....Őszinte az iskolában nem merek lenni, mert vannak besugók, akik mindenről értesítik az illető tanárurakat, s így az őszinteségből baj származik."

Van olyan, aki szélsőséges, vagy makacs természete miatt kerül összeütközésbe a tanárokkal. Ez látván, hogy igazi énje leplezetlen feltárásából sok kellemetlensége származik, igyekezik azt eltakarni a tanár előtt. Az ilyen nehezen tűri az iskolai szabályokat, s a tanárok rendelkezései csak arra való, hogy kijátssza azokat. "Az iskolával való viszonyom nem tulságosan jó. Mindig kerestem az aranyközéputat, sajnos, nem mindig találtam el. A tanárokat csoportosítani tudnám, vannak rokonszenvesek és ellenszenvesek. Van egy-kettő, akiket csak ellenségemnek mondhatok. Őszinte nem merek lenni, mert lehet, hogy akkor sohasem tudnám elvégezni a képzőt. Az iskolában álarcot viselek, de ez sok óvatosságot kíván. Egyszer voltam ebben felületes, meg is lett az eredménye: félévkor elbuktam." Vagy: "Nekem magamnak is sok bajom van szeszélyes és egyik végtelből a másikba eső természetemmel. Nem tudom, hogy miért vagyok ilyen, de azt tudom, hogy ez nem jó. Nem férfias és nem gerinces, nem is jó tanítanak való természet. Igyekezem legyőzni, de nem sikerül, így legalább azt próbálom elérni, hogy a tanárain tudomást ne szerezzenek róla, mert félek: elvesztem jóindulatukat."

Az érzéketlen buta nehezen tudván megfelelni a követelményeknek, fél a tanártól. Érzéketlensége miatt érzelmi közösség sem tud közöttük kifejlődni, de nagyobbbaránya ellenszenv sem. Az előkelő finomlelkű csak a hasonló lelki vonásokkal rendelkező tanárral tud bensőséges viszonyba kerülni, a többiek sértik érzékenységét és izlését. Rendszerint csak egy-két tanár van, aki az általa felállított követelményeknek megfelel. A többivel szemben közömbös, vagy egy kis megvetést érez. A hideg egoista a tanárokon is uralkodni szeretne, némelyiken sikerül is. Az ilyen tanárt megveti, a többivel szemben pedig ellenszenvet érez, mert nem hogy ő uralkodna felettük, hanem még neki kell azoknak engedelmeskednie. Lelki kapcsolat nem fejlődik ki tanár és tanítvány között.

Állásfoglalás és szociális beállítottság a társakkal szemben.

A leptosom-típusú iskolás ifjú társtalan és magányos. Diáktársai között idegenül mozog, félrehúzódik, különbe. Nem vesz részt durva játékaikban, hancurozásaikban, mert gyenge konstitúciója és biotónusa. Nem veheti fel a versenyt a többiekkel gyenge csont- és izomrendszere miatt, de alacsony biotónusa nem is ösztökéli erős mozgások kezdeményezésére. Tudatában van gyengeségének, azért félénk és félszeg. "A diáktársaim között rosszul érzem magam, mert velem a leggyeőbb tanuló is packázik, mert hagyom magam. Mindegyik erősebb, mint én, és ha engem akármelyik megüt, nekem állnom kell, mert nem tudom visszaadni. Viszont az osztályfőnök urnak nem akarom megmondani, mert nem akarok árukodni. Akkor azt mondanák rám, hogy apóli vagyok." Másik: "Osztálytársaimmal szemben zárkózott vagyok. Nem bántok meg senkit, nem szeretek veszekedni, verekedni, de azt sem szeretem, ha valaki belémköt. Az ilyen alkalmakat igyekszem elkerülni, de ez általában nehéz, mert a fiúk legnagyobb része kötekedő természetű, és semmit sem áll meg szó nélkül. Akiről pedig látják, hogy nem olyan, mint ők, azt annál jobban zsekirozzák." Igaz, hogy az ifjukorban a testi erő már nem annyira döntő jelentőségű tényező az ifjak egymásközi viszonyának és rangsorának kialakításában, mint volt a gyermekkorban, de még mindig nem elhanyagolható tényező. A gyerkekek erejük és ügyességük alapján rangsort állapítanak meg egymás között, amely főleg arra jó, hogy tisztázzák azt a kérdést, hogy kinek kit szabad megütni anélkül, hogy a megütött visszaütne. Bizony, a gyenge testalkatú leptosom-típusú gyerek mindig a legvégén van ennek a rangsornak: őt mindeki ütheti. Ez bizonyos alacsonyabbrendűségi érzést vált ki benne, amely még ifjukorában is megmarad. Érzékeny lelke nem egykönnyen felejt el a rugásokat, pofonokat, a más megaláztatásokat. Annál inkább nem, mert a rangsorban elülálló még az ifjukur folyamán is többször nyomátékosan figyelmeztetik az őt megillető helyre; bár a testi bántalmazások már ritkábbak lesznek. Am ha már nem is a gereskedésben marad elul, a testnevelési órákon, sportkörökön, kirándulásokon minduntalan magának is látnia kell, hogy a testi erő és ügyesség dolgában messze el-

marad a többiektől, bármennyire nem áll is a test a leptosom-típusnál az érdeklődés és értékelés középpontjában, mégis az ifjúság általános életfelfogásából bizonyos lendületesség, tettrekészség, versengés fakad, amely nagyrészen testi vontakozásu is, de amely a leptosom-típusnál éppen alacsony biotónusa miatt hiányzik, és ezért ellenhatásként a valóságtól, a közösségtől, társaitól való elfordulást eredményez. Látván, hogy társaival szemben a versenyekben, tréfás, de a rangsort megállapító, nagyon is komoly jelentőségű küzdelmekben alulmarad, elfordul ezektől a közös vetélkedésektől, egyuttal a közösségtől is, mert annak élete tele van ilyen számára fájdalmas versengésekkel. A magányt választja tehát. Azt mindjobban kiépi magának. Körülveszi védőbástyákkal, s lehetőleg senkit sem enged abba behatolni. Ettől kezdve ebben folyik az élete, s most is, később is - az iskolában s később a hivatalában - csak a teste van jelen. Míg az ő külön birodalmában tanyázik. Itt kárpótolja magát az elszenvedett sérelmekért, és itt éli ki azt az alkotni és tennivágyást, amely minden ifjuban benne él. Ha nem is jó tornász, vagy futballjátékos, és ha az ifjúsági egyesületekben nem is játszik vezetőszeretet, de lelkenek birodalmában csodálatos alkotásokat hoz létre. Igaz, senki sem láthatja meg azokat rajta kívül, de nem is másoknak, magának teremtette azokat. "Már gyerekkoromban is gyenge és ügyetlen voltam. A játékokban nekem mindig csak alantas szerep jutott, ha egyáltalán bevettek a többiek, ez rendszerint csak szükségből történt, ha kevesebb volt a játékosok száma, mint kellett volna. Ha veszítettünk, játéktársaim mindig engem okoltak, s gyakran meg is vertek. Ezért inkább abbahagytam a játszást. Itt a képzőben sem sokban változott a helyzet; itt is távoltartom magam a többiektől, mert nem szeretem durva tréfákat, kötekedéseiket. Jobban érzem magam, ha egyedül vagyok, olvasok, vagy sétálok. Szeretek egyedül az Egeden barangolni....Legjobb egyedül ábrándozni."

Előfordul az is, hogy két ilyen magános leptosom-típusú ifjú találkozik az iskolában, s egész életre szóló barátságot kötnek. Elkülönülnek a többiektől, másokkal szemben hidegek közömbösek, csak egymás számára van mondanivalójuk. Külön helyük van, ahová elvonulnak, kedvence könyveik, íróik és tanáraik. Rendszerint ugyanazokat a tantárgyakat szeretik.

Minden titkukat felfedik egymás előtt, és szent fogadalmat tesznek, hogy barátságuk örökké tart. Nagy fájdalmat okoz nekik, ha az iskolai év végén el kell válniuk. Ha távol laknak is szüleik egymástól, addig nem nyugszanak, míg ki nem viszik szüleiknél, hogy barátukat meghívhasák. Ez a barátság jótékony az ifjura nézve, mert nem válik a nyira különccé, s esetleg meg hasonlottá. Így mégis van egy összekötő kapocs az élettel, egy nem-én, aki megértésével és szimpátiájával semlegesíti azt a bántó hatást, amit a többiek fejtenek ki rá. Ha tehetséges ifjuról van szó, akkor ez a barátság megtermékenyítő hatású gondolatokat ad neki. Bátorítják egymást, s irodalmi próbálkozásaiknál egyuttal az első, s igen jóindulatu közönséget alkotják egymás számára. Castor és Pollux barátsága ez, amely rendszerint az egész életen át megmarad. Ha az iskola elvégzése után el is szakadnak egymástól, sokáig leveleznek. Ám még ha a levelezés meg is szakadna, később is bizonyos sóvárgással és melegséggel gondolnak vissza erre a barátságra. Előfordul természetesen az is, hogy a két barát csatlódik egymásba, ez nagyon fájdalmas, és az ifju igen megsínyli. Ezután még tartózkodóbb és bizalmatlanabb lesz, s nagyon valószínűtlen, hogy még egy barátságot köt. "Iskolatársaimmal szemben teljesen közömbösen viselkedem. Rendszerint lusták, rendetlenek, és folyton illetlen dolgokon jár az eszük. Örülök, ha valakiben a jószág és megértés nyomait felfedezem, de ez nagyon ritka. Kezdetben még kerestem ezeket társaimban, de ma már látom, hogy ez hiábavaló, mert a fiuk legnagyobb érése önző, anyagi és közönséges.....Egyetlen barátom van, vele nyílt és őszinte vagyok. Egyedül ő ért meg engem, és én is őt. Minden problémánkat elmondjuk egymásnak. Szeretünk együtt olvasni, sétálni. A vakációban sűrűn levelezünk, s sokszor csodálkozom, hogy tudunk annyit írni, pedig alig történik valami velünk. Apám jobban szeretné, ha inkább lányokkal leveleznék, de a lányok üres fecsegők, semmi közöm hozzájuk, csak csipkelődni tudnak."

A hideg érzéketlen típus csendes és félrevonult, nem avatkozik bele társai ügyeibe, de nem azért, mintha érzékenysége és félénksége miatt visszariadna, hanem mert érzéketlen, közömbös mindazokkal a hatásokkal szemben, amikkel a többiek reagálnak. Résztvevő. Nincsenek barátai, de nem is hiányzanak neki, ő sem hiányzik senkinek. Olyan a közönség számára, mintha nem is létezne: mellékes, senki.

Az előkelő finomlelkű szintén félrevonul, nem elegyedik el a többiekkel. Irtózik a tömegtől, amely folyton megsérti izlését és érzékenységet. A tömeg, γ ha még olyan válogatott is, soha sincs hiájával bizonyos közönségességnek, amely tömegi mivoltának sajátja. Az előkelő finomlelkű nem tud tagja lenni egy tömegnek, amelyben nem a legszebb formák uralkodnak, -és sohasem uralkodnak- de vezetője sem, mert ez bizonyos durva eszközök alkalmazásával s egyuttal az illető tömeg lelkiiségének sűrített arnyáú megtestesítésével járna együtt. Ha hasonló természetű társra talál, szívesen köt vele barátságot. Ez főként azon a lelki összhangon alapul, amely az előkelő szokások tisztelotén, és a tömeg megvetésén alapul. Nem is olyan tartós, mint az érzékeny idealisták barátsága, amely sokszor egy életre szól. Rendszerint csak addig tart, amig együtt vannak, nem távolság- és időálló.

A hideg egoista bár lenézi és megveti társait, mégis céljának elérése érdekében sokat van velük együtt. Kiháználja, igába hajtja környezetét, ha módja van rá, és zsarnokoskodik felette. Nem tagja a közösségnek, csak élősdíge. Amit tesz, azt azért teszi, hogy egyéni érdekeit szolgálja: uralkodói szerepét erősítse, alattgalókat szerezzen, parancsoljon, hatalmát éreztesse. Antiszociális, közösségellenes. Barátai nincsenek, csak alattvalói és ellenségei.

Kretschmer említi, hogy a felnőtt leptosom körében gyakoriak a kis kiválasztott átrrsaságot kedvelők. Előkelők, szigoruan körülhatárolt arpitokratikus formaságokkal. Távol a tömegtől és a közönségességtől. Én a leptosom-ifjak körében nem találtam ilyen kis köröket, de lehet, hogy ennek csupán az az oka, hogy főleg a tanítóképző növendékeit vizsgáltam, s ide főleg szegényebb, paraszi ifjak járnak, akik otthoni viszonyaiknál fogva nem sokkal érzékkel bírnak az előkelő szokások iránt, s rendszerint nem is találkoztak olyanokkal, akik így viselkedtek volna. Lehet, hogy egy másfajta növendékanyaggal rendelkező iskolában meg lehet találni ezeket a kiválasztottakból megalakult köröket, bár én azt hiszem, hogy az ifju leptosom inkább választja a barátot, mint egy mégis tágabb keretű kört. Szeretetre és megértésre való olthatatlan vágyakozása jobban kielégül egy barátnál, mint egy körnél, ahol a dolog természeténél fogva nem lehet annyira őszinte, s az együttlét sem lehet annyira meghitt. Azonkívül a felnőttek nem annyira

moghittségeit és megértést keresnek ezekben a körökben, hanem inkább csak különállásukat, emelkedettebb életfelfogásukat igyekeznek itt az arisztokratikus formaságokkal kihangsúlyozni. A melegség és az én leplezetlen feltárása rendszerint hiányzik. Egyedül az előkelő finomlelkű az, amely a kis zárt társaságok megformálására hajlamos, mert erre a típusa rendkívüli módon hatnak a külsőségek.

A közösségben végződő munka nem tudja különösebben lelkesíteni. Ha vannak is világmegjavító fervei, az egyszerű, gyakorlati iskolai életben nem vesz részt a közösség munkájában. Nem szociális beállítottság, azaz inkább így: a világot kész megjavítani, de egy osztály szellemének megváltoztatására már nem vállalkozik. A szocializmusban inkább az elmélet, mint a gyakorlat érdekli. Ha valamely iskolai közösségben mégis munkát kell vállalnia, azt pontosan elvégzi, de maga nem ajánlkozik.

A leptosom-típusú ifjút általában jószívűnek ismerik, pedig nem az. Jószívűsége kötelességérzésből és félelemből származik. Amikor jót cselekszik, nem árad el rajta az a spontán meleg érzelmi hullám, mint a piknikus típuson. Néha meghatódik, lelke mélyéig megrendül valamilyen eseten, ilyenkor minden áldozatra képes, és semmi sem elég sok és elég nagy, amit ad. Ám ez csak elvétve fordul elő. Rendszerint hidegnek és közömbösnek látszik, és egyáltalán nem adakozó. Belül ilyenkor is érez kötelességszerű jóindulatot, de nem jut el a cselekvésig, vagy mire eljut, már késő. Jellemző rá, hogy pl. koldust látván érez indítékot arra, hogy adjon, de mire az indíték hatása eljut odáig, hogy a cselekvést már kiváltaná, akkor már már oly messze maga mögött hagyta a koldust, hogy nem tudja a jócselekedetet véghezvinni. Ez a példa főleg azt akarta világossá tenni, hogy a leptosom-típusú ifjú általában nem vonakodik jócselekedeteket végrehajtani, hanem csupán lassul a kivitelezésben.

Az érzéketlen buta a jócselekedetek végrehajtásánál is közömbös. Indítékot egyáltalán nem érez arra, hogy jót tegyen. Ha mégis jócselekedetet hajt végre, az vagy félelemből, vagy külső kényszer hatására következik be.

Az előkelő finomlelkű jócselekedeteinél a gesztus a döntő jelentőségű. Rendszerint nem valamely belső érzelmi kényszer készteti annak végrehajtására, hanem inkább az a tény,

De rendszerint nincs rá alkalma, hogy oly sokat együttlegyen egy lánnyal, hogy ilyen szoros viszony kifejlődhessék. Ez már a vőlegény-menyasszony stádiuma, amikor kezdik egymáshoz alakítani egyéniségüket. Teljesen valószínűtlen, hogy a félénk leptosom oly korán ilyen szoros viszonyt szőjön. Ehhez már bizonyosmértékű aktivitás is kell, és ezt nála nem találjuk meg. A negyedik stádium a leptosom-típusú iskolás ifjunál sohasem következik be. Rendszerint e stádium kihagyásával jut el a házasságig, s erre csak ott kerül sor.

A szexualitás felébredését mély szégyenkezéssel és önmelegének még nagyobb mérvű megvetésével veszi tudomásul a leptosom ifju, s ez később is állandó súlyos teherként lesz lelkében. Kínzza, gyötri, sokszor megrendíti az ideálról való elképzeléseit. A szülők rendszerint nem segíthetnek, mert velük szemben is bizalmatlan. Egyedül a vallás az, amely vigaszt nyújt számára, és megadja neki a felmentést a sok szörnyű gondolatért. Ezért van az, hogy a pubertás idején és után a vallásos élete elmélyül, bensőségesebbé válik, s ha ilyenkor egy jó lelkiatya-ra talál, aki tanácsokkal látja el és megvigasztalja, lelke felszabadul a nyomás alól, bár a szexualitás nem szűnik meg probléma lenni számára, a nehezén túl van: az Istenbe vetett hit és az iránta tanúsítandó alázatosság megtanítják őt türelemmel viselni ezeket a gyötrődéseket. Ha nem talál ilyen lelki vezetőt, még jobban egyedül marad. Egyedül kell vergődnie, mert képzelete folyton e tárgy körül forog. "És ez teljesen másfajta képzelet, mint az a naivul kínálkozó, amellyel a gyermek színezi ki előre plé kedvenc ételeinek élvezetét. Van ebben valami lázas, valami bűnös és, ördögi varázssal csalogató, amely éppen ezért olyan ingerlő, mert megtalálható benne az elbukott angyalok dualizmusa." /1./ De ezek a lázas képzeleti gyönyörök lappangva, álutakon jönnek, meglepik az ifjut álmaiban, könyvei mellett. Észrevétlenül gyönyörbe ringatják, amely mély megszégyenülésben és önmelegvetésben végződik. Máskor az ifju észreveszi közeledésüket, súlyos harcokat vív, és elbukik. Ilyenkor a megszégyenültség mellett az elesettség elhagyottság és kishitűség érzése kínozza. E küzdelemben sokszor szétforgácsolódik, lelkiileg megrokkann, különösen ha egészen

az onániát süllyed. Erősen megalázott lelkének ideálra van szüksége, ha a vallás, vagy avatott szellemű nevelő segítsége nélkül akar átvergődni a szexualitás utvesztőjén. Szerenésére az iskolában mindkettőt megtalálhatja, s így ritkán kerül sor nagyobb lelki rombolásokra.

A Szondi-tesztel végzett vizsgálatok a három testalkat-típus között mélyreható különbségeket mutattak, s körülbelül ugyanazakat, amelyeket már más uton is megállapítottak. Így a szexualitás terén a leptosom-típusnál a vizsgálatok azt mutatták, hogy ez a típus hajlamos a ~~nemi~~ ^{nemi} ösztön átfordítására. A nemi ösztönképek értelmezésénél adódó jellemzések között a leptosomra leggyakoribbakra következők: "A nemi cél átfordítására hajlamos, passzív, nőies, hellenisztikus humanista." "Irreális életidegen, mindent tudatosító, hiperintellektuális és hiperracionális humanista." Ez utóbbi különösen jellemző, mert a másik két típus egyetlen vizsgálati személynél sem fordult elő. Érdekes, hogy míg a pubertás korában lévő leptosom típusú fiúk igen gyakran adnak pozitív S-tümböt /minden érzékével jól érzékeli a világot. Nemi dagály./, addig a leptosom-típusú ifjunál a pozitív S-tümb igen ritka. Ez már az iskolai nevelés hatása. Mint jellemzőt meg kell még említeni, hogy 4 nemű ösztönképlet, amely a másik két típusra jellemző /erőszakosság, hajlam a valóság érzékelésére/, a Leptosom-vizsgálati egyénéknél sohasem fordult elő.

Vallásos élet.

~~A leptosom~~ A leptosom-típus transzcendentális beállítottságából következik, hogy nagyobb érzékkel rendelkezik a vallás elvont fogalmi rendezere iránt. Míg a többi típus csak nagy erőfeszítéssel képes elmerülni a hittételek vizsgálatába, s erre csak a legritkább esetben kerül sor, addig a leptosom szívesen foglalkozik velük, mert az X elvontság nem riasztja vissza, sőt gyönyörűséget okoz neki. A hittitkok, amelyek emberi ésszel fel nem foghatunk, és amelyek a többi típust éppen értetlenségénél fogva elkedvetlenítik, őt vonzzák. Gondolat- és érzelemvilága erősen hajlik a misztikus felé, azért szívesen merül el a misztikus természetű jelenségek, csodák stb. vizsgálatában. Kedvvel olvasgat a középkor misztikus vallásosságáról és a szentekről, akinek askétikus életlemondása, elvo-

nultsága, Isteben, tehát egy transzcendentális eszmében való bennélése annyira rokon a lelkivilágával. Különösen az azs-kézis kapja meg a lelket, mert segítőt lát benne szexuális küzdelmeinek megvívásában, s egyúttal a külvilággal szembeni negatív állásfoglalását is alátámasztja. Gyakran választja ideáljául valami aszkéta életet élő szentet, aki életével bizonyította be, hogy a világról való lemondás, az élvezetek kerülése szebb és boldogabb életet biztosít. Ugy gondolja, hogy az öröm rózsái nem számára teremnek, azért inkább választja a szenvedést, s nem riad vissza önmaga sanyargatásától sem. Természetesen nem kell ezeket az önsanyargatásokat a szentek mértékével mérni, de az ifjú életében mégis nagyjelentőségűek, s a leptosom-típusra igen jellemzőek.

Az okok között, amelyek a leptosom ifjú lelkét a vallás felé fordítják, igen jellemző és jelentős elhagyatottsága, segítségre szorulása. Minthogy a külvilágtól csak a szenvedés jut neki osztályrészül, vagy legjobb esetben a közömbösség, szeretetre és tartalomra vágyó lelke valami olyan után kutat, amely mindezt megadja neki. Semmi sem alkalmasabb erre a vallásnál. Erre céloz Ch. Bühler, amikor ezeket mondja: "Auch in der Erotik sucht der ergänzungsbedürftig gewordene Mensch etwas Letztes, eine letzte umfassendste, menschliche Beziehung, in der er sich selbst ebenso restlos hingeben kann, wie er durch sie restlos befriedet zu werden hofft. Das Bedürfniss nach Gott hängt überhaupt und so auch schon beim Jugendlichen in gewissem Grade von dem Misslingen oder Gelingen dieser letzten menschlichen Beziehung ab." /1./ Ugyancsak Ch. Bühler mondja fenti könyvében, hogy a naplókban a boldogtalan szerlelmét mindig Istenhez való fordulás követi. Ez szintén azt a fenti tételt támasztja alá, hogy az elhagyatottság igen erős ösztönzőerő az Isten felé vezető út választásában. A leptosom típusu ifjú pedig nagyon elhagyatottnak érzi magát. Ugyancsak az elhagyatottság és a segítségreszorulás az oka annak a korrelációnak is, amelyet Starbuck és Stanley Hall a vallás és a szexuális fejlődés között megállapított. /2./ Mindkettőjük vizs-

---

/1./ Ch. Bühler i.m. S. 350.

An

/2./ Starbuck: The psychology of religious, empirical study of the growth of religious consciousness, London, 1899.
S. Hall: Adolescence.

gálata azt mutatta, hogy a pubertás után, a 16. életévben a legszárnyalóbb a vallásos érzés. A Amerikában erre a korra esett a legtöbb megtérés. Véleményük szerint a vallásnak és a szexualitásnak összefüggésben kell lenniük egymással. Talán nem tévedünk nagyot, ha ezt az összefüggést -amelyet a gyakorlat bizonyít- azzal magyarázzuk, hogy a szexualitás bizonyos magányosságot, egyedüllétet idéz elő az ifjunál. Szüksége lenne segítőre, de az emberek között nem talál, s ezért fordul a valláshoz. Közrejátszik itt természetesen az is, hogy ebben a korban a legérzékenyebb az ember a misztika iránt.

De mindezek ellenére sem szabad azt hinnünk, hogy a leptosom típusu ifju vallásos élete zavartalan és zökkenésmentes. Nagy benne az Isten után való vágy, de nehéz harcokat kell vívnia a hozzá vezető úton. Így elsősorban tanulmányai és olvasmányai közben gyakran fedez fel olyan tényeket, amelyek ellentétben látszanak állani a vallás tanításával. Igaz, már a gyakorlati életben is sok ellentmondást tapasztal a valóság és a vallás között, de ez őt nem tudja hitében megrendíteni, mert a leptosom típusu ifju előtt a valóságnak nem nagy hitele van. Ám a tudás és a vallás összeütközése nagyon komoly konfliktus, amely igen nehéz feladat elé állítja az ifjut. Ha nagyon erős a hite, ez otthoni és iskolai nevelésétől függ, akkor a tudás nem tudja a hitet detronizálni, ha ellenben otthoni környezete vallásellenes, s az iskolában sem kap hite erősebb támaszt, akkor könnyen megesik, hogy a tudás győzelmet arat a hit fölött. Ám ha jó hittanárja, vagy lelkiatyja van, akihez bizalommal fordulhat lelki küzdelmeiben, akkor az otthoni vallásellenesség mellett sem érvényesül a tudás a hittel szemben, mert ez a tudás még nagyon gyenge lábon áll, a hozzáértő logikájának első fuvallatára összedől. Nem is ez a probléma, hanem hogy van-e, aki segít az ifjunak ezt összedönteni. Spranger több esetet említ, amelyeknél az ifju elvesztette a valláshoz való kapcsolatát, mert a vallás és a vallásos cselekmények nem tudták kielégíteni azt a nagy várákozást, amellyel a az ifju elébük nézett. Ez a leptosom-típusra csak igen ritka esetben érvényes, mert maga a vallásos élmény gazdagsága a lélek tartalmasságával arányos. A lélek kincseskamráját kell tehát a vallásos élmény gazdagaságánál alapul vennünk, ezek pedig a leptosom típusnál elég kincsesel rendelkezik ahhoz, hogy az Isten eszméjébe elmélyülve elegendő szépségű és mélységű élményt nyújtson az ifjunak.

Sőt nemcsak hogy elegendőt nyújt, hanem igen gyakran a leptoson-típusú ifjunál oly nagy mértéket ölt a vallásosság, hogy az környezete rosszallását hívja ki. Nem egyszer igen szigorú fogadalmakat tesz, s fáradhatatlan az önsanyargatásban. Ha úgy érzi, hogy nem tölti el elég melegség a szívét Istennel szemben, azért nem Istent és a vallást, hanem saját gyarlóságát hibáztatja.

A leptosom vizsgálati személyek közt egy sem volt, aki hitével meg hasonlott volna. Ezt természetessé teszi az a körülmény, hogy mindnyájan vallásos környezetből kerültek vallásos iskolába, ahol a hitoktatás és lélekgondozás igen alapos, egy nagy szeretettel ellátott munkakör.

Az érzéketlen buta vallásos élete nagyjából csak külsőlegesen minden bensőség híján. Eleget tesz vallási kötelezettségeinek, de élménytartalma igen csekély. A hideg egoista vallási életében is rideg. Rendszerint ő is csak az előírások betartására szorítkozik, de gyakran előfordul, hogy bizonyos alakításokat végez a vallási törvényeseken, s azokat egyéniségéhez formálja. Az előkelő finomlelkű vallásosságára ugyanazok a megállapítások érvényesek, mint az érzékeny idealistáéra, s csak az előbbi vallásos formáságoknak nagyobb fontosságot tulajdonít. Szereti a szép szertartásokat, a művészi templomi zenét stb. Mindez az érzékeny idealistánál a valláshoz viszonyítva mellékes szempont.

Az erkölcsi élet.

Valójában az a helyzet, hogy az erkölcsi életet tulajdonképpen a vallásosság színezete és foka határozza meg, de maga a vallási élmény, ami Istenre és a túlvilágra vonatkozik, nincs össze függésben az erkölcs fogalmával.

Amikor a ifju a pubertás megpróbáltatásai után -amikor is teljesen csak magával volt elfoglalva- átlép az ifjukorba, látó szemmel látván a világot, megdöbbenéssel tapasztalja, hogy az erkölcsi szabályok a gyakorlati életben nem bírnak azzal az érvényességgel, mint amellyénnel a vallás és az iskola tanítása értelmében bírniuk kellene. A felnőttek csak a szájukkal hirdetik az erkölcsi törvényeket, maguk azonban, ahol csak tehetik, áthágják. A tisztességes ember rendszerint szegény marad, a becstelen meggazdagodik, s a tisztességesnek még az

az elégtétele since meg, hogy tisztességéért valami nagy megbecsülésben részesítenék. Inkább ybtának tartják, s legfeljebb sajnálják. Ezzel szemben a becsületen vagyona tesz szert, s az emberek ahelyett, hogy megvetnék, hizeéegnek neki. Ugy látja, hogy a pénznek nagyobb tekintélye van, mint az erkölcsi törvénynek. Mindez az ifjunak nagy csalódást okoz, s a másik két típusnál bizonyos megalkuvást eredményez az erkölcs rovasára. A leptosom típusnál nincs megalkuvás: vagy, vagy. Ha Istenben való hite valami okból kifolyólag meg nem rendül - ami az ifjukorban ritkán következik be - akkor az ifju a külvilág eme kiábrándító hatására még szorosabban kapcsolódik az erkölcsi eszményekbe, és az élet erkölcstelenségeit látván az erkölcsöt még közelebb érzi magához, mert az élet mindketőjükkel mostohán bánik, s ez már elég ok arra, hogy lelkébe zárja. Közösséget érez vele, s úgy véli, hogy magáévá kell tennie azt az életformát, amely szépsége és nehézségei miatt nem kell a tömegnek. Ha ellenben elveszíti Istenben való hitét, és az erkölcs vallási alapját, akkor teljesen elveti az erkölcsi törvényeket, s újakat állít magának. Természetesen az iskolában óvakodik attól, hogy mindezt elárulja.

Már az eddigiekből is látezik, hogy a leptosom típusu iskolás ifju erkölcsi élete valláserkölcsi alapon áll. Az ifju minden erkölcsi kérdésben a vallás törvényeit kérdezi meg, s azokat elébe helyezi az állami törvényeknek is. Nyugodtan mondhatjuk, hogy nincsenek is más törvények számára. Ezeknek megfelelően rendezi be egész életét, a barátok megválasztását, a társaséletét, szórakozásait, s különösen a lányokkal való érintkezés formáit. Minthogy az erkölcsi életében a legnagyobb gondot a szexualitás okozza, erkölcsi eszményül a tiszta férfiuságot választja. Szigorú életrendet ír elő magának, ha hibázik, szigorú büntetést szab ki önmagára. Ám képzelete is minduntalan elragadta, s tillos területekre csábítja. Azért nagy gondot fordít arra is, hogy képzelotét megzabolázza. De nem elégszik meg azzal, hogy az erkölcsi lejtőt elkerülje, hanem megkezdi önmagát erkölcsi személyiséggé kiépíteni. Az előrehaladás menetét pontosan meghatározza, és állandóan ellenőrzi. Rendszerint naponta lefekvés előtt lelkiismeretvizsgálatot tart, amikor is az erkölcsi törvények ellen való vétkezés mellett azt is gondosan felülvizsgálja, hogy mennyit haladt a kitűzött cél megvalósításában. Gyakran naplót is vezet, hogy fejlődését jobban ellenőrizhesse. Ám mindez nem elegendő az ifju

általában távoli célokat tűz ki magának, de közeliakat keres, akik megértik és küzdelmében segítik. Ez általános jellemvonás, de a leptosom típusra a legjellemzőbb. A távoli eszménykép csak a célt jelöli meg, de az ifjút nem ismeri, így nem jelölheti meg számára az utat, amelyen a célt elérheti. Ehhez egy közvetlen élő személyt kell találnia. Nagyon szépen jellemzi ezt az állaptotot Spranger.".....advax van egy ember, aki még magát sem ismeri, de magában egész sereg lehetőséget és törekvést fedez fel. Nem rendelkezik belső erővel, hanem ezek a belső áralmatok forogtassák és sodorják magukkal. De kormányozni akar, egységet akar. Talán két nagyon különböző szülő öröklött tulajdonságai harcolnak benne, talán három teljesen különböző embert kell magában feldolgoznia. Ezek különböző rétegekben élnek, amelyek hol felszínre kerülnek, hol alásüllyednek. Maga nem bír velük. Előbb függenie kell idegen személyiségtől, hogy maga legyen személyiséggé. Nem éppen valamely szellemtől akar függeni, amely magában befejezett, mely nem érti a kezdők küzdalmeit, hanem egy embertől, akitől semmi nem idegen, és akinek már nyert csaták vannak a háta megett."

/1./ Szerencsés az az ifju, aki ezt a segítő eszményképet tanárai körében megtalálja, mert szakavatott kéz irányítja ebben a fontos korszakban. Nagy hátrányára van itt a leptosom típusu ifjunak félénksége és zárkózottsága. Hideg külseje miatt a tanár nem tartja elég érdekesnek az egyéni foglalkozásra. Már pedig a mai helyzetben -nagy, órásszám, sok növendék, kevés tanár- csak az érdekes esetekre jut idő.

Mindezek mellett a segítő eszközök mellett is a leptosom típusu ifjunak igen fáradságos az útja az eszmény felé. Mint-hogy sem ismer megalkuvást, és szigorú az ellenőrzésben, minduntalan meg kell állapítania a gyarlóságát, s ez nagyon fájdalmas számára. Minél vakítóbban ragyog az ideál, annál nagyobb-nak tűnnek fel az apró botlások, s annál lassabbnak a felé való haladás. Pedig az ő ideáljai sohasem hétköznapiak, s bizony nagy lángokkal ég az a tűz, amelyben erkölcsi személyiséggé kell magát edzenie.

A leptosom típus altípusainak erkölcsi élete általában megegyezik a fent vázolttal, de természetesen bizonyos különbségek azért fennállanak közöttük. Így az érzéketlen buta és

a hideg egoista korrekt, az erkölcsi szabályokat betartó, de erkölcsi életében nem olyan mély. Egyik sem törekszik annyira a tökéletesedésre, s az ideálok terén is nagy különbség van. Az elsőnek nincsenek erkölcsi eszményképei, a másodiknak pedig a hideg, korrekt hivatalnok, üzletember stb. az eszményképe. Az előkelő finomlelkű ideálja alapvonásaiban megegyezik az érzékenylelkű idealistáéval, csak nála még fontos eszményi vonás a nemeslelkűség és előkelő jószívűség, amely az érzékeny idealistánál nem annyira kihangsúlyozott.

Az életszerepek.

Az életszerep a német Lebensrolle magyarra fordítása és R. Müller-Freienfels pszichológiájának egyik jellegzetessége. A szerep a lélek benső átállítása valamely helyzetnek megfelelően. A hangsúly itt a belülről jövő átállításon van, tehát a szerep élesen megkülönböztetendő az álarcotól /Maske/. A szerep mindig valóságos lelkitartalmat fejez ki, s nemcsak külsőleges, mint az álarc. A kettő közötti különbség hasonlatos a jó és rossz színész közötti különbséghez. Az egyik éli a szerepét, s érzései valóságos érzések, a másik csak játssza, s lehet, hogy míg könnyezik, az előadás utáni vacsorán jár az esze. Müller-Freienfels azt mondja, hogy csak akkor lehet egy embert igazán megérteni, "wenn man den Umfang eines Rollenfalls kennt." /1./Ez azért van, mert "kein Individuum ~~er~~ verhält sich als Ich an sich zur Welt an sich, sondern stets zu einer bestimmten Situation in einer bestimmten Lebenseinstellung, einer Rolle." /2./A felnőtt ember lelki életének megértésénél is igen fontos szerepeinek az ismerete, de még sokkal inkább az ifjunál. A felnőtt is több szerepet ~~is~~ játszik egyszerre, az ifju azonban még kialakulatlan, azért nála sokkal inkább benső szükségesség a szerepek ~~is~~ játszása. Már a felnőtt is énjének különböző rétegeit jelenti meg szerepeiben, de ez az én már nem olyan sokszínű, mint az ifjué. Az ifju éne ~~se~~ szinte korlátlan megvalósulási lehetőségeket rejt magában, s ezeket a lehetőségeket mind ki kell próbálnia. Míg a felnőtt rendszerint csak valamely külső helyzet reak-

---

/2./ R.Müller-Freienfels: i.m. S 43.

/2./ ""

S.40.

ciójaként játsszik egy szerepet, addig az ifju belső indítékokból kifolyólag keresi is a helyzeteket, hogy a benne élő lehetőségeket szerepekben megélhesse. Ezek a szerepek egyuttal meg is rostálják az ifjuban lévő lehetőségeket, mert az egyes szerepek sikerei megmutatják, mely lehetőségek életképesek és alkalmasak a továbbfejlesztésre. Minezezből következik, hogy az ifju megismerésénél nem mellőzhető szerepeinek megismerése, és ezek a szerepek különösen alkalmasak arra, hogy az egyes típusok közötti különbséget rajtuk keresztül megvilágítsuk.

Ha a leptosom típusu iskolás ifju szerepeit akarjuk vizsgálni, az előjs, ami szembetűnik, hogy nincsenek is szerepei, nála csak vádóálarok vannak, amelyekkel a külvilág ellen védekezik. Ez a védekezés igen gyakran nem defenzív jellegű. Sokszor éppen védekezésből bizonyos agresszív álarcot ölt magára. Így igyekszik egyrészt magát a támadásoktól megóvni, másrészt törekvéseit érvényrejuttatni. Gyakran ezt az agresszív álarcot egész életén át megtartja, s a felületes szemlélő hajlandó azt szerepnek minősíteni, valójában azonban ez mindig csak külsőleges, rákényszerített marad. Az énjében élő a különféle lehetőségeket fantáziájában éli ki. Miután elmagyaráztam a szerepek mibenlétét, a leptosom típusu ifjak így irtak magukról önvallomásaikban: "Én nem tudok szerepet játszani, csak ha egyedül vagyok, akkor gondolom magam különféle helyzetekbe. Másokkal szemben úgy érzem magam, mintha megmerevednék. Nem tudom semilyen helyzetbe beleélni magam." Vagy: "Nekem nincs meg a képességen ahhoz, hogy szerepet játsszak, de őszinte sem merek lenni. Úgy teszek, mintha nem érdekelne semmi, mert félek, hogy kigubnyolnak.... Hovellákat írok, de azokat senkinek sem mutatom, és mindig én vagyok valamelyik hős..." Hogy a leptosom típus a külvilág hatására így megmerevedik, az a katatóniára való hajlama miatt van. Ugyancsak ez az oka annak is, hogy nem tud egyik lelki beállítottságból a másikba hirtelen átlendülni. Bár érezné a szükségességét a szerep felvételének, de lelke mintha megmerevedne, mozdulatlan marad, s a külvilág csak ezt a hideg mozdulatlanságot észleli. Emiatt hol butának, hol érteketlennek tartják. A tanárokhoz sem tud alkalmazkodni, azért sokszor részvetlennek tűnik. Emiatt kerül annyi összeütközésbe diáktársai-val.

val! Nem tudok a farkasokkal együtt üvölni" -írja egyik le-
tosom ifju. Nem tud hasonlítani hozzájuk, a saját.világában él,
s ennek érzékenységén kívül ez a katatóniás merevség is igen
nagy mértékben okozója.

IV. Az atléta- típusu iskolás ifju.

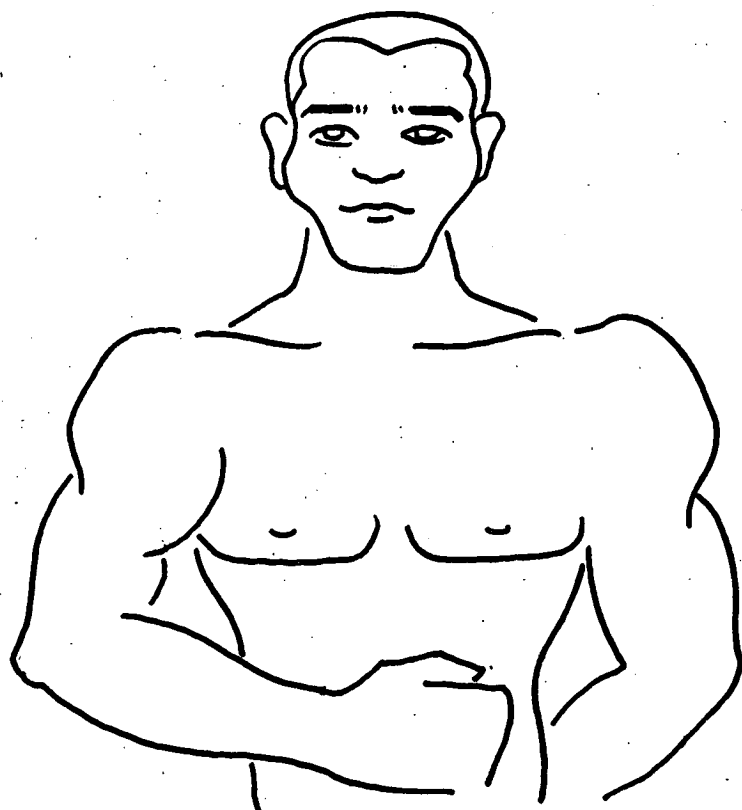
Testalkat.

Kretschmer adatai a felnőtt atlétára vonatkozóan:

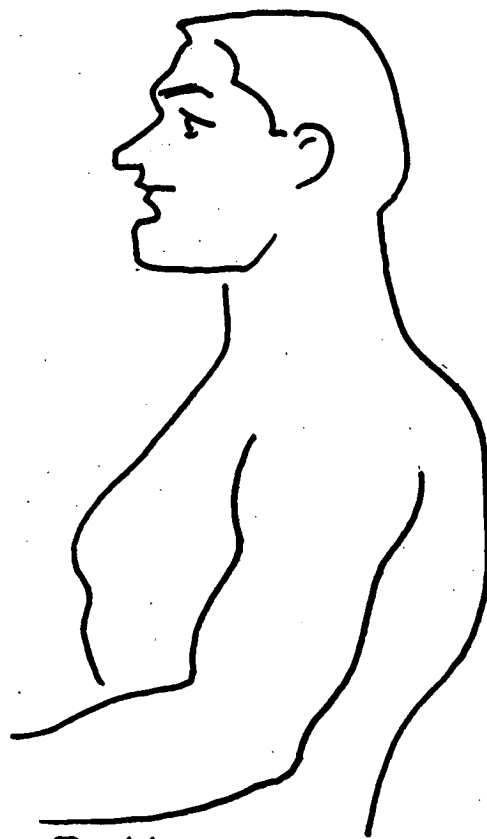
Testmagasság:	170.0
Testsúly:	62.9.
Fejkerület:	56.3.
Vállszélesség:	39.1.
Mellkerület:	91.7
Haskerület:	79.6
Csípőkerület:	91.5
Kézkerület:	21.7

Bakonyi adatai az ifju atlétára vonatkozóan:

170.3
61.5
55.4
40.0
86.3
73.6
86.0
24.3

A. típus.

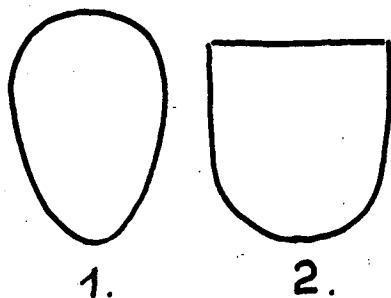

B. típus.

Az atléta alkat sematikus rajza.

Az atléta típus testi jegyei az ifjúkorban is jól felismerhetők. Eltekintve a hirtelen növés egyes eseteitől, amikor az atléta típus a leptosommal egy kis hasonlóságot mutat, mind a fej, mind a testalkat pontosan elkülöníthető a másik két típus-tól.

Az atléta típus koponyaalkatára jellemző az áll igen erős fejlettsége. A koponya néha hosszas, néha magas. Tehát az erős állal egyszer magas, máskor hosszú koponya jár együtt. Ha a koponya hosszú, a homlok menedékesen megy hátrafelé, tehát nem merőleges. Az arc és a koponya keskegy. Az arc összenyomása aszerint, hogy az állkapocs hajlata keskenyebb, vagy szélesebb, kétféle lehet: 1. u.n. hosszú tojás-alak /steile Eiform/ és 2. a pajzsalaku /schildförmiger/. Ez utóbbi megkülönböztetendő

a piknikus típus ötszögű koponyájától.

Az arcbőr durva, az arcvonások kemények, az egész arcban van valami darabosság, keménység. A hajszálak durvaszáluak.

A haj nem sűrű, de nem is ritka, s nincs úgy benőve a homlokba, mint a leptosom-típusnál.

A testalkatra jellemző az erős csontozat, a fejlett izomzat és a durva bőr. Általában az atléta típus a testmagasság szempontjából az átlag felett van, de gyakoriak az alacsony atléta típusu ifjak is. Ha az atléta alkatra rápillantunk, az első, ami szembetűnik, a széles, az egész alkat felett uralkodójellegű váll. Bár a mellkas is igen erősen fejlett, a hatalmas vállak mellett egészen alárendelt szerepet játszik. Az alkat felülről lefele keskenyedik. A has lapos, feszes, a medence keskeny. Az izomzatot nem fedi zsírpárna, azért az plasztikusak kidomborodik, s az izmok játéka jól szemmelkísérhető. A végtagok erősek. A csontok itt is durvák, vastagok, az izmok is igen jól fejlettek, mégis a hatalmas vállöv mellett gracilisoknak tűnnek fel. Ha azonban a kulcsontot, csuklót, bokát nézzük, rögtön szembetűnik a csontrendszer erőteljes volta. (A. típus.)

A fenti típus mellett néha egy másikkal is találkozunk. Ennél a váll és a medence fejlettsége között nem találunk olyan nagy különbséget. Az alak nem karcsu és felülről lefele keskenyedik, hanem csunya, masszív, tuskószerű. Az izmokat zsírpárna borítja, azért azok nem rajzolódnak ki olyan élesen, mint az előbbi esetben. (B. típus.)

Általában a testtartás egyenes, a járás ruganyos, az alkatból az erő sugárzik. Ez a férfiszépség típusa. A testalkat az

atléta típusnál a k legarányosabb: a görög szobrászok az atlétáról vették a tökéletes emberi test méreteit.

Értelmi élet.

Értelmi képességek. A kitartó figyelem terén a leptosom típusnál közölt statisztika szerint az atléta típus megelőzi a többi-eket. Radnai vizsgálatainál szintén igen jelentős az atléták fö-lénye. Ezt ő azzal magyarázza, hogy az atléták erősebb fizikuma oka az elsőbbségnek. Mint már a leptosom típusnál tett megjegy-zés sejteti, ez nem tisztán a jobb konstitúció miatt van, ha-nem a jó biotónus mellett a munkára való beállítottság miatt is. Ha valami érdekli az iskolában, akkor arra igen kitartóan figyel. Inkább a figyelmét nehéz felkelteni.

A figyelem megosztásánál az atléták érték el a leggyengébb eredményt. Ennek nehezen lehet okát adni. A perszeverációra va-ló hajlam ezt nem magyarázza meg, mert az a leptosom típusnál még nagyobb, s a figyelem megosztása terén mégis első helyen áll. Inkább talán a statisztika nem eléggé meggyőző, mert oly cse-kélyek az egyes típusok között a különbségek -ezt már a leptosom típusnál is megjegyeztem- hogy nem lehet rájuk hivatkozni. Ha lé-nyeges különbségek lennének e képesség terén, akkor a vizsgálá-ti módszer módját nyújtott volna azok statisztikai megnyilatko-zására is.

A perszeverációra való hajlam az atléta típusnál a leptosom és a piknikus között áll, bár a leptosom típushoz sokkal közelebb van, mint a piknikushoz. Ennek az az oka, hogy az atléta a schi-zotim lelkialkathoz közelebb áll, mint a ciklotimhoz. Ennek meg-felelően a katatóniára is hajlamosabb. A perszeverációt pedig mint az egészséges egyén katatóniára való hajlamának megnyilat-kozását is felfoghatjuk.

Az emlékezet minősége terén a vizsgálatok szintén nem mu-tatnak nagy különbségeket az egyes típusok között. A vizsgálatok-ból kapott, s a leptosom típusnál közölt statisztika szerint az értelmetlen anyagra vonatkozó kísérleteknél az atléták a közép-ső, az értelmes anyagra vonatkozóknál pedig az utolsó helyet foglalták el. Általában az atléta emlékezőképessége közepesnek mondható. Ezt alátámasztja az emlékezeti anyag felidézésének gyorsaságáról végzett kísérlet is, ahol az atléta típus a közép-ső helyet foglalta el. Ez utóbbiból nyert statisztikai adatok

/lásd a leptosomnál/ már irányadók lehetnek, mert a különbségek elég jelentősek. Az atléta közelebb áll az első helyet elfoglaló piknikushoz, mint az utolsó helyen levő leptosomhoz. A konkrét szavakra vonatkozóan ez nem érvényes annyira, mint az absztraktra, ahol a piknikus és az atléta között alig van valami különbség.

Ezt az iskolában a feleleteknél is tapasztalhatjuk. Az atléta feleletei nem olyan akadozóak, nehézkesek, mint a leptosomé, bár folyékonyásban, előadókészségben nem éri el a piknikus tipust.

A kombinálási képesség terén az atléta típus szintén a második helyet foglalja el. De mint az emlékezetnél, itt is közelebb áll az első helyet elfoglaló piknikushoz, mint a leptosomhoz. Igaz, itt a különbségek nem olyan nagyok, s idegen vizsgálatok sem állanak rendelkezésre, azért a fenti állítást nem fogadhatjuk el minden kétséget kizáróan. Az iskolában sem tudtam nagyobb különbségeket megállapítani az egyes típusok között. A következtetési képesség terén az atléták utolsó helyen állnak. A statisztika itt sem teljesen meggyőző.

A műszaki képességről végzett vizsgálatok az atléta tipust közepesnek mutatták. Igaz, hogy a statisztikai adatok itt sem lehetnek teljesen irányadók, de a gyakorlati tapasztalat is ugyanezt az eredményt mutatja.

Az eredményket összefoglalva a kitartó figyelem terén a legjobb az atléta típus, az emlékezet, kombinálási képesség, következtetés és műszaki képesség terén közepes, a figyelem megosztásánál pedig a leggyengébb.

Gondolatvilág. Míhínt a leptosom típus, az atléta is saját kategóriái szerint él s gondolkodik. De még a leptosom passzív, a külvilág ingereit hosszú ideig feldolgozó, töprengő, soha eredményre nem jutó, magába zárkozó típus, addig az atléta nem töprengő, latolgató s szemlélődő lelkiületű. Nem elvont eszmék és ábrándok rabja, hanem a rohanás, a sport, a rekord az életeleme. Gondolatai folyton ezekkel foglalkoznak. Bár a valóságban él, mégis mint ifju nem egyszer elszakad tőle, de ilyenirányu gondolatai is a mozgó, rohanó életre vonatkoznak. Így: állandó vágy él benne a táávoli, idegen iránt, szeretne tengerre szállani, kalandokat áltélni, felfedezni. Különös szeretettel szinezi ki gondolataiban a veszélyt, mert érzi, hogy attól nem riadna vissza, sőt az vonzza őt. A külvilág ingerei nyomán támadt

gondolatait nem hordozza hosszú ideig magában, hanem azokat rögtön cselekvésekben eleveníti meg. Nem elégszik meg azzal, hogy csak csupán reagáljon az ingerekre, hanem aktívan állást foglal, sőt irányítani akarja a külvilágot. Csodálatosan magabiztos, büszke és megrendíthetetlen. Vállalkozószellemű, örömmel szerepel a nyilvánosság előtt. Míg a leptosom a saját maga által épített várba menekül a külvilág elől, addig az atléta szereti a nehézségeket és a küzdést. Ez azonban nem a tanulásra vonatkozik, mert az, mint szellemi természetű foglalkozás, csak ritka esetben érdekli. Szükségből elvégzi. A tanteremben nem érzi jól magát, annál inkább a sportpályán. Az elővigyázatosság, óvatosság, türelmes várakozás nem kenyeré. Nem vár, mindennek rögtön neki fog. Gyorsan elhatározza magágát és gyorsan cselekszik. Sokszor a családlátogatások, kirándulások, sportmérkőzések alkalmával csodálkozva tapasztaljuk, hogy atléta típusú ifjak, akik az iskolában alig tanusítanak valami érdeklődést, keveset tudnak, és nem szorgalmasak, más körülmények között milyen élénk szellemről, vállalkozási kedvről, villámgyors felfogó és elhatározó készségről tesznek tanúságot. Az atléta típusú ifju is szívesen sző terveket /nem álmképeket/, de ezek nem maradnak csak tervek, hanem rögtön neki is fog a megvalósításnak. A megvalósítás alatt eszközeiben nem válogatós, az erőszaktól és durvaságtól sem riad vissza. Míg a felnőtt atléta kitartó, akit semmi sem tántoríthat el céljának elérésétől, addig az ifjúból még hiányzik az az szívósság, ami általában is az idősebbek sajátja. Rendszerint már az első, második nagyobb akadály után abbahagyja tervének megvalósítását. Gyakran a küzdelem hosszúra nyulással elveszti az érdeklődését a cél iránt, s ezért áll el a tervétől. Mindez azonban nem az atléta típus, hanem az ifjukur lelki sajátossága, ami alól természetesen az atléta típusú ifju sem kivétel. De mindinkább kifelé megy az ifjukorból, annál szívósabb lesz, annál inkább hajlamos arra, hogy ha egy gondolata támad, ne nyugodjék addig, míg meg nem valósította. Ilyenkor vágyait viasszaszorítja, s megingathatatlanul tör célja felé. Kemény embertársaival szemben, de magával szemben is. A cél érdekében sem mást, sem önmagát nem kiméli. A legnehezebb munkától, a legnagyobb fáradtságtól sem riad vissza. Az ifjukur elején még nem rajzolódnak ki olyan élesen ezek a jellemvonások, különösen a pubertás idején még eléggé elmosódottak, de később mindinkább felismerhetőkké válnak. Azonban már az ifjukur elején is ~~elején~~ jól felismerhető, hogy az atléta típusú ifjak született szervezők, ugyancsak a törtetésre, nagyravágyásra, nyug-

hatatlanságra és vezetésre törekvése. A leptosom egy képzelt világban, a piknikus a jelenben, az atléta pedig a jövőben él. Nem élvezi a jelent, szemét állandóan a jövőre irányítja. Ha eléri kitűzött célját, azt nem élvezi /mint a piknikus/, nem örül neki, márt az elvesztette számára az érdekességét. Tulajdonképpen nem is annyira az eredmény érdekelte, mint maga a küzdés. Ha elér egy rekordot, nem áll meg, bár minden idejét feláldozta, szórakozásairól mondott le, keményen dolgozott, míg bajnok lett, de utána sincs idő a pihenésre, mert már láthatáron van az újabb verseny, az újabb rekord, az újabb munka, amiért dolgozni, küzdeni s lemondani kell. Míg a piknikus azért dolgozik, hogy utána az elért eredményt élvezhesse, addig az atléta magáért a küzdelemért küzd, a harcért harcol. Ez az a típus, akinek fájdalmat okoz és türelhetetlenül unalmas a pihenés. Állandó kényszert érez az előretörésre, az élreállásra. Már ifjukorában is úgy érzi, hogy vezetnie, irányítania kell. Története, becsvágya nem ismer határt. Igyekszik az iskolai egyesületekben a vezetésként a maga kezébe kapartítani. Szervez, lótfut, mindent elkövet, hogy a sportkör, önképzőkör stb. elnöke legyen, s az ifjú körök jó működésénél nélkülözhetetlen is. Ha ő valamely ifjúsági egyesület elnöke, biztosítva van annak sikeres működése, mert fáradhatatlan munkakedvvel és eréllyel dolgozik, s a tagokat keményen kézbe tartja.

A misztikus iránt nincs érzéke. A csodálatos és természetfölötti nem igen érdekli. Szkeptikus. Csak kézzelfogható bizonyítékokkal lehet meggyőzni. Szereti a szenzációsat, izgalmakat, hősies.

Már az eddigiek alapján is nyilvánvaló, hogy az atléta típusa ifjú fantáziája nem olyan gazdag és színes, mint a leptosomé. Míg a leptosom típusú ifjú szívesen tartózkodik a fantázia világában, addig az atléta a tett embere lévén, gondolatait is csak annyira engedi kalandozni, amíg valami kézzelfogható cselekvéssel kapcsolatot tartanak. Hogy ezen a hűtáron tulmenjen, annak semmi értelmét sem látja. Természetesen azonban ifjuról lévén szó, nem várható, hogy a vélemény a gyakorlattal teljesen meg is egyezzen. Így az atléta is át-átrándul a képzelet világába. Különösen azért, mert az iskolai élet nem nyújt elég teret tevékenységének és kalandvágyának. Szívesen foglalkozik képzeletében hajmeresztő kalandokkal, veszélyes vállalkozásokkal. Ritkábban a

karrieréről való ábrándozás is előfordul. Minthogy a képzelete nem annyira erős, kedvvel olvas kalandregényeket, detektívtörténeteket, s általában olyan könyveket, amelyekben sok a mozgás és az esemény. Kedvelt olvasmányai még a hősök, hódítók, sportemberek. A 4 líra idegen lelkétől. Minthogy a drámában sok a cselekvés, fantáziáját előggé le tudja kötni. A képzőművészeti alkotásokban szintén a mozgást, lendületességet keresi. Kedveli a hatalmas kompozíciókat, s nem bírja, ha különben a kifejezőképesség nem is olyan jó.

Lelki típusok.

Miként a leptosomnál, az atléta típusnál is találunk a temperamentumból fakadó általános tulajdonságokat, mint erély, biztonságérzés, kitartás, személytelenség, hidegség, és speciális karakter-tulajdonságokat, amelyek alapján az atléta típust öt alcsoportra oszthatjuk.

1./ Az állandóan mozgékony, tettekre, aki egyenletesen elosztott eréllyel tör előre. Kíméletlen, de a nagy túlzásoktól óvakodik. Pontos megkülönböztető jellemzője a mozgékonyságban az állandóság, s hogy minden kíméletlensége mellett még a társadalmi és iskolai keretek között marad. Ez az atléta típus átlagtípusa, amelynek gondolatvilágát fent jellemeztem. Energiája kifogyhatatlan, s egyenletesen sugárzó.

2./ A flegmatikus, nyugodt a gép benyomását kelti. Merev, tartózkodó. Nem annyira törtető, bizonyos mérsékeltség észlelhető nála. Mozgása is lassu, kiszámított, nem annyira élénk, hiányszorú, mint az előbbi. Arcjátéka nincs. Ha a ténnyel szembe látjuk, lustának gondoljuk, s aztán nagy csodálkozással vesszük tudomásul, hogy az iskola legjobb futbalistája, atlétája stb. Míg az iskolában lassu, kímért, addig a sportpályán csodálatosan mozgékony, a helyzeteket villámgyorsan ismeri fel, s mindig a megfelelő cselekvéseket hajtja végre. Írásbeli dolgozataiban, művészi megnyilvánulásaiban is olyan, mint amilyen a külszin: hideg, világos, kerül a frázisokat, páthosz és szentimentális, mus nélkül való.

3./ Lassu buta. Megkülönböztetendő az előbbi típustól. Míg a másik a saját területén élénk, mozgékony, villámgyors felfogása, addig ez mindig lassu, amellet hiányzik belőle a kímérttség

és a tudatosság. Általában célja is ritkán van, s ha igen, akkor is csak egészen köznap. Általában jobbinduátu, mint a többi atléta típus. Ez az a nagy, buta, jóindulatu, aki nem sok vizet zavar. Esetlen. Olykor célratörésvéseiben durva, de hiányzik belőle az a kiméletlen személytelenség, ami pl. a következő negyedik típus sajátja. Testalkatra nézve ez a legnagyobb növése. Közel áll az akromegáliához, s lelki felépítésében is van valami az akromegáliásból. Főleg erre az alcsoportra vonatkozik a viskös jelző, amit Kretschmer az egészséges atléta típusra alkalmaz.

4./ Kolerikus. Ennek az alcsoportnak első ábrázolása Wilhelm Böhletől származik. A vizsgálati személyek között csak egy volt ebből a típusból, s az itt közölt típusleírás. W. Böhletől származik./ ./ Jellemzője a túlságosan fejlett küzdési kedv, a haragvó természet, a túlságos keménység és éberség a megnyilvánulásaiban. Míg az első alcsoport egyforma lendülettel, a második egyforma nyugodtsággal tör a célja felé, addig a kolerikus szakaszosan. Heves lökéssel indul, aztán szünetet tart, utána újabb szünet és újabb roham. Célját állandóan szem előtt tartja. Egyik alkalommal a legnagyobb erőmegfeszítéssel dolgozik, elégejt táplálkozást és szórakozást, máskor henyél, eszik-iszik, szórakozik, és társait bosszantja. Főleg konferenciák előtti időszakokban szedi össze magát, s ilyenkor éjt nappallá téve képes tanulni. Ez időben a legjobb feleleteket adja, viszont máskor a könyvet sem veszi kezébe. Máróan szarkasztikus, s elviselhetetlenül fölényes, uralkodni vágyó. Mindenivel összevessz, s hamar eltékozolja azt a szimpátiát, amit teljesítményeivel szerzett. Kitartó, makacs és könyörtelen. Ha akadályokba ütközik, akár fejjel megy a falnak. Győznie kell, akármibe kerül is. A vagy-vagy embere. Győzelen, vagy elbukás. Nem tud megalkudni. Gyakran egészen ki-látástalan célért a küzd. Fanatikus, despotizmusra hajló. Ez a típus csak igen kis létszámban fordul elő.

5./ Szangvinikus. Ez tulajdonképpen nem is számítható az atléta típus közé. A vizsgálati személyek között egy sem volt ebből az altípusból, s csupán a teljesség kedvéért említem meg W. Böhle nyomán. Ő maga is azt mondja, hogy ezt csak alig lehet mint atlétát megkülönböztetni és kiválasztani. A jó vállak kevésbé szélesek, az áll nem annyira előreugró, mint a többi

variánsnál. Az arcvonások kimondottan puhák. Rendszerint kisebb-növésű és barnabőrű. Hangja lágy, dallamos. Megnyerő modoru és szeretetreméltó. Társaságban nagy sikere van. A felületes szemlélő előtt jószágos és ártalmatlannak tűnik fel, csak ha jobban megismerjük, látjuk egoizmusát. Hideg, számító, aki célját nem durva módon, hanem finom, tetszetős formá között éri el. A csal és a csalárdság az eszköze. Kifogyhatatlan a kihasználásban. Élénk taglejtésekkel beszól. Kedveli a páthoszt, s így a szenvedélyes ember benyomását kelti, de valójában hideg, számító, akit a legrendkívülbb helyzet sem mozdit ki nyugalmából. Nagyszerű és könnyű kifejezőkészsége miatt belső élményei gyorsan tovatűnnek. Könnyű gondolkodása, bátoraága sokszor vakmerőségbe csap át. Szereti a csillogó pompát, élvezeteket, vidámságot.

Életérzés.

Hiként a leptosomét, az atléta típus él térzését is a biotónusa határozza meg. Egész konstituciójából fölényes erő sugárzik, amely a lelki világának is az erő és öntudat aláfestését szolgálja. Az atléta ifju olyan, mint a természet tavaszi, rugyot és életet teremtő, önmagától megittasult ereje, amely ezer változatban teremti meg önmagát. Ő az a túlradó életérő, aki előtt az élet könnyű küzdőtér csupán, nem az a sötét, fenyegetéssel kinokat hordozó siralomhely, ami a leptosom típus számára. Ugy érzi, hogy nincs mitől tartania, mert határtalanul bizik önmagában. Innen származik nagy vállalkozókedve s állandó tettezkészsége. Ez a típus nem huzódik, nem menekül a küzdelemtől, hanem keresi azt. Meg akarja hódítani a világot. Semmisen elég nehéz, semmi sem elég méltó az erejéhez. Egyenesen keresi a nehézségeket, atléta, aki küzdeni akar. Ami könnyű, az lealázó és méltatlan hozzá. Uj terület/eket keres, amiket felfedezzen, vad népeket, akiket meghódítsa és leigazázon. Tengerre akar szállni, megpróbálni a tenger és a távoli ciklonok erejét. Be akarja járni a végtelent, és megnézni mindent, megérközni mindennel, ami méltó egy igazi férfhoz. "Csakran kedvetlenül nézegetem a térképet, hogy nincsenek már ismeretlen területek, amelyeket felfedezhatnék, s nincsenek félelmes vad népek, amiket meghódíthatnék. Az iskola szük nekem. Ugy érzem, hogy hódítórek, felfedezőnek születtem." És ilyene -

ket nem egy atléta ifju vallomásaiból olvashatunk. Spranger tettezsomjaenak nevezi ezt a tipust, aki nem vagyont szerezni, hanem csolckdni és uralkodni akar. "Az ifju tetteiben és alkotásaiban önmagát is érezni akarja....Lelkében szortelen tervek vajudnak. "agy Sándor az a mindig megtalálható ifjukori típus, ak ki panaszkodik, hogy 20 éves korában még semmit sem alkotott az örökkévalóság számára: ez a típus megtalálható a legkisebb kiadástól a legnagyobbig... Ugyanahhez az altípushoz tartoznak az ifjuság vezérei, az osztály harc bajnokai, a felszabadítók. A tettezsomjas lélek világkörüli utazásokra, felfedezésekre, alapításokra vágyik. "em tapadnak a szülőföldhöz, vagy családhoz; valami hajtja őket a határtalan felé."/1./

A fentiek azy atléta típus minden egyes alcsoportjára érvényesek. Legkevésbé talán a lassu , buta típusra, amelyikben az érő nem tudatosul annyira. Ennek erőérzete nem lelkesül el, és nem nyitván ul meg világhódító tervekben, hanem közvetlen cselekvésekben vezetődik le. Abban természetesen már nagy különbség van, ahogy ez az erőérzet az egyes alcsoportoknál jelentkezik. Így a flegmatikusnál a nyugodt fölény érzetében, a kolerikusnál az időnként fellépő, tombáló cselekvési lázban, s a szangvinikusnál a fondorlatos cselvetésekben.

Állásfoglalás az iskolával szemben.

A leptosom típusnál megállapított különbségtétel szerint az ifju lelkében az iskola két különálló fogalmi körre oszlik. Az egyik volt a tudás, a másik a tanírók fogalma. Ez az atléta típusnál is fennáll. De míg a leptosom az iskolában inkább csak a tudás megtestesítőjét látja, addig az atléta számára az iskola nem csupán a tudást jelenti, hanem bizonyos tevékenységi területet is, és korlátokat, amelyek cselekvési vágyának határt szabnak. Abban is mélyreható különbség van, ahogy ez a két típus a tudást értékeli. A leptosom számára a tudás bizonyos lelki fegyver, amellyel magának szellemi területet hódít meg, s egyuttal védekezési eszköz a külvilággal szemben. Az atléta a tudással rendszerint nem a szellem területén akar hódítani, hanem a gyakorlati életben. Csak igen ritkán akar szellemóriás lenni, inkább conquistador, harcos, szervező, nagyvállalat-ala-

pítő . Ez az oka annak, hogy általában csak kétség tárgy érdekli, a többséget a maga számára értéktelennek tartja, s csak szükségéből tanulja. Ebből következik, hogy bizonyos kényszerítő hatalmat is lát az iskolában, ami számára ellenszenves. Ha az atléta típusú iskolás ifju érdeklődése teljesen, vagy csak nagyobb részben is szellemi tornászati -ez ritka-, akkor nincs baj mert segítőtárcsáftalál az iskolában. Ha ellenben ezzel ellentéte áll fenn, akkor ellenséges hangulat keletkezik lelkében ellene. Ezt még növelheti az a körülmény, hogy az iskola bizonyos korlátokat jelent az atléta számára. A leptosomnál ezek a korlátok nem jöttek számításba, mert az ő cselekvési szükséglete oly minimális, hogy annak az iskola bőséges területet tud nyújtani. Sőt még túlságos sok cselekvést is kíván tőle. Am a mozgást, tevékenységet, látkető életet kívánó atléta csak nagy önmuralommal, s nagyrészen a kényszer hatása alatt tud egész délelőtt az iskola padjaiban ülni, és hallgatni, mikor kint sziporkázik a hó a rásütő nap fényében. Az uszoda vize csillogva veri vissza a napsugarakat, s a sportpálya oly nagyszerű mozgási és küzdési lehetőségeket nyújtana. A latin nyelv érthetetlen grammatikai szerkezetéi, élvezhetetlen szépségei és a matematika száraz, unalmas levezetései helyett mennyivel jobb lenne futni, labdát rugni, uszni, szelni, s kalandozni a tavasztól illatos hegyeken! Nem csoda, ha az atléta típusú ifju börtönnnek érzi az iskolát, amely annyi lemondást kíván tőle, számára idegen és nagyrészt értéktelen értékekért. Ha azonban az iskola megfelelő tevékenységi területeket tud biztosítani az atléta ifju számára -ifjúsági klubokban, elsősorban a sportkörben- akkor könnyen túltelezi magát a többi kellometlenségen. Különösen a sportolási lehetőségek nyújtásának van itt nagy jelentősége. Ha itt kedvére kitombolhatja magát, nincs vele sok baj. Sőt a vakációban is bizonyos sóvárgással gondol az iskolára, főleg a sportolási és versenyzési lehetőségek miatt. Gyakran lehet hallani idősebb atléta típusú férfiakat, akik nagy melegséggel beszélnek iskolás korukról, az akkori x első és éppen azért számukra nagy jelentőséggel bíró versenyekről.

Végeredményként megállapíthatjuk, hogy az atléta típusú ifju -és pedig kivétel nélkül mindegyik al csoport- kényelmetlenül érzi magát az iskolában. De nem tekintti azt ellenségének,

egyrészt mert tudja, hogy jót akar, másrészt pedig e kényelmetlenség mellett az iskola sok egyszerű tevékenységi, főleg sportolási lehetőséget is nyújt számára. Ha pedig ezek az utóbbiak különösen nagy számban vannak meg, és az iskola nagy gondot fordít a sportra, akkor egyenesen megfordul a helyzet: az atléta típusú iskolai ifjú legnagyobb híve lesz az iskolának. Hazánkban sajnos ezt példával nem igazolhatjuk, de pl. Angliában, ahol a nép legnagyobb része atléta típusú, tehát az iskolás ifjak legnagyobb része is az, a férfiak életük végéig viselik iskoláik színeit nyakkendőjükön, és mindig büszkeséggel és szeretettel gondolnak rájuk. De ez csak azért lehetséges, mert az angol iskolák a sportra és versenyzésre igen nagy gondot fordítanak. Az atléta ifjunak tág teret nyújtanak tevékenységi hajlamainak kiélésére. Az angol iskolák prospektusain semmi más csábító nem szerepel, csak a sportolási lehetőségek felsorolása, mert tudják, hogy a tulajdonképpen atléta típusú angol ifjúságot ezzel tudják megnyerni. Ilyen esetben az atléta ifjú jól érzi magát az iskolában, mert nincs szűk keretek közé szorítva. Nálunk még ez a helyzet nem áll fenn.

A tanárokkal rendszerint még kevésbé van jóviszonyban, de ez mint később látni fogjuk, nem minden tanárra érvényes. Ez az a diáktípus, amellyel a legtöbb baj van. Tulzott önállósága rendszerint nincs igénye a tanároknak, és akik nem tudják, hogy durabossága, durvasága, erejének félszeg megnyilvánulása, és hogy lustasága mögött egy mesternézetű nagyfokú tevékenységi készség lappang, azok hajlandók lebecsülni és értéktelennek tartani azt a típust. Ez szokott legtöbbször rácsúfolni az iskola elbírálására. Sok olyan atléta típusú ifjú volt már kénytelen otthagyni az iskolát, aki az életben, mint egyszerű szervező, kifogyhatatlan energiájú üzletember, politikus stb. egyszerű alkotásokat hozott létre. Természetesen ebben az esetben az iskolatípus megválasztásában volt a hiba, vagy ha a fékezhetetlen magaviselete miatt távozott, akkor ő nem volt alkalmas a közösségi életre. Mindez azonban még nem jelenti a teljes értéktelenséget. A tanárral való összeütközése rendszerint a két akarat ellentétességén alapszik, amikor is neki kellene nyágnia, de nem teszi. Ebből sok kellemetlensége származik, és ezek elveszik kedvét az iskolai életől. Aki tulajdonképpen kordában tartja, az

kényelmetlenséget okoz neki, bár elismeri annak helyességét. A gyengekezű tanárt nem lenézi. Mindezekből úgy látszik, mintha mély szakadék lenne az atléta típusú ifjú és a tanár között. Ez azonban csak látszat. Igaz, hogy általában csak igen kevés tanárral van bizalmas viszonyban, de az ellentétek semmilyen mélyrehatóak közöttük, mint pl. egy leptosom típusú ifjú esetében lehetnek. Itt csupán arról van szó, hogy akarata nem érvényesülhet szabadon, a kénytelen más akaratának engedelmeskedni. Igaz, hogy ez nem tetszik neki, de nagyobb meghasonlást nem szokott érezni lelkében. Ezt bizonyítják az énvallomások is. "Az iskolában nem érzem valami jól magam. Igaz, hogy önszántamból jöttem ide, és senki sem kényszerített, de mégsem mindig kellemes a padban ülni, mikor a futballpályán sokkal kellemesebben el tudnám tölteni az időmet.....A tanárokkal sem vagyok jó viszonyban. Tudom, hogy ők jót akarnak, de én tudom, hogy a sok tanulás még nem minden, és én anélkül is jobban meg fogom állni a helyemet az életben, mint a magolók." Vagy: "Nem nagy örömmel járok az iskolába, de vannak egyes tanárok, akik még ezt a keveset is ki akarják ölni belőlem. Szerencsére, hogy nem nagyon szívom mellre, amit mondanak. Egyes tanárok direkt pikkelnek rám. Igaz, én ellenkezni szoktam mindegyikkel, ha azt gondolom, hogy nekem van igazam. Véleményemet megmondom a szemükbe, nem úgy, mint az osztálytársaim, akik csak a tanárok háta megett mernek beszélni. Ezért nem tudok fejlődni oda, ahol nekem a helyem van. De nem számít, az életben nem a bizonyítvány a fontos. Ott majd mindenkinek meg kell mutatnia, hogy milyen logény a talpán.....Már megszoktam ezt az egyhangú, monoton életet." Ezekon a konfliktusokon gyakorlati és céljait mindig szem előtt tartó gondolkodásnádja rendszerint átsegíti. Minthogy előnyösebb számára, végül is enged a kényszernek, bár ez nehezebb neki. Érdekes, hogy az atléta típusú ifjak a fentiek ellenére -tehát hogy az erőkezű tanár korlátozása kellemetlen nekik- arra a körkérdésre, hogy melyik a legszimpatikusabb és legkedveltebb tanár számukra, 99%-ban az intézet igazán tipikus atléta típusú tanárát jelölték meg, aki közismerten legszigorúbban bánt az ifjúsággal. S mikor arról volt szó, hogy ezt a tanárt B. listázzák, az egyik ifjú -akitől a második énvallomást idéztünk- ezt írta: "A tanítóképzőintézet ennek a tanárnak az elvesztésével rohamosan le fog süllyedni. Ő volt, aki kordában tartotta az ifjúságot." Ez azt bizonyítja, hogy az atléta típusú ifjak, ha nem is nagyon szeretik saját bőrükön tapasztalni, de tisztelik az erélyt, és önmagukkal azonban is elismerik annak jogosultságát.

Sőt mint a fenti példa mutatja, egyenesen szükségesnek tartja. Ez az elméleti belátás az oka, hogy bármennyire kellemetlennek is találják az iskolai rendszabályokat s a tanárok ellenőrzését, s mégis belátván azt, hogy ez szükséges, nem csinálnak belőle nagy esetet. De nem is olyan befeléfordult természetűek, hogy túlságosan sokat rágódnának ezen a kérdésen. Rendszerint egy vállrándítással elintézik: "nem számít".

A dolgozó természetűből következik, hogy az atléta típusú ifju azokat a tanárokat szereti, s azokkal szemben tud jobban felkészülni, akikkel valami tevékenységi területen együtt tud működni, s közösséget tud érezni. Így elsősorban az ifjúsági köröket vezető tanárokról lehet szó, cserkészcsapat, sportkör stb. vezetőiről. Ezek nagy hatással lehetnek rá, mert mint kívülről cserkészeket, sportolókat teljesítményeikért elismeri, de sokat is vannak együtt, s bajtársakká válnak. A bajtársakat pedig az atléta ifju nagyrabecsüli. Amelyik tanárt bajtársának érzi, az mindent csinálhat vele, mindenre ráveheti, s annak feltétlenül engedelmessé válik. "E.Y. Tanárurat igen szeretem, mert együtt van velünk minden megmozdulásunkban, jó bajtárs." - írja az egyik atléta típusú ifju. Általában a leptosom típusú tanárokat szereti legkevésbé. Nem érti meg gondolkodását, idegen számára. S minthogy az ilyen természetű tanár rendszerint sohasem ment bizonyos természetű lelki különbségtől, de orkölcsileg és a tudás területén is többet kíván - sokszor számára érthetetlenül - ezért azt nem szereti. Az önvallomásokban a típusú tanárokról a leggyakoribb jelzők: "igazságtalan, különös, idegen." A leptosom tanár szögletes mozgása nevetséges az atléta típusú ifju előtt, sokat ~~mutat~~ mutat rajta. E típusú tanár nagyobb tudása nincs nagy hatással rá, mert testi képességeiben, életrevalóságában felleltető érzéssel érzi magát. Mára pedig az életrevalóság többetérő, mint a tudás.

Az eredményeket összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy az atléta típusú ifju legkevésbé szereti a leptosom típusú tanárt, legkevésbé tiszteli a magga, hajlítható akaratot. Legjobban tiszteli az erőkezu, szigorú tanárt, s legjobban szereti a vele együtt dolgozó, sportoló, az esetek legnagyobb részében atléta típusú tanárt.

Komoly összeütközés csak a kolerikus típusnál lehetséges, amelyik rendkívüli makacosságánál és elvakultságánál fogva leginkább hajlamos a végletekre. A lassu buta a legkönnyebben kezelhető altípus.

Állásfoglalása és szociális beállítottsága a diáktársakkal szemben.

Míg a leptosom típusu ifju igyekszik magát távoltartani társaitól, mert érzékenysége, féltékenysége s irtózása a közönséges-től az egyedüllétre predestinálják, addig az atléta benne él a közönségben. Nem huzódik el tőle, mint a leptosom, hanem inkább keresi azt. Nincs mitől tartania, hiszen teste-lelke kemény, rugalmas. A világból rázuduló csapásokat nemcsak könnyen kiheveri, de azokat csőstől vissza is adja. Őt nem bántgatják meg bosszulatlanul társai. Nem is sártódekeny annyira, mint a leptosom, de nem is tanácsos társainak vele rossz tréfát űzni, különösen éértegetni. Villángyorsan ellentámadásba megy át. S ha szellemiekben nem győzi a versenyt, attól sem irtózik, hogy testi elégtételt vegyen. Ökleit pedig már régen megtanulták tisztelni. Még gyermekkorában gondja volt rá, hogy a rangsorban elől álljon. Igen jó biotónusa fölényes erőt kölcsönöz testének-lelkének, de ezt nem rejtheti önmagába, mert úgy elveszne, értéktelenné válna. Meg kell tehát nyilvánítania azt. Ehhez pedig elsősorban eszköz kell, amin erejét kipróbálhatja, másodszorban csodáló, aki erejének nagyságát elismeri. "Szívesen vagyok egyútt társaimmal, mert érzem, hogy az első vagyok közöttük. Én vagyok a vezér. Azt csállok a többiekkel, amit akarok, némelyik berzenkedik, de én letöröm a lázadókat szarvait." Vagy: "Különösen akkor keresem a társaságot, ha valamelyik meccsen jól jótéveztem. Ilyenkor örülök a dicséreteknek, s önbizalmam megnövekszik-....Már gyerekkoromban is futbalccsapatot szerveztem, ahol én voltam a csapatkapitány, és még a szabályok nagy részét is én állapítottam meg." A leptosom típusu ifju megéltést, támaszt, lelki/kiegészülést keresne a közönségben, ha merne; az atlétának nincs szüksége támaszra, lelki kiegészülésre; neki eszköz kell, amin erejét csillogtathatja, s akik levezetik kelapjukat ekkora csoda láttára. Elsősorban le akarja igazni társait, aztán meg akarja szervezni. Ezért nemcsak a sportnál, hanem más területeken is igen vállalkozó szellemű. Szívesen

dolgozik az ifjusági egyesületekben. Ez a nagy működése készség nem annyira a közösség iránti szeretetből, vagy hajlanából jön létre, mint inkább a cselekvési szükségletéből, és abból a legtöbbször nem is hátsó gondolatból, hogy ügyességével, szorgalmával sikerül vezetőszerepet kiküzdenie magának. Alárendelt szerepben nem érzi jól magát, s egy ár társát sem tűri meg maga felett. Tudatosan vezéri szerepre törekszik, s e törekvéseben a közösség csak eszköz számára. Ám nem mindig jellemző a vezéri szerepre való törekvés. Máskor egy úgynék szenteli magát, s ennek mindent feláldoz. Nem kimél senkit, de önmagát sem. Az eredmény a fontos, s ezért idejét, kényelmét, egészségét képes feláldozni. Ilyenkor társai, csak mint az ügy elősegítői, vagy akadályai érdeklik, különben közömbös irántuk. Nem törődik vele, ha másokat megbánt, vagy érdekeiben megsért. Résztvetlen. Nincs szociális érzéke. Nem tudja magát mások lelkivilágába belképzelni. Rossz emberismerő. Ha társait céljai érdekében megbántja, letapossa, az nem rosszindulatból történik. Erről szó sincs. A jó és rosszindulat egyaránt távoláll tőle. Közömbös. Csupán a célra szögezett szemmel nem látják azokat a sebeket, amelyeket előrehaladtában osztogat. Ha figyelmeztetik rá, és elkerülheti - tehát mások érdekeinek tiszteletbentartásával is elérheti célját - szívesen viselkedik tapintatosabban, mert tudja, hogy társait még máskor is fel kell használnia, s szükségtelenül nem akarja azok jóindulatát elveszíteni. Ám figyelmeztetni mindig kell, mert ő maga rossz emberismereténél és közömbösségénél fogva rendszerint nem is tudja, hogy másokat megsért. Ő az ifjú cselekvő ember, akinek már ifjúkorában is oly erősen él lelkében a cél, hogy nem figyelhet arra eléggé: kiméletesen és udvariasan jár-e el? Olyan, mint a hódító és a hadvezér, aki a cél eszményeitől megszállottan nem látja az útjában hátrahagyott sebesülteket és halottakat.

Különösen a kolerikus csoport az, amelyik gátlások nélkül tör célja felé, míg az első és második csoportnál talázkások nem fordulnak annyira elő, s önzésük és közömbösségük mellett is hasznosan illeszkednek bele a közösségbe, addig eme utóbbi csoportba tartozók egyáltalán nem tudnak együtt haladni a közösséggel. Kiméletlenségük és fékezhetetlen harci kedvük állandóan kihívja maguk ellen a közösség haragját. Néha nagy tehetségükkel és mindenkit bámulatba ejtő teljesítmé-

nyeikkel olyan nagymennyiségű szimpátiát és elismerést tudnak felraktározni a maguk számára, hogy az elegendő minden antiszociális magatartásuk mellett is a közösségben való úgy-ahogy megmaradásukra. De ha tehetségtelenek, akkor ez nem lehetséges, mert nincs meg az az elismerés-tartalék, amit elpazarolhatnának, s ezért ebben az esetben teljes szakadás szokott bekövetkezni.

A szangvinikus látszólag jól beilleszkedik a közösségbe, kedves, simulékony, résztvevő. Mindenki szimpátiája az ő részén van, s így ennek segítségével igyekszik hatalmi törekvéseit elérni. A közösség rendszerint mitsem vesz észre cselekvéseiből, mert minden önzését oly ügyesen öltözteti a közérdek köntösébe, hogy aligha lehet az igazi indítékokat felfedezni. Ha ez mégis bekövetkeznék, nagyszerűen kibeszéli magát. S ha már más nem segít, olyan mély megbárást mutat, hogy vele mindenkire leszerel. Ügyességénél, szórakoztató egyéniségénél, körültekintő okosságánál fogva szinte sohasem idéz elő mély szakadást a közösség és önmaga között. Általában szívesen időzik társaságban, szereti a vidámságot, tréfát, szeret beszélni, társai is szeretik, mert élénksége, simulékony modora kellemes cimborává teszik.

Az atléta típusú iskolás ifjunak nincsenek barátai. Nincs szüksége rájuk. Nincsenek olyan lelki problémái, amelyek miatt baráthoz menekülne. De hidegsége, önzése is nagy akadály ilyen bensőséges kapcsolatok kiépítésében. Általában az atléta ifju társulásai személytelen jellegűek. Mindig valamely közös tevékenység hozza össze, rendszerint hasonló típusú társaival. Ezekben a nagyobb részt pajtási-bajtársi viszonyban az összekötő kapocs sohasem benső, hanem mindig valamilyen külső tényező. Így pl. az ugyanabban a futballcsapatban való játék stb. Ebből következik, hogy társulásai csak addig tartanak, amíg a külső indíték tart. Állandó mozgása, változatosság-kedvelése magával hozza a közös működési területek gyakori változtatását, és ezáltal a bajtársi kapcsolatok megszakadását és új kiépítését. Bár hideg és közömbös, mégis hajlamos arra, hogy hasonló természetű társaival - ezek legnagyobb részben az atléta típusúak köréből kerülnek ki - bizonyos legális, vagy akár illegális

lis célra szövetkeznek. Itt szigorú szabályok uralkodnak, amiket kiméletlenül be is tartatnak. Ilyenkor bajtársi viszony alakul a társult tagok között. Ez önfeláldozást, önzetlenséget, s az "egy mindenkiért, mindenki egyért" jelszavát jelenti. Bár mindez távoláll az atléta ifjú lelkétől, a közös cél érdekében aláveti magát a törvényeknek, s a bajtársiasság irratlan törvényeit is megtartja. Annál is inkább, mert ezt férfias és dicsőséges dolognak tartja. Ha nem tudja kielégíteni cselekvési vágyát, vagy úgy érzi: méltánytalanságok történnek vele, az illegális szervezkedéstől sem idegenkedik. Iskolában ez csak diákos természetű bosszu végrehajtására, a spiclik megfenyítésére stb. vonatkozik. Súlyosabb elbírálás alá eső szövetkezést még sehol sem tapasztaltam atléta ifjak között. Ám ennek gyakran csak a nevelők ébersége az oka, mert mint később látni fogjuk, az atléta ifjunak nincs erősen fejlett erkölcsi érzéke. Cselekedni akar, s lehet, hogy ha úgy adódik, helytelen irányban elégíti ki ezt a szükségletét. Az

Az atléta típusu ifjú általában nem jószívű, de nem is rosszindulatú. Nehezen hatódik meg. Az életben tapasztalható szerencsétlenségek rendszerint hidegen hagyják. Lelkét annyira betölti a munka és a mozgás, hogy a részvétnek már nincs benne hely. Egy diáktársam vallotta meg egyszer, -az inézet legjobb atlétája volt- hogy bármennyire is igyekezett a testvére temetésén a részvétet felkelteni a szívében, az nem sikerült, mert állandóan a vásárnapi megtartandó kerületi KISOK atlétikai bajnokság járt az eszében. Megfigyeltem az agri érs. tanítóképző intézet növendékeit, amint tornaórákra a közeli sportpályára ki és bevonultak: utjuk egy koldus mellett vezetett el. Sohasem fordult elő, hogy atléta típusu ifjú valamit adott volna neki. Pedig ez a koldus több héten át állt ugyanazon a helyen, s naponta két-három osztály is ment ki s a sportpályára. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az atléta ifjú sohasem hajlandó áldozatot hozni, hajlandó ő, de mindig csak valamely ügy, eszme, terv érdekében, amit meg akar valósítani. Ez áldozat nem érzelmi, hanem értelmi indítéku. Nem megindultság, vagy jóindulat kíséri, hanem hideg tárgyilagosság. Ezen a téren az egyes alcsoportok között csak alig van valami kis különbség, s az az eddigiekből is teljesen világos.

giájuk, amit erre fordíthatnának. Egyedül a szangvinikusnál van valamivel nagyobb fontossága, de ő ezt is terveibe illeszti bele, s inkább csak mint eszközt használja céljai elérésére, de már nem az ifjukorban.

Vallásos élet.

Ha az ^{ti}atléta típusú iskolás ifju vallásosságát a másik két típusával összehasonlítjuk, az első rögtön szembevető nagy különbség az a hidegség, amely már-már a közömbösség határát surolja. Lelkivilága nincs annyira beállítva a vallásos élmények számára, mint a leptosomé, de az az érzelmi melegség is hiányzik belőle, ami a piknikus sajátja. A transzcendens és a misztikus iránt nincs érzéke. Ez a színezet hiányzik vallásosságából. Minthogy pedig a jó biotónusa miatt a segítségre szorulás érzése is gyenge, ez is csak igen kis mértékben színezi azt. Nem adja annyira oda magát a vallásos érzésnek, és gondolatnak, mint a leptosom. Legjobban megkapja a vallás történetében és jelenéseiben található hősiesség. Az egyházaknak mindig igen nagy harcot kellett vívniuk másokkal, de önmagukkal is fennmaradásukért, s ezek a küzdelmek gyakran hősiek voltak. De az egyes embernek nem kevesebb és kisebb küzdelmet kell vívnia vallásos életében. Hisz az tulajdonképpen állandó küzdelem önmagunk ellen, s a nehézségek terén nem marad el másfajta küzdelmek mögött. Ha ez a hősiesség színezi vallásosságát, az ifju mindjobban belemerül ezekbe a küzdelmekbe, bár a már említett hidegség ezekben is végigkíséri. Nem tudja magát teljes érzelmi megindultsággal az imádságnak, sem pedig a vallás eszmei ~~tartalmának~~ ^{szellemének} tartalmának átadni. Mindenesetre azonban a vallásnak hő és harcos fia lesz. Ám ez nem megy olyan simán, mert az atléta ifjunál is vannak összeütközések a vallás és a gyakorlati élet között. Így itt is első helyen kell említeni a tudás és a vallás közötti egyenmely ellentétességet, amelyet már az iskolai élete folyamán felfedez. Inkább hisz a tudásnak, mint a vallásnak, mert a transzcendentális átérzés és hit idegenebb lelkének, mint a tudás. Ha azonban már korábban beállítódott a fenti vallásos küzdelembe, akkor a tudás rendszerint nem tudja vallásosságát megrendíteni, mert a tu-

dásbeli ellentétet is, mint leküzdésre váró csábítást fogja fel. A mindennapi élet forgataga is elég ellentétet vetít elébe, amely a vallásosság^{ss}szsággal nem egyeztethető össze. Ezenben szintén az a helyzet, ami a tudásnál: attól függ, hogy milyen volt addig az ifju vallásos nevelése. Amennyiben vallásos nevelésben részesült, rendszerint továbbra is az marad, mert ha már egyszer elfogadott és sajátjának vallott valamit, ahhoz következetesen és kitartóan ragaszkodik. Ellenkező esetben az iskolai vallásos nevelés nem ér el nagy sikert nála. A legkellemetlenebb számára, hogy a vallás egyes törvényei korlátozzák cselekvési szabadságában. Ez elég súlyosan érinti, mert az eredmények elérésének lehetőségei csökkennek e korlátozások miatt. Ha nem tudja a benne rejlő lehetőségeket kifejleszteni, a cselekvési vágyát szabadon megnyilvánítani, úgy ellenszegülés és ellenkezésv tőmad lelkében a kiváltó okkal szemben, a ilyen esetben a vallás csak akkor tudja teljes értékűen továbbvezetni, ha az előző vallásos nevelés hatása alatt az ifju a vallást feltétel nélkül elfogadta, különben erős változtatásokat eszközöl rajta, nagy engedményeket téve a szabadságnak a vallás rovására. Iskolás korában rendszerint még nem csinál magának külön vallást, sem vallástalanná nem lesz, mint az felnőtt atlétáknál elég gyakran előfordul; a vizsgálatok alapján az atléta típusu ifjak mutatkoztak legkevésbé vallásosaknak; az a vallásosság érzelmi fokára és tekintélyére vonatkozik. Kimondottan vallástalan ifjut nem találtam az atléta ifjak között sem.

Az egyes alcsoportok között a kolerikus és a szangvinikus leginkább hajlamos a vallástalanságra; a kolerikus nyersen, nyíltan, a szangvinikus pedig alattomosan vallástalan, azaz külszínre vallásos, belsejében azonban nem. A való helyzetet igen nehéz felismerni, mert igen vigyáz, hogy el ne árulja magát.

Erkölcsei élet.

A tanított és a külvilágban tapasztalt gyakorlati erkölcs közötti ellentét az atlétát nem érinti olyan mélyen, mint a leptosomat, de tompábbá, érzéktelenebbé teszi az erkölcsirányában. Gyakran bizonyos mértékű közömbösséget is okoz. Különösen ha az ifju vallásos nevelése valamilyen oknál fogva nem volt

eléggyé eredményes. Annyiban hasonlít a leptosomhoz, hogy ő is vagy elfogadja az erkölcsi törvényeket, vagy nem, de míg a leptosom az utóbbi esetben az erkölcs teljes tagadásába zuhan, addig az atléta nem foglal aktívan állást az erkölcs ellen, csak közömbössé válik iránta. Nem érdekli, nem jelent számára semmit. Természetesen mindez itt túlságosan is kiélezett, s a felnőttekre inkább vonatkozik, mint az ifjura, de a lélektani választás mégis az ifjukorban indul meg, s itt már eldől az egyénnek az erkölcshez való viszonya. Az a tény, hogy a választás nem mindig tudatos, s hogy az iskolás atléta ifjunál ez a közömbösség még nem éri el a végleges jellegzetes formáját, csupán azt bizonyítja, hogy az erkölcsiség sorsa nemx egy pillanat alatt dől el, hanem hosszú lélekalakulás eredménye. /Akár pozitív, akár negatív is az eredmény./ S hogy az atléta ifju nem kíséri annyira figyelemmel lelkeinek alakulását, mint a leptosom, s ezért sokszor igen fontos átalakulások észrevétlenek maradnak számára.

Az atléta x ifju erkölcsisége is vallás-erkölcsi alapon nyugszik, de ez a típus hajlamos arra, hogy saját maga is alkosson erkölcsi szabályokat. Különösen az erőszak jogának érvényesítése kedvenc vesszőparipája, amelyet mindenképen igyekszik maga is megvalósítani. Mint a vallásnál, általában az erkölcsnél is -a kettő nála szinte egybefolyik- azért alkot a maga számára külön törvényeket, hogy erejét szabadon érvényrejuttathassa. A közösség erkölcsisége iránt nagyobb érzéke van, mint a leptosomnak, de annak kialakításában magának jelentős szerepet követel. Ha egy meglévő közösségi erkölcs átvételéről van szó, annak sikere általában attól függ, hogy az ifju mennyire azonosítja magát a közösséggel. Igenlő esetben a vallás is háttérbeszorulhat a közösségi morál mögött. A tulnyomóan atléta típusu porosz ifjúság Hitlerjugend szervezeteiben a közösségi erkölcs a vallást sokkal jobban háttérbeszorította, mint a piknikus felépítésű bajor ifjúságében, ahonnan a vallást a közösségi gondolat sohasem tudta teljesen kiszorítani. A szexualitás felébredése az atlétát is a vallás felé fordítja, minthogy azonban az nem okoz neki annyi gyötrődést, mint a leptosomnak, azért a vallás felé fordulás érzése sem olyan erős és segítségkérő. Ezt az a tény is érthető-

vé teszi, hogy az atléta típus nem annyira befeléfordult, figyelme inkább a külvilágra szögezett. Nem tárgyias, de eszményekben elmerülő.

Erkölcsei eszményképe a hős. Természetesen nem minden esetben a középkori értelemben vett hős, a lovag, hanem az olyan, akiben valamilyen hősiesség, nagyszerű, átlag felé emelő vonás teljessé válik ki. Ebből következik, hogy igen gyakran az ideál nem rendelkezik mindezzel az erkölcsi tulajdonságokkal, amelyekkel egy eszményképnek rendelkeznie kell. Rendszerint csak egy-két tulajdonság tekintetében hősiesség és eszményi az ideál, a többiek szempontjából esetleg közömbös is lehet. Így lehet a hódító, aki keményakaratu, célratörő, kitartó, de talán különben erkölcstelen, keményszívű, avagy a nagy vállalat-alapító, aki szorgalmas, éjt nappallá téve dolgozik, míg felküzd magát; okos, talpraesett, de túlságosan önző és könyörtelen stb. Ezeket a negatív jellemvonásokat az ifju nem mind eszményieket szemlélő, csupán arról van szó, hogy ezeknek ellentétes pozitívumait nem kívánja szükségképpen. Esteleg nem is veszi észre a hiányokat, vagy ha igen, akkor azok a nincsenek rá annyira torzító hatással, hogy az ideál értékét és tekintélyét szemében lecsökkentenék. Eszményképeit nem keresi túlságosan magasra, rendszerint valami elérhető ideált választ magának, de mindig átlag felé emelkedőt. Minthogy azonban az ideálválasztásban a maga tökéletesítésben /az eszményképhez való alakításban/ az erkölcsi szempontok nem annyira uralkodóak, azért erkölcsi fejlődése sem lehet túlságosan nagyfokú, s a szemlélőben mindig egy kissé a hideg szürkeség érzését keltik. Az atléta típusu ifju nagytettek végrehajtására hivatott, de az erkölcsi élet területén rendszerint erősen hétköznapi színvonalon marad.

Az egyes alcsoportok általában hasonlóan viselkednek a fent vázolt erkölcsi élethez. Legalább is az alapvonások tekintetében. Természetesen a karakterbeli különbségeik szerint az eszményképek és az azokhoz való hasonulásuk módja is változik. Így a kolerikus eszményképében rendszerint a kiméletlenedés, a szangvinikuséban pedig az okos, hideg eszeltség uralkodó jellegű. Ennek megfelelően erkölcsileg alacsonyabb értékek lesznek.

Életszerepek.

Az atléta típusu iskolás ifju álarcot csak igen ritkán visel. Társai között jóformán sohasem, a tanárokkal szemben néha igen, kényszerből. Aktiv életbeállítottságánál fogva az inkább védekező, félrevezető jellegű álarora általában nincs szüksége. Jó biotónusa, nagyszerű életlendülete helytállásra, frontális állásfoglalásra készíti. Igen ritkán azonban ennek ellenére is rákényszerül az álarc felvételére, de ez mindig csak egészen időleges, s igyekszik tőle minél előbb megszabadulni. Általánosságban állithatjuk, hogy az álarc viselése nem jellemző az atléta típusu ifjura. Ha szerepeit nézzük, különbséget kell azok között tennünk, amelyeket 1. csak tanárokkal szemben játszik, 2. amelyeket a tanárokkal szemben és diáktársaival szemben is, 3. amelyeket csak diáktársaival szemben játszik.

ad 1./ Csak a tanárokkal szemben átélt szerepei között leggyakoribbak a szorgalmas, katonás fellépésű és az igazsá mellett bátran kiálló. Az ifju mindkét esetben érezteti jó biotónusát, bátorságát, és küzdelemre való készségét, de tiszteletben tartja a tanár személyét és helyzetét. "A tanárokkal szemben szorgalmasnak, katonásnak mutatom magam. Tudom, hogy az ilyen diákot szeretik, s nekem is jól áll ez a szerep." És: "Nem maghunyászkodó vagyok, hanem mindig megvédem a magam és az osztály igazát, ezért ha valami vitás ügy van, mindig engem biztatnak a többiek, hogy képviseljem az osztályt."

ad 2./ A tanárokkal és diáktársakkal szembeni közös szerepek között meg kell említeni a következőket: a./ a hősiesség életszemléletet tükrözött, pl. hazafi. Ez a szerep tulajdonképpen nem más, mint a nagy é életlendületnek a hősiesség köntösébe való öltöztetése. A nagyot akarás a haza szeretetével olvad össze különösen a történelmi hősök hatására hősiesség, hazaszolgálattá válik. Ez egyelőre csak elméleti életbeállítottság, felnőtt korában az uralkodó eszmei és politikai áramlatoktól függ, hogy ez az életszemlélet gyakorlati országépítésé és hazaszolgálattá válik-e. b./ Gyakori a ~~aprio~~ sportember mivoltának megjatszása a szerep kihangsúlyozásával. Ez természetesen az atléta ifjunál, s különösen szívesen mutatkozik ebben a szerepében diáktársai előtt. "Szeretem erőmet és ügyességemet mutogatni, hogy

a többiek jó sportembernek tartsanak....Különösen tetszik, hogy egy kiváló sportember nevével szoktak szólítani, s ezáltal ahhoz hasonlítanak. Magam is igyekszem úgy viselkedni." Sokszor lehet hallani a ~~sport~~ sportpályán, amint az intézet kedvence futballistáit, vagy atlétáit a nagy sportemberek nevével biztatják a diákdrukkolók, ami azt bizonyítja, hogy szívesen személyesítik meg ezeket. A tanárok előtt sem titkolják eme szerepüket. c./ Ugyancsak egyformán kedvelt szerep mind a tanárokkal, mind a társakkal szemben a flegma szerepe. Az ifjú szeret a megrendíthetetlen mezébe öltözni, akit semmi sem hoz ki sodrából, és arcizmai semilyen körülmények között sem rezdülnek meg. Mintaképe a nagy, erős, hallgatag férfi. d./ A "szervező" szintén elég gyakori atléta szerep, amely mind a tanárok, mind a diákok előtt fontos ~~szerepet~~ kölcsönöz személyének. Amellett hasznos is, mert a tanároknak ~~szolgálatokat~~ tehet vele, a társai felett pedig befolyását növeli.

ad 3./ A diáktársai előtt két jellegzetes szerepet játszik: a./ a vakmerő, veszélyt semmibeveő, aki a társai előtt titokzatos és lélekzetelállító kalandokat sejtet, de csak keveset beszél. Vállalkozik rá, hogy az érettségi, vagy képesítótételeket megszerzi. Ez alkalommal tetőkön mászik keresztül, álkulccsal behatol a tanári szobába stb. Társai előtt arról beszél, hogy világcsavargó, kalandor, vagy detektív lesz. Mindenki csodálja, s sok olyan hősi történet szól róla, amely minden alapot nélkülöz. b./ Különösen az iskolával hadilábon álló ifjagnál szokott előfordulni a lázadó szerepének játszása. Lázít az iskola és a tanárok ellen, és ezeknek minden intézkedését szabotálja. Negatív beállítottságát nehéz megszüntetni, pedig társaira rosszhatásu.

V. A piknikus típusú iskolás ifjú.

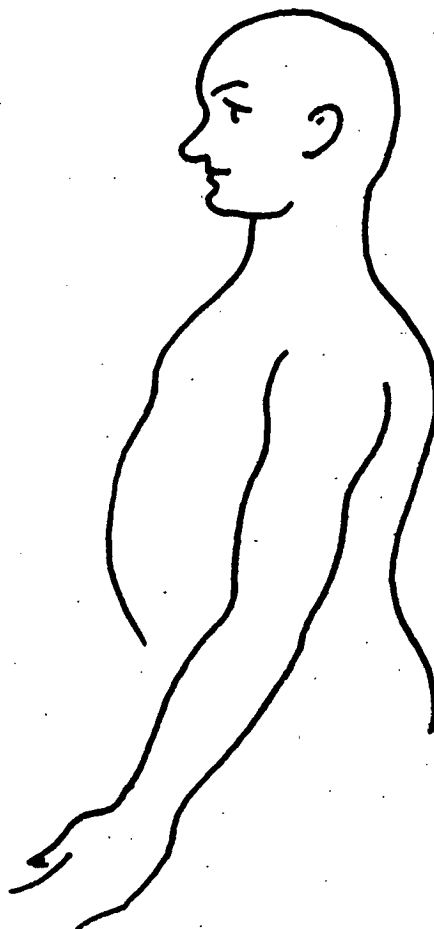
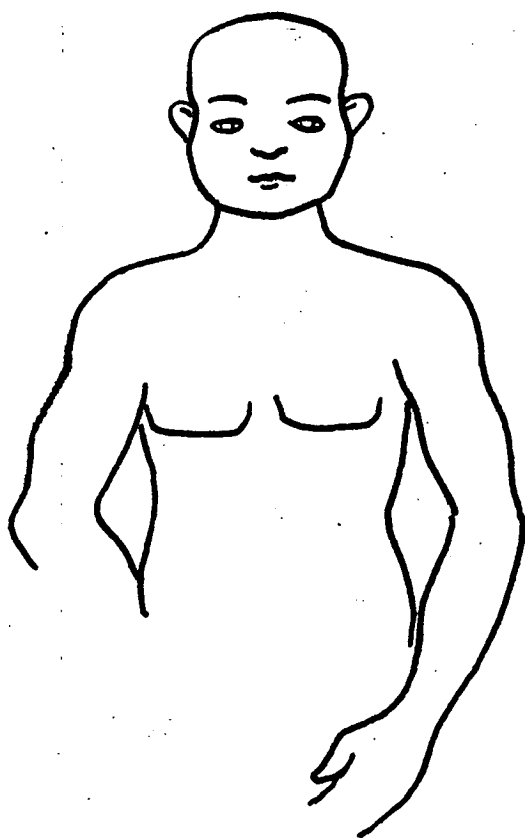
Testalkat.

Kretschmer adatai a felnőtt piknikusról:

Testmagasság:	168.8.
Testsúly:	68.0
Fejkerület:	57.7
Vállszélesség:	36.9
Mellkerület:	94.5
Hásterület:	88.8
Csípőkerület:	99.0
Kézkerület:	20.7

Bakonyi adatai az ifjú piknikusról:

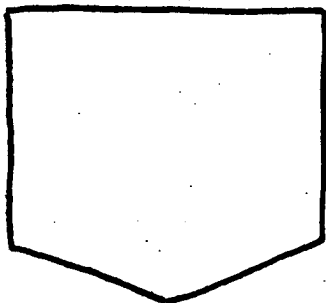
169.8
71.2
56.3
38.1
90.2
85.1
94.6
25.3

A piknikus típusú sematikus rajza.

Az ifju piknikus testalkatából még alig lehet a későbbi piknikus testalkatra következtetni, mert csak a 30. életév után fejlődnek ki azok a jellegzetességek, amelyek oly jól megkülönböztetik a típust a többitől.

Természetesen a fejalkatban semmi eltérés nincs a felnőtt és az ifju piknikus között. Amint az ifju piknikus arcára rápillantunk, rögtön szemünkbe tűnik az azon tükröződő kedőlyesség és jószívűség. Vidámság és életkedv sugárzik róla, a fiatalság úde színével keverve. Az előbbi kétféle típusnál ellentétben arca széles, puha, zsírpárnában gazdag. Az orr általában nem nagy, sokszor piszang de gyakran szabályos. Az alsó állkapocs nem olyan erősen fejlett, mint az atlétáé, de nem is olyan fejletlen, mint a leptosomé. Körülbelül a kettő között van. Hajlata lapos, azért általában szélesebbnek tűnik fel, mint amilyen valójában, s hozzájárul ahhoz, hogy a piknikus arc az annyira jellegzetes ötszögű formát felvegye, amelyeket már az ifju piknikusnál is meg tudunk különböztetni.

A homlok szépen fejlődött, széles, boltozatos. A fejtető általában nem domború, azért az ötszög fenti oldala egyenes vonalként tűnik szemünkbe. Az arc összenyomása harmonikus, arányos. Kretschmer azt mondja, hogy a schisophren-arcok érdekesek, a cirkulárisak szépek. Maga a koponya nagy kerületű, széles és inkább alacsony. Fejkerületben a piknikus felülmúlja mind a két másik

típust. A haj puha, gyakran hullámos. Minthogy a piknikus típus hajlamos a kopaszságra, gyakran már az ifjukorban megindul a lassu kopaszodás a halánték felett. A szemöldök közepes erősségű.

Bár még az ifjukorban a piknikus testalkat jelenségei nem domborodnak ki élesen, már itt is feltűnik, hogy a piknikus ifju testalkatára a nagy kerületek jellemzők. A testmagasság közepes, az egész testet vékony zsírpárna borítja, emiatt az izmok nem plasztikusak. Az izomrendszer különben sem erősen fejlett, s különösen a végtagok tűnnek fel graciliseknek a hatalmas kerületű törzs mellett. A nyak rövig és vastag, de az ifjunál nem esik úgy a két váll közé, mint az idősebb korban. A vállak aránylag keskenyek s különösen graciliseknek tűnnek fel, ha az igen nagy kerületű mellkashoz hasonlítjuk. Még jó

tartásuak nem esnek előre, bár az erre való hajlam már egy-két fiatal piknikusnál is felismerhető. A mellkas kerülete terén az atlétát is messze felülmúlja. A nagy területet főleg a mellkas mélysége okozza. Helyesen jegyzi meg Kretschmer, hogy a-z atléta teste szélesnek, a piknikusé pedig mélynek tűnik fel. A has sokszor már fiatal korban is kissé kidomboródó és zsírpárnával fedett. A végtagok vékonyak, és nem eléggé izmosak. Ha az ifjú piknikus sportol -ami néha előfordul- vagy erősebb testi munkát végez, a zsírpárna el is tűnhet. Ezért a laikusok könnyen összetéveszthetik az atlétával. A bőr rendszerint puha rózsaszínű.

Ertelmi élet.

A kitartó figyelem terén a piknikus típus a leggyengébbnek bizonyult a három típus között. Ez főleg amiatt van, hogy kényelmes, nem hajlandó valamely cél érdekében nagyobb erőfeszítéseket kifejtetni. Különösen ha ez a cél nem gyakorlati jellegű. Itt utalok Horstnak és Kiblernek a leptosom típusnál említett vizsgálataira. Az iskolában végzett megfigyeléseim is azt bizonyítják, hogy a piknikusok a legfigyelmetlenebbek a három típus között. Különösen elvontabb természetű órákon mindenre figyelnek, csak arra nem, amire kellene. Izegnek-mozognak, firkálnak, beszélgetnek, körmüket piszkálják.

A figyelem megosztásának képessége tekintetében a piknikus a középső helyet látszik elfoglalni, de a már említett igen csekély különbség miatt nem lehet e tényből következtetéseket vonni. Annál kevésbbé, mert Enke vizsgálatainál a piknikusok a leggyengébb eredményt érték el a három típus között, és viszont a perszeverációra való hajlam a piknikusoknál a legkisebb. Iggen gyorsan és jól vált át egyik tárgykörrel a másikra. Általában a figyelem terén a piknikust a leggyengébbnek kell tartanunk.

Az emlékezet minősége terén az értelmetlen anyagnál a piknikus típus a leggyengébb, az értelmes anyagnál pedig közepes eredményt ért el. Ebből kiindulva megerősíthetjük azt a régen ismert tényt, hogy a piknikus csak a számára gyakorlati jelentősséggel bíró anyaggal szemben tanúsít érdeklődést, ezek iránt emlékezete is fogékonyabb. A meglevő emlékezeti anyag felidézésének gyorsaságát tekintve különösen a konkrét anyagnál a piknikus megelőzi a többieket. Az absztrakt emlékezeti

anyagot tekintve az elsőbbség nem annyira meggyőző, de itt is észrevehető. E téren a gyakorlati tapasztalat megerősíti a statisztikát. A piknikus típusú iskolás ifjúk nincsenek gátlásai a felelősnél. Ha van mit felidéznie, bőségesen áradnak a szavak ajkairól, de még akkor is, ha ismeretei nagyon hiányosak. Nagy mestere a "hasalásnak".

A kombinálási képesség tekintetében a piknikus típus megelőzi a többieket, ez szintetizálásra hajlamos természetéből következik.

A kritikai képesség terén szintén a piknikus érte el a legjobb eredményt, de a statisztika nem teljesen meggyőző.

A következtetési képesség tekintetében a piknikus a közép helyet foglalja el, de közelebb áll az első helyen lévő leptosomhoz, mint az atlétához.

Műszaki képesség terén ugyancsak a piknikus típus az elsőbbség, amit tárgyias gondolkodásmódja és érdeklődése elégségesen magyaráz.

Végeredményben a figyelem és az értelmetlen anyagra való emlékezés terén a piknikus típus a leggyengébb, az értelmes emlékezeti anyagnál és a következtetés terén közepes, az emlékezeti anyag felidéséért, a kombinálási képesség, kritikai képesség és műszaki képesség terén pedig a legjobb a három testalkattípus között.

Gondolatvilága. A piknikus típusú iskolás ifjú gondolatvilága a valóságra irányul. Minden távol áll tőle, ami absztrakt, metafizikai. Nincsenek utópisztikus elgondolásai, nem álmodozó. A valóságban él. Nem menekül tőle, mint a leptosom, hanem minden igéyszálával hozzá tapad. Gyakorlatias gondolkodású a gyakorlatban pedig csak a valóságnak van értelme. Ez a körülmény természetessé teszi, hogy gondolatai nem annyira szárnyalóak, mint a leptosomé. Tárgyak a valóság, tehát a föld és anyag közvetlen közelében kell maradniuk. Ugy veszi az életet, amint van. Ha csalódott, szomorú lesz, de nem felindult és ingerlékeny. Ám a csalódásból sem csinál magának hosszú ideig gondokat, hamar tülteszi magát rajta. Jó biotónuságából adódó életigenlése legyőzi a bánatot és a szomorúságot. Vidám, szereti a tréját és a humort. Életfelfogása optimista. Mindezt a humor színeivel von be. Az ijesztő komolyság és tragikus konfliktus iránt nincs érzéke. Érzelmét nem nyomja el, így nincsenek komplexumai. Ha megsértődik, nem hordja azt hosszú ideig magában, hanem rögtön nyilvánosságra hozza, levezeti.

Ami a szívében, az az száján, s így nem marad tövis a szívében. Nem foglalkozik sokat önmagával. Gondolatvilága extravertált, egyszerű, minden ellentétességtől mentes.

Minthogy a valóságban él, a fantáziája sem foglalkozik a transzcendentálissal, elvonttal és távolival. Az anyaghoz kötöttség nem képes a fantáziát olyan bő forrásokkal táplálni, mint amilyeneket az eszmék világában találnak. Nem épít légvárakat. De nincs is olyan mértékben szüksége a fantáziára, mint pl. a leptosomnak, mert a valóság mindig jelen van, nem kell a képzelet színes világában kutatni átána. A valóság kielégíti, tehát nincs szükséges a fantázia kárpótlására. A piknikus típusú iskolás ifju nem igen ír vereseket, ha nem költői tehetség. Ha művészetét, vagy írásbeli dolgozatait nézzük, ott is a valóság ábrázolását látjuk. Tehát fantázia-alkotásai is a valóság jelenlévő építőköveiből épülnek fel. Nagy érzéke van a szemléletes ábrázolásra. Leírásai elevenek, plasztikusak, szemléletesek, és mindig a valóság erejével hatnak. Amellett tele vannak színnel, melegséggel, szerető kedvességgel. S ha a mindennapi élet tárgyait képzelete körülcirógatja, rájuk hullik egyéniségének melege, s megszűnik szürkeségük. Legalább is az ő számára. Sohasem ábrázol ragyogó drágagyöngyöket, gyémántokat, csak utszéli kavicsokat; s nem tikkadt-lehelletű orchideákat, hanem ibolyát és mocsári gólyahírt. A különöset, titokzatosot kerüli, ha az irodalmat nézzük, ez a nagy leírókészség sokszor terjengősségre csábítja az író, nem egyszer unalmasság válik. A piknikus írók műveit tele vannak gyönyörű leírásokkal, szebbnél-szebb részletekkel, de a szerkezettel rendszerint baj van, s nem eléggé érdekfeszítők.

Lelki típusok.

Kretschmer megállapítja, hogy míg a leptosom lelki típusai az érzékeny és érzéketlen között ingadoznak, a piknikus lelki típusai az élénk, vidám és a lassu, kisség borongós lelki típusok között. Az elsőt hypomániásnak, a másikat *Schwerblütigenek* nevezi.

A hypomániás vidám, jóindulatu, élénk, hirtelenharagu. Gyorsan felpaprikázódik, de rögtön kiönti mérgét, s amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen el is párolog haragja. Állandóan vidám, derült. Erzelmi élete gyorsan hullámozó, de nem any-

nyira mély, hogy szenvedélyes legyen. Olykor a szomoruság erőt vesz rajta, de ez mindig csak átmeneti jellegű. Kitűnő biozónusa hamar legyőzi azt. Még könnyek vannak a szemében, de a szája már nevet. Villámgyors felfogásu, extenzív, nem tulságosan mélyreható, de egyszerre sok mindennel képes foglalkozni. Gondolatai gátlás nélkül áramlanak, de rendszertelenül és értékelés nélkül. Egyeneslelkű, őszinte, nem visszahuzódó. Az alattomoság, intrika távol áll természetétől. Barátságos, társaságkedvelő, nyiltszívű, megértő. Szereti a kényelmet, de annak nem annyira rabja, mint a fiknikus típus másik pólusa.

A csendes borongós képezi a másik pólust. Barátságos, jóindulatu, csendes, tulságosan lágykedélyű, nagyon érzékeny, könnyen áll nála a sírás. Van érzéke a humor iránt, de maga sem tudja, miért, tulságosan könnyen szöknek könnyek szemébe. Mindenre megható, a legegyszerűbb történet is mély benyomással van rá. A vidámság iránt is van érzéke, de azért a csendes mélabu mindig ott ül a szívében. Kedélyelete neki is a vidám és a szomorú között ingadozik, de míg a hypomániás a szomoruból gyorsan átvált a vidámra, addig nála a szomoruság kissé tovább tart, s a vidámságában is van valami kis mélabu. A magyar nép körében igen gyakori ez a lelki alkat. Erre gondolhatott Petőfi, amikor ezeket a sorokat írta:

Magyar vagyok; természetem komoly,
Mint hegedűnk első hangjai.
Arcomra fel-felröppen a mosoly,
De nevetésem ritkán hallani.
Ha az öröm legjobban festi képem,
Magas kedvemben sirva fakadok,

..... /Petőfi: Magyar vagyok./

Ez a bizonyos sirvavigaszt: csöndes szomoruság az örömben. A mosolyban is kissé bánatos szemek jellemzik a csendes, borongós pólust. Lassu, nehézkes. Szeret elüldögelni, jól enni-inni. Felfogása nem olyan gyors, mint a hypomániásé, gondolatai lassan áramlanak. Kényelmes, nehéz helyzetekben bizonytalanává válik, de nem lesz ideges, hanem szomorú.

E két véglet között számtalan átmenetet találunk. Kretschmer felosztását iskolai viszonylatra átfordítva a hypomániástól kiindulva a következő átmeneteket különböztetjük meg:

1./ vidám, tevékeny. Közeláll a hypomániáshoz. Állandóan vidám, mozgékony. Benne van az ifjusági egyesületekben s ott nagy tevékenységet fejt ki. Szorgalmas, jól tanul. Elénkszellemű. Érdeklődő. A sportok iránt is érdeklődik. Nem elhízott, azért testalkata és mozgékonyága miatt könnyű összetéveszteni az atléta típussal, de megkülönbözteti attól, hogy szociális, barátkozó, jószívű. Szereti a tréfát, s a vidám cserkész, vagy más ilyen társaságot, annak oszlopos tagja. Szolgálatkész. A tanár mindenre jól felhasználhatja.

~~Száll~~ vidám, lusta, fecsegő.

2./ Vidám, lusta, fecsegő. Nem szeret tanulni, annál jobban kedveli a vidám hancurozást, hangos tréfálkozást. Rengeteget beszél, soha be nem áll a szája. Órák alatt nem figyel, akkor is izeg-mozog, fecseg. Jóindulatu, barátkozó, kényelmes, szeretetreméltó. Nem lehet rá haragudni. Ez az a típus, amelyik végigbeszélgeti és neveti az életet. Társait szereti. Ő a tréfacsináló, viccmester, komikus az osztályokban. A tanárokat nagyszerűen utánozza, s ezen mindig annyit, de annit lehet nevetni. A komolyság, fanatizmus idegen és ellenszenves neki.

3./ Kényelmes, élvező. Körülbelül középuton van a hypomániás és a csendes borongó között. Már az iskolában is minden mozgulata elárulja a hedonistát. Ahogy kicsomagolja a tizórait, kezébe veszi a kenyeret, beleharap, olyan tudatosan élvező, hogy hamar felismerhető e csoportba való tartozása. Kretschmer az alcsoportba alacsonyabb intelligenciájú egyéneket sorol, de vannak közöttük intelligensek és jóképességűek is, akik tulajdos kényelem- és élvezetszeretettől nem törnek magasabb célok felé. Az élet olyan rövid és olyan kegyes élvezetet nyújt, hogy úgy érzi: igyekeznie kell leszakítani minden perc virágát. Nem szabad ezt rossz értelemben felfogni, mert az ifju nem hajszolja az élvezeteket, csak ha adódnak, elfogadja, s igyekszik minden kényelmetlenséget elkerülni. Így a tanulás sincs ingyére. A jóindulat és társas hajlam ez alcsoportból sem hiányzik.

4./ Nyugodt humorista. Nem beszél sokat, csendes. Csak néha tesz egy-egy nagyszerű megjegyzést. Született elbeszélő. Minden csekélységet érdekesen, humorosan tud előadni. Jóakaratu, megelégedett, barátságos. Szereti a társaságot, s őt is minden-

ki szereti. Diáktársai szívesen hallgatják este a hálóban lámpaoltás után, és ő sohasem fogy ki a mondanivalóból, mert a mindennapi élet ezer apróságot tár elébe, s ő ezeket mondja el csendes humorral fűszerezve. Szereti a kényelmet és a jó ennivalókat. Ez a csoport már inkább a csendes borongóshoz áll közelebb, mint a hypomániáshoz. Érzelmi életének és gondolatainak áramlása még nem kimondottan lassu, de nem is gyors, mintha talán a közepesnél lassabb lenne. Nem rossz tanuló, de nem is kimondottan jó, ebben is közepes.

5./ Csendes, lágykedélyű. Közeláll a csendes borongóshoz. Jóindulatu, megfontolt, szimpatikus. Csendes, de nem tréfarontó. Szívesen hallgatja a vicceket, tréfálkozásokat, s akkor sem sértődik meg, ha azok az ő rovására történnek. Igen érzékeny. Könnyen kicsordulnak a könnyei. Társai szeretik. Lassu, kényelmes, sem gondolat-, sem érzelemvilága nem gyors lefolyású, hanem lassu. Komoly, becsületes, lehet rá számítani, de nem a legjobb tanuló. Jó elégséges, aki a legszükségesebbeket elsajátítja, de tulsoknak nem látja értelmét. Hűséges, ragaszkodó.

A továbbiakban eme öt középtípust egységesen fogom kezelni, s ezek közös jellemvonásai fogják adni azokat az általános jegyeket, amelyekkel a piknikus típust, jellemezni fogom. Ez a zért látszik jogosultnak számomra, mert az alcsoportok között a különbségek igen kicsik. Főleg csupán az érzelmi és szellemi élet áramlásának gyorsaságában, valamint a kényelemszeretet fokában különböznek egymástól. E kettő közül egyik sem olyan jelentős, hogy állehetetlenné tenné a közös típusba való foglaltást. Az pedig természetes, hogy a két szélsőséges pólus egyike sem lehet a típus általános jegyeinek hordozója. Így tulajdonképen nincs is más választásom. Mégis, ha valamily területen a fenti típusok valamelyikét jellegzetes s az átlagtól eltérő viselkedése miatt szükségesnek látszik majd megkülönböztetni, akkor azt meg fogom tenni.

Eletérzések.

A piknikus típusu iskolás ifju jól működő szervezete és nagyszerű biotónusa nem azt a célt szolgálja, mint az atlétánál, hogy az erő érzetét kölcsönözze az ifjunak, hanem hogy

jólérzést, kellemes közérzetet és hangulati aláfestést nyújtson neki. Míg tehát az atlétánál szinte a biotónus is egy külső célt szolgál, alkalmassá teszi az ifjút a harcra, addig itt a jó biotónus öncélú: arra ösztönzi az ifjút, hogy emke kellemes közérzet fenntartására törekedjék, sőt ha lehet, még javítson rajta. S valóban, ha a piknikus ifju életbeállítottságát nézzük, rögtön szembetűnik, hogy abban az öröme, jólétre, kényelemre való beállítottság uralkodik. A piknikus ifju első-sorban és mindenekelőtt nagyszerűen érzi magát. Jó biotónusából fakadó derűs kedélye mindent bearanyoz. A tárgyak nem mez-telen anyagok, lélektől idegenek, s az emberek nem bántó, kellemetlen szörnyetegek. A világ olyan, mint amilyen szemüveggel nézzük, s a piknikus erősen rózsaszínűt kapott a sorstól. Ezért a világban mind olyan dolgot talál, ami tetszik neki, s felkelti érdeklődését. Az élet nem bántja, mint a leptosomot, hanem örömmel tölti el. Saját benső énjéből nem érez feltörni olyan erőket, követeléseket, amelyek tulsok kényelmetlenséget okoznának neki. Helyesebben kifejezve: nála is ugyanazok a vá-gyak, belső erők működnek, mint pl. a leptosomnál, de míg ez utóbbinál titkon rágó szuvá, vagy emésztő tüzzé válnak, ad-dig a piknikusnál természetes-k és maguktól értetődőek. Ha az egyik alcsoport könnyebben is nevet, vagy sir, mint a másik, a piknikusok mégis minden alcsoportja megegyezik abban, hogy az élet és a világ, szép, sok öröm forrása, s hogy, igazán nagyszerű dolog élni. Az életigenlés általános piknikus jellem vonás. Ez abból a túlárado biotónusból fakad, amely oly gaz-dagon ömlik el a piknikus alkaton, de ez a nagy bőség ellus-títja a testet és a lelket. A harc és a fáradtság helyett a békét és, a kényelmet választja. Míg a leptosom gyengesége mi-att kerüli a veszekedést és emiatt alkalmatlan a törtetésre, ad-dig a piknikus kényelemszeretetből. Inkább legyen a másíknak i-gaza, nem érdemes veszekedni. A rang, hírnév tulsok törtetés-sel, vesződséggel jár. Még nagy vagyont sem akar gyűjteni, az-zal is sok a baj. Egy közepes, plgári jóléetet biztosító állás, egy kis vagyon, amely nyugodt öregséget biztosít. Ez a piknikus típusú iskolás ifju célja. Így iskolánkban egy jó kántortani-tói állás, ahol a fizetés mellett még 20-30 hold föld is van, téli dísznótorok, nyugodt családi élet a piknikus ifju vágya.

Míg a többi típusú ifjak állandóan más pályák felé kacsingatnak, s ha módjuk van rá, el is mennek a tanítói pályáról, mert szűknek érzik a kört /atléta/, vagy nem elég magas színvonalúnak a foglalkozást /leptosom/, addig a piknikus rendszerint a hatáskörrel és a színvonallal is meg van elégedve. Legfeljebb ha városi kényelemhez szokott, nem megy ki szívesen falura, de a falusi piknikus ifjak nem vágnak más pályákra.

Am téves lenne, ha a fiatal piknikusnak teljesen oblomovi akarathétküliséget, lemondást és tunyaságot tulajdonítanánk. Ez a felnőtt piknikusnak sem sajátja. Az öröme, kényelemre és jólétre való beállítottság nem jelenti az aktivitás teljes megbénulását, csupán annak éleit tompítja le, és szűk körre korlátozza. Éppen ez a bőségesen áradó jó életérzés állandóan arra sarkallja az ifjút, hogy jövőjét kiépítse, létalapot teremtsen, amelyen biztosan, kényelmesen élheti le életét. Ezért mint a felnőttnek, az ifjú piknikusnak is sajátja a józan önzés, a kispolgári kapzsiság és pénzhez, javakhoz való ragaszkodás. De ugyancsak ez az életérzés oka annak, hogy a piknikus ifjú szűkebb látókörű, nem nagy célokra törekvő, mert ez állandóan azt sugalmazza neki: biztosítsd magad, jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok stb. Nem bocsátkozik kétes karrier-kalandokba.

A hypomániás életérzése sokkal erősebb s nagyobb életírást diktáló. Igen erős biotónusa olyan hatalmas életlendületet ad neki, hogy a kényelemszeretet és az öröme utáni vágy sem tudja azt megfékezni. Hihetetlen erőket érez magában, és nagy teljesítményekre képes. Optimizmusát semmi sem tudja megrendíteni. Letenergiája minden megrázkódtatáson átsegíti.

A csendes borongó életlendülete kisebb. Az akadályokon nem jut át olyan könnyű szerrel. Könnyebben elszomorodik, s bizonytalanná válik. Önbizama kicsi, s az összes al csoportok között legkevésbé vállalkozó szellemű.

Állásfoglalás az iskolával szemben.

Mint mindent, az iskolát is bizonyos jóindulattal nézi a piknikus ifjú. Igaz, sok kényelmetlenséget okoz neki, de sok jóindulatot is tapasztal. Kellemetlen neki a pontosság, az állandó figyelés, résenállás, általában az előírt rend, s a rendszeresség s a sokszor erős követelmények. Sok kényelmet-

lenségen kell átesnie a testnevelési órákon is. Egyáltalán az iskola elég kényelmetlen intézmény. De ettől eltekintve sok kellemes órát is nyújt az ifjunak. Már maga az is, hogy társaságot, vidám cimborákat talál, sokat jelent számára. De nem megvetendő az a tudás sem, amelyet ott elsajátíthat. Természetesen csak a hasznos, a gyakorlati életben felhasználható ismeretek jöhetnek itt számításba, az absztrakt, tisztán szellemi értéket jelentőek értéktelenek számára. Általában a piknikus ifju sem tulajdonát olyan nagy jelentőséget a tudásnak, mint a leptosom. Látja bizonyos ismereteknek a szükségességét, de nem hisz a tudás megváltó jelleében. Ebből következik, hogy csak a tantárgyak egy része érdekli, a többiekről szóló ismeretek egyik fülén bemennek, a másikon ki. Sokkal kényelmesebb, semhogy feleslegesen terhelje magát velük. Nagy jelentősége van annak is, hogy az iskola általa kiállított végbizonyítvány milyen gyakorlati lehetőséget nyújt számára. Ahol ez kegyeret biztosít, ott az ifju különösen tiszteletben tartja az iskolát. Ez természetesen következik gyakorlatiasságából. A tanítókézben a piknikus növendékek legnagyobb részénél az iskolával kapcsolatos viszonyban az életpályát biztosító tanítói oklevél igen jelentősen esik latba. - A piknikus típusu iskolás ifju rendszerint nem ellensége az iskolának, de nem is rajongója. A kényelmetlenségektől eltekintve jól érzi ott magát. Elfogadja és igenli a tudást, de nem lesz fanatikusa. Végeredményben mint mindenütt, itt is középuton halad.

A tanárokkal szemben általában bizalommal viseltetik. Nem nehéz a szívét megnyerni. Ha a tanárok csak egy kicsit is törődnek vele, s csak egy kis szeretet is mutatnak iránta, elnyerik rokonszenvét és ragaszkodását. A piknikus típusu ifju örül, ha ragaszkodhatik valakihez, s még ismételt csalódások után is megbizik embertársaiban. Annál inkább a tanáraiban. Különösen a piknikus testalkatú vigkedélyű, nem túl nagy követelményeket támasztó tanárokat szereti, akik megértőek, élettel teljeseek, nem komorak és fanatikusak. A szigorú, tárgyuk fontosságát túlzottan érző leptosom tanárok antipatikusak neki. Ezeket élettől idegeneknek tartja, akik kivülesnek a valóságban, és semmi közösséget nem érez velük. Nem egyszer gyűlöletesek számára. Bár a piknikus ifjunál olyan értelmű gyű-

lőletről nem beszélhetünk, mint amelyen a leptosomnak sajátja. Inkább valami benső idegenség, elutasítás ez, amelyben rendszert nincs semmi ártó szándék. "A tanárokkal szemben egy kivétellel őszinteséget és hálát tanusítok. Megértőek valamennyien. X.Y. tanár ur azonban szerintem nem való a mi tanáraink közé. Nem tud megértő lenni, így majdnem minden fiú rossz, minden mondhatnám ellenséges szemmel néz rá. Iránta csak mutatom a tiszteletet, őszintém szölvá gyűlöhöm. Szeretném minél messzebb látni innen." Ezzel szemben a megértő, melegszívű, kedélyes tanárok igen kedvesek előtte, s róluk a legnagyobb szeretet hangján beszél: "X.Y. tanár ur a kedvencem. Mindig kedves és kedélyes. Nem akarja az ifjúságot tönkretenni a sok tanulással. A lényegét megköveteli, de nem fúj fel minden apróságot. Jószívű, szeret bennünket, mi is igen szertük őt."

Az önvallomásokban általában három vezető gondolat jellemzi a piknikus ifjú és a tanár közti viszonyt: 1./

1./ A praktikus beállítottságú piknikus ifjú barátjának érzi az iskolát és a tanárokat, mert látja a tanulás hasznát. Ezekre az ismeretekre szüksége lesz az életben. Őszinte, mert tudja, hogy nem esik bántódása. A nevelők segíteni akarják. Emelett a hasznossági szempont mellett - úgy tűnik fel - hogy az érzelmi melegség nem jut annyira érvényre, de valójában a nyújtott haszonért igen hálás az ifjú, és miattuk barátjának tartja az iskolát és a tanárokat. "Az iskola rokonszenves nekem, mert ez az életpályám. Az életben mindenki a megélhetése után megy, és én ebben látom a megélhetésemet, és felnőtt koromban a boldogságomat. A tanárok nem ellenszenvesek nekem, mert tudom, hogy mindig használni akarnak, még akkor is, amikor nekem kellemetlen. Abból semmi hasznuk sem lenne, ha rosszat akarnának nekem. Igyekezem segíteni nekik, mert ha ezt teszem, magamat is segítem célom elérésében." Vagy: "Az iskolával és a tanárokkal jó viszonyban érzem magam. Az iskolába azért jöttem, mert ez szükséges, nem azért, hogy szeretek tanulni.... Az iskolát és a tanárokat barátomnak tartom, mert tőlük sajátítom el a jövőben szükséges ismereteket. Őszinte merek lenni, mert nem esik bántódásom."

2./ Igen jellemző a piknikus ifjú és a tanár közti viszonyra a hála érzése. Az ifjú látja, hogy a tanárok sokat fáradnak, és míg belőle embert faragnak. Érzi, hogy cselekedeteikben a jóán-

dulat vezérli őket. Ezért szívét melegség önti el, mikor ~~av~~ nevelőre gondol. "Jó viszonyban vagyok az iskolával és a tanárokkal. Az iskolában csak jót tanulhatok.....A tanárok sokat küszködnek, hogy tudásban gyarapodjunk. Sok nehézséggel kell megküzdeniük és nagyon nagy türelemmel kell lenniük hozzánk. Ezért igen hálás vagyok, és igen nagyrabecsülöm őket." Vagy: "A tanár urakat jóakaróimnak tekintem, akiknek igen hálás vagyok jószágukért és fáradozásaikért. A legkevesebb, amit megtehetek, hogy szeretem és nagyrabecsülöm őket-.....Őszinte vagyok velük szemben."

3./ A bizalom és a tanár-növendék közötti érzelmi összehangolódás az a két tényező, amely legjobban megkülönbözteti a piknikus iskolás ifjút a többi típustól. A leptosomnál és az alytlétánál is előfordul, hogy érzelmi kapcsolat fejlődik ki valamelyik tanár iránt, azonban ez csak legfeljebb egy tanárral szemben következik be, a piknikus típusnál ez általánosnak mondható. Nála inkább az a kivétel, ha valamelyik tanárban nem bizik, s ha valamelyiket nem szereti. Ez onnan adódik, hogy sokkal nagyobb bizalommal és jóindulattal kezeli a más emberekkel létrejövő kapcsolatait, mint a többiek. Nem tartózkodó és visszahúzó. Ha összehasonlítjuk az egyes típusoknál közölt önvallomás-részleteket, akkor világossá válik, hogy a piknikus típusú iskolás ifju sokkal jobban bizik a tanárookban, általában nagyobb érzelmi melegséggel viseltetik irántuk. Igyekezik közeledni feljük, s még ha nem olyan jó tanuló is, mert tanulni rendszerint csak keveset szeret, akkor is szereti és megbecsüli őket. "Én mindegyik tanárurat szeretem és tisztelem, csak tanulni nem nagyon szeretek. Szívesen járok iskolába, és szeretek beszélgetni a tanár urakkal iskolán kívül is, csak ne kellene annyit tanulni. De azért nem őket hibáztatom, és tudom is, hogy a tanulás szükséges, csak nem kellemes."

Allásfoglalás és szociális beállítottság a társakkal szemben.

A piknikus típusú ifju jól érzi magát társai között, mert társaságkedvelő, emberszerető és alkalmazkodásra képes. Szüksége van arra, hogy kibeszélje, ~~kibeszélje~~, kinevessék és kisírja magát. Ehhez pedig társak szükségesek. Nincs semmi el-lentét közte és a külvilág között, hanem inkább egybehangolódás. A valóságban él, s nem kíván tulsokat embe. társaitól. Tudja, hogy ők is esendő emberek. Senkit sem idealizál tul, de nem

is becsül le. Ugy vesz mindenkit, mint amilyen. Ezért nem is csalogódik senkiben, s ha csalogódik is, ez sohasem olyan mély és végzetes, mint a leptosom típusnál. Mindenkihez barátságos, simulékos. Szereti a tréfát és a humort. Akkor is szívesen nevet együtt diáktársaival, ha a tréfák az ő rovására történnek. "A fiúk között nagyon jól érzem magam, sokat nevetünk, viccelünk. Különösen este az internátusban. Vannak, akik nem értik a viccet, ezeken még jobban nevetünk. Én nem bánom, ha engem is megtréfálnak, még magam is nevetek rajta." Vagy: "Szeretem a vidám bevezetést, és nem tudom megállni, hogy ne tréfáljak mindig. Pedig sokszor nekem is alaposan visszaad-ják a kölcsönt, de én nem bánom, mert olyan unalmas lenne a dialéget, ha nem nevetnénk, s viccelődnénk." A piknikus ifjú legnagyobb erénye a diáktársadalomba való beilleszkedésnél mély, ösztönös, intuitív beleérzése mások lelkébe, az, amit általában megértésnek hívnak. Mindenkinél ösztönösen megérzi, hogyan kell viselkednie, s alkalmazkodik is. Minthogy így megért mindenkit, meg is bocsát mindenkinek, nem haragtartó. Gyakran simit el viszályt társai között: igen alkalmas a közvetítés-re.

Bármennyire is igyekszik elkerülni a viszályt, mégis összeütközésbe kerül néha társaival. Ez esetben is jól kiüt-köznek piknikus jellemvonásai. Míg a leptosom ilyenkor menekülő, az atléta pedig támadó magatartást tanusít, addig a piknikus nem menekül, de nem is támad különösebben: megmondja a magáét és kész. Nem félénk, de nem is annyira agresszív. Ugy tűnik fel, mintha hajlamos lenne a durvaságra, de ez inkább abból adódik, hogy leplezetlenül megmondja, amit gondol. Sohasem olyan metszően éles, mint a hideg egoista leptosom, és nem is olyan kiméletlenül durva, mint olykor az atléta.

A verekedést igyekszik elkerülni, főleg kényelmetlensége miatt, másrészt rendszerint nem érzi társait annyira ellenségének, hogy testi küzdelemben ártsen nekik, de ha rákényszerítik, nem futamodik meg. A fiatal piknikus jó erőben van, gyakran oszer-kész, sőt néha sportol is egy kicsit, így rendszerint a test test elleni küzdelemben is megállja a helyét. Társai gyakran saját bőrükön kénytelenek tapasztalni, hogy kényelemszeretete és megértő természete miatt gyávának és gyengének hitt piknikus nem futamodik meg, és elég erőtejes csapásokat tud osztogatni. Már ifjukorban megvan benne bizonyos kispolgári önérték és becsületérzés, amely nem készteti ugyan heroizmusra, de sok-szor lehetetlenné teszi számára a megalkuvást. Sokat ad arra,

hogy társai hogyan vélekednek róla, általában a "becsületéről". Ézért ha kényelmetlen s visszatetsző is neki a testi küzdelem, nem lehet gyáva, mert mitszólnak akkor a többiek? Általában sokkal többet ad társai véleményére, mit akár a leptosom, akár az atléta.

A piknikus ifju barátkozó természetű, mindenkihez közvetlen és nyílt, de rendszerint éppen azért, mert mindenki barmátot talál, nem köt olyan mély s annyira egy személyhez kötött barátságot, mint a leptosom. Bármilyen furesának is tűnik fel ez az állítás, mégis igaz: a piknikus barátkozása személytelen jellegű. Jószívúsége, melegsége mindenkivel szemben egyformán árad. Ha van is megkülönböztetett barátja, az is rendszerint csak a közös sors, vagy a véletlen folytán került közelebb hozzá, de csak nagyon kevésbé közelebb, mint bárki, akivel akár tíz percet is beszélgetett. Neki csak valaki kell, akinek kiöntse szívét. Mindenkinek szívesen elmondja örömét, bánatát, sokszor olyannak is, aki nem is kíváncsi rá. Társai között áradozó, beszédes. Kíváncsi természetű, mindenhez köze van, sokszor kiessé tolaodónak tűnik fel, de az csupán érdeklődésének, jószívúságának következménye.

Igen erősen él lelkében a közösséghez való tartozás érzése. Szociális beállítottságú, mindenkin szívesen segít, akin tud, de az önfeláldozás gondolata távol áll tőle. Még a leptosom általában hideg, de néha megrendül, s ilyenkor akár önfeláldozásra is képes, addig a piknikus általában jószívű, adakozó, segítségre kész, de nem önfeláldozó. Ennek oka egyrészt kényelemszeretete, másrészt, hogy minden jószívúsége mellett bizonyos józan önzés is van benne, amely nem engedi, hogy saját érdekeit tulzottan háttérbe szorítsa. Ám ez az önzés sohasem olyan nagyfokú, hogy a közösségbe való beolvadását akadályozná. A leben und leben lassen elv alapján áll. Elősegíti még a közösségben való zökkenésmentes életét, hogy nem ragaszkodik tulzott mértékben elgondolásaihoz, nem annyira konzekvens, ez sok összeütközéstől megóvjá. Bár erős benne a közösséghez való tartozás, mégsem nagyon vállalkozószeklemű, amikor közös munkáról van szó. Elvégzi éppen az erkölcsi kényszer hatása alatt, de magától csak igen kevésre vállalkozik. Helyesen kifejezve: a közös munkára való hajlandósága nincs arányban a közösségi érzésének nagyságával.

Mint annyi más, ez is kényelmességéből következik.

Bármár eddig is több hivatkozás történt rá, külön is ki kell emelni, hogy a piknikus ifju a legjobb szívű a három között. Mindent megértő és mindent megbocsátó jószívűsége spontán érzelmi melegségből fakadó. Nem esetleges, hanem állandó jellegű s szinte kimeríthetetlen. Ez az alapja erős szociális hajlandóságának is. Szereti embertársait, ha látja az elesettséget, rögtön kész segíteni. A leptosom ifju a világot szeretné megváltani, a piknikus csak a környezetén segít. Az első csak tervekben éli ki segítő szándékát, amely így sohasem konkrét, s a második a gyakorlatot választja a tervezés helyett, és valóban segít is. Minthogy a gyakorlatban kiéli és levezeti jószívűségéből eredő szociális segíteniakarását, rendszerint nem lesz belőle utópista és társadalmi forradalmár, amikre a leptosom épp az atléta annyira hajlamos. Az iskolában sok példáját láthatjuk a piknikus ifju jószívűségének. Különösen ha valamelyik társa bajba jut. Érdekes és jellemző, hogy a Szondi tesztek eredményeiből nyert statisztika szerint a piknikusok 74 %-a adott u.n. tiszta Ábel-ösztönképet, 14 % volt gyanakvó Ábel, aki fél, hogy róla ezt, vagy azt mondják, és 12 % káinizált Ábel. Tiszta Káin-ösztönképet egy sem mutatott.

A hypomániás a társaival való érintkezésben még közvetlenebb, de szertelenebb is. Jószívűsége hevesebb formában nyilatkozik meg, de összeütközésre is inkább hajlamos. Minthogy tetterősebb, mozgékonyabb, s kényelemszeretete semkoly nagy, nagyobb részt vállal magára a közösség munkájából. Ezt nagyszerűen elvégzi, fáradhatatlan a szociális gondoskodásban, de a maga előnyeit is jobban szem előtt tartja, mint a középtípusok. Önzése hasonló természetű amazokéhoz, de minthogy aktívabb formában nyilatkozik meg, nem egyszer törtetésnek tűnik fel. Az erőteljes jószívűségi megnyilvánulások és a törtetésszerűennek tűnő önzések következtében a felületes megfigyelő hajlandó bizonyos ellentmondást látni a hypomániás ifjuban. Valójában azonban nincs semmi ellentmondás, mert a jószívűség a uralkodó jellegű, a kispolgári önzés csak a hypomániás temperamentum miatt tűnik fel nagyobbnak, mint amilyen valójában.

A csendes borongó szintén nagyon jól megfér társaival. A velük való érintkezésben lassabb, ami sokszor óvatossághak tűnik fel, de nem az. Ő is szívesen van együtt a többiekkel, a lelkét szívesen tárja fel másoknak, de itt már valóban körültekintőnek kell lennie, mert igen könnyen elérzékenyül, s nagyon fáj neki, ha kinevetik. Éppen nagyfokú érzékenysége mi-

nem egyeztethető össze, így érthetetlen számára. Végeredményben a vallásnak éppen legjellemzőbb vonásait kell kihagynunk vallásos/életének jellemzői közül. Ezek legfeljesebb mint negatív meghatározók szerepelhetnek. Mik akkor a pozitívumok? Már az eddigiekből is kitűnik, hogy a gyakorlatibb területeken kell keresni a piknikus ifju vallásosságának lélektani tényezőit. Így legelőször említjük meg a segítségre szorulás érzését, amelyet már a leptosomnál is megtaláltunk. Minthogy azonban ez az érzés a jó biotónusu, vidám piknikusnál csak ritkán jelentkezik teljes jelentőségében, általában pedig nagyon is jól érzi magát, azért ezt csak mellékes, szinte elhanyagolható vonást képezhet vallásosságának ábrázolásánál. Sokkal közelebb járunk a fő lélektani ok forrásához, ha azt állítjuk, hogy a piknikus ifju elsősorban bizonyos nyugodt, békés erkölcsi világrend kialakítását és annak fenntartását várja a vallástól. Itt elsősorban a lelki békére kell gondolnunk. A piknikus természet kispolgári kényelmében, kis, szűk körében biztonságban akarja tudni magát. Szüksége van valami kész erkölcsi rendre, amelybe ha beleilleszkedik, lelke és teste egyaránt biztonságban lesz. Látja a jót és a rosszat, az elmentéteket önmagában és mások életében; minél öntudatosabb lesz, ahnál nyilvánvalóbbá válik előtte, hogy a jelenségek e világában minden annyira relativ, hogy lelkének biztonságát nem alapozhatja rájuk. A vallás az abszolútum rendszere, ha megtartja törvényeit, bizalommal nézhet lelkének jelen és tulvilági sorsa elé. Gyenge fantáziája és kényelemszeretete amugy is alkalmatlanná teszi arra, hogy önmaga gondoljon ki egy metafizikai rendszert. Ha tesz is rá kísérletet -nagyon ritkán- rendszerint rosszul sikerül, ugy, hogy abbahagyja. A vallásban lelke biztosan támaszkodik Istenre, az Ő végtelen jósága, bölcsesége és mindenhatósága jóleső bizalommal és biztonságérzéssel tölti el. Fontos számára az is, hogy a vallás azonos metafizikai világrendbe sorolja embertársait is, s így azok nem zavarhatják meg lelkének békéjét. De a vallás meg fogja védeni szellemi, anyagi javait is, mert megszűkíti a kedélyeket, s egymáshoz hangolja az embereket. Általában olyan életkörülményeket ír elő, amelyekben a béke és a megbocsátás uralkodik. Mindezekből következik, hogy bár -mint később látni fogjuk- a piknikus típusú iskolás ifju nem olyan mélyen és szigorúan vallásos, mint a leptosom, mégis lelki életéhez

talán még jobban hozzátartozik a vallás, mint az utóbbiéhoz. Vagy, ha ez az állítás tulzott is lenne, annyi mindenesetre igaz, hogy a lelkivilága alig képzelhető el vallásos érzület nélkül.

Ha a piknikus ifju vallásosságát nézzük, rögtön feltűnik, hogy teljesen hiányzik belőle minden rajongás és szigorúság. Legmélyebben hat rá a jóság és megbocsátás eszméje. Ezek igazán lelke mélyéig hatolnak. Talán azért van ez, mert maga is ezeknek az erényeknek van legjobban birtokában. De az okok, amelyek miatt a jóság és megbocsátás annyira szívéhez szól, okozzák egyuttal azt is, hogy kissé szabadon kezeli a vallás törvényeit, nem ragaszkodik azok betűszerinti értelméhez, mint pl. a leptosom. A lemondást és önsanyargatás idegen lelkétől. Ez természetes is, ha tekintetbe vesszük temperamentumát és kényelmességét. A piknikus ifjuban is gyakran kerül összeütközésbe a vallás a külvilággal. Így elsősorban a gyakorlati élettel és a tudással. Ezek az összeütközések igen kinosak és kényelmetlenek számára, s rendszerint kompromisszummal végződnek. Vallásos érzése nem tulságosan meleg, de nem is hideg. Hálás a mindennapi kenyérért, s egyáltalán az életért. Nagyobb bűnöktől óvakodik, mert nem szereti a lelkiismeretfurdalásokat, de kisebbeket nyugodtan megenged magának: azt gondolván, hogy Isten ilyen csekélységekkel igazán nem törődik. Egyébként transzcendentális természetű vallási élményei nincsenek. Misztikusak sem. Ez a magyarázata annak, hogy a szentek között talán az egy Aquinoi Szt. Tamáson kívül nincs is több piknikus testalkatu. A nagy látomásokat átélő, Isten szeretetében felolvadó, önsanyargató aszkéta szentek mind leptosom testalkatúak voltak. A felebaráti szeretet, jószívűség, adakozás gyakorlása mély és maradandó élményt jelent számára. A piknikus ifju vallásos életének alakulását a környezetnek a vallással szemben való állásfoglalása sokkal jobban befolyásolja, mint a többi típusnál. Ha a környezet ellenséges, vagy közömbös, rendszerint az ifju is azzá válik, vagy megfordítva, mert igen erősen befolyásolható, s amellet még minden igyekezetével arra törekszik, hogy a körülötte lévő társadalmi és erkölcsi rendbe minél jobban beleilleszkedjék. Vizsgálati személyeim között egy vallástalan piknikus a ifjuval sem találkoztam, ezt természetesen teszi az, hogy hívó szülők gyermekei, akik azt akarják, hogy

gyermekük vallásos szellemben nevelődjenek.

A hypomániásra és csendes borongásra ugyanazok érvényesek, mint a középtípusokra.

Erkölcsei élet.

o Az erkölcsi élettel kapcsolatban még nagyobb ellentmondásokat tapasztal a piknikus ifju a gyakorlati élet területén, mint a vallásnál. A vallás mégis csak elvont eszmerendszer, amely a tulajdonképeni életet egy másik világban igényli; az erkölcs azonban itt van szemünk előtt, maga a gyakorlati élet. Az erősen a jelenben élő piknikus ifjunak is erősen szemébe tűnnek az erkölcsi parancsok és a valóságos életmód közötti ellentétek. Már a diáktársai körében is sok ellentétet tapasztal, de még többet a felnőttek életében. Ő is választat elé kerül, mint a leptosom, de míg az utóbbi vagy az erkölcsi eszmények, vagy a gátlások nélküli élet javára dönt, addig ő, mint mindenben, itt is igyekszik valami kiegyensúlyozást létrehozni. Kompromisszumot keres az élet és az erkölcsi eszménye között, s nem lenne piknikus, ha az nem sikerülne neki. Igaz, a kompromisszumokban az eszmények már nem ragyognak régi tisztaságukban, de a piknikus nem is vágyik a tökéletességre. Ő ember akar lenni, s élvezni akarja az életet.

A piknikus ifju vallás-erkölcsi alapon áll, de hajlamos arra, hogy a közösség erkölcsi szokásait is magáévá tegye. Erős társas hajlama, szociális érzéke elkerülhetetlenné teszi a környezethez való alkalmazkodást. Homogén környezetben - ha az iskola, család, az ifju társadalmi köre egységes erkölcsi alapon áll - a közösségnek ez az erkölcsi befolyása nem okoz zavart, sőt megerősíti az ifjut a hirdetett eszmények iránti hitben.

Ha ellenben az az egységesség nincs meg, akkor egy erkölcsi ötvözet jön létre, a vallás-erkölcsnek, mint fő összetevőnek a vezetése alatt. Ezen esetben természetesen az eszmények gyakran háttérbeszorulnak. Ez a háttérbe való szorulásuk mindig a környezet erkölcsellenességének okától, valamint az ifju vallásos hitének nagyságától függ.

A piknikus ifjunak is a szexualitás okozza a legelső és legsúlyosabb problémát az erkölcsi életében. Nála nem annyira a képzeletet kell megzabolázni, mint inkább a testet.

Ez kissé nehezen megy, s tökéletesen nem is sikerül neki, azért hamarosan bizonyos kis engedményeket tesz, amelyeket még nem is számít bűnnek. Minthogy az így megállapított határok még mindig igen szűkeknek bizonyulnak, azért mindig tovább lazítja őket, míg egyszerre csak észreveszi, hogy már nagyon messzire ment. Ekkor visszakozik, és rövidesen kezd mindent előről. Több ilyen kísérletezés után aztán kialakul egy szexuális életforma, amely nem felel meg ugyan teljes mértékben az erkölcsi életesszéménynek, de nem is egészen erkölcsellenes. Ezekben a vivódásokban a piknikus ifju is eléggé egyedül áll. A nevelő, lelkiatya segíthetnek, sőt bizalommal fordul hozzájuk, de ezt a kiegyenlítést, elhatárolást mégis csak egyedül kell megcsinálnia, és ez elég sok bajjal, kényelmetlenséggel jár számára.

Jellemző a piknikus ifju erkölcsiségére, hogy erkölcsi eszménye nem az erkölcsi zsemélyiség, hanem a polgár. Nem tör magára az erkölcsi tökéletesedés területén, megelégszik azzal, ha egyszerű polgár lesz. Ez természetesen magával hozza, hogy nem törekszik magát annyira tökéletesíteni, mint a leptosom, vagy akár az atléta is. Nem akar sem erkölcsi reformátor, sem hős lenni, s így -ugy érzi- nincs szüksége tulságos erőfeszítésekre kifejtésére. Annál is inkább nem, mert rendszerint nincsenek lényében mélyreható ellentétek. Ifjúi mivolta ellenére eléggé kiegyensúlyozott ösztönéletű. Minthogy pedig a polgár az eszményképe, azért nem kell ideálját a távolban keresnie, a mindennapi életben is megtalálja. Rendszerint a nevelők körében is. Mindezeket figyelembevéve megállapíthatjuk, hogy a piknikus ifju nem tűz ki magas eszményeket maga elé, hajlamos a megalkuvásra, azért erkölcsi fejlődése kevesebb küzdelemmel jár, de lassabb is, és nem ér el nagyobb tökéletességet.

Életesszerepek.

A piknikus típusú iskolás ifju megértő, beérező és, kényelemszerető lelki alkatú. Ál fogva igen alkalmas életsszerepek játszására, s igen gazdag is azokban. Mindenki és minden helyzet iránt megértő, meglátja és elismeri mások indítékait. Minthogy pedig kényelmes és az ellentéteket mindenáron kerülni igyekszik, szivesebben alkalmazkodik az adott körülményehez, semmint hogy harcolnia kelljen. Ám ez az alkalmazkodás nem egyszerű

meghunyászkodás, hanem a megértésből és ellentét kerülésből adódó szerepvállalás, amelyben a beleérzésre és önátállításra esik a nagyobb rész. A piknikus ifjunak minden egyszerűsége mellett is ezer arca van, azaz annyi, amennyit a különféle emberek és helyzetek előidéznek. Minél tehetségesebb, annál több szerep vállalására alkalmas, azért sohasem ismerhetjük meg addig képességének skáláját, s lelkének mélyebben fekvő rétegeit, míg az összes szerepeit meg nem ismertük. Rendkívül érdekes figyelni, hogy a tanári konferenciákon az egyes tanárok sokszor milyen egymásnak ellentmondó véleményt mondanak egy-egy piknikus ifjuról. Rendszerint egyik sem téved, mert amikor ő látja, az ifju valóban az, akinek itt liferja, azaz olyan, amilyennek ő szeretné látni. Általában szerény, mert rendszerint a tanárok az ilyen diákot szeretik, de néha hangoskodó, katonás, mert valamelyik tanár azt szereti. Máskor finomkodó, komoly, vagy vig, amilyennek a tanár látni szeretné. Ez mindjárt kitűnik az alábbi önvallomásokból is. "Alkalmazkodom a tanárok természetéhez, inkább szerény és komoly vagyok, de van tanár, aki nem szereti ezt, hanem ha a diák kiabál és hangoskodik. Ezzel szemben és is hangos és kiabáló vagyok." Vagy: "Nem egyformák az emberek, de még egy ember is változik. Én is külön igazodom minden tanárhoz; van tanár, akinek mindenben igazat kell adni. Akámit mond, ráhagyom, hogy úgy van, mert előbb-utóbb úgy is rákényszerítene, hogy lássam be, hogy igaz, amit mond. Pelesleges lenne a vitatkozás. Másik: "Mindén tanárral szemben külön szerepet játszom. Pl. X.Y tanár ur a szolgálatkész, a katonás, mindig igazat mondó fiút szereti. Így sokszor vagyok kénytelen olyat hazudni, amit ő igaznak tart. A másik tanár a kisfiús viselkedést szereti." Stb. Amint a fenti példákból látjuk, az ifjunak a tanárral szemben való szerepvállalásánál inkább az érdek, a félelem és a kényelem a vezérlő szempont. S ha most csoportosítani akarjuk a piknikus típusú iskolás ifjunak a tanárral szembeni szerepeit, akkor általában a következő főcsoportokat különböztetjük meg: 1./ szerény, jó fiu; 2./ kedélyes, de megbízható; 3./ komoly, elmélyülő; 4./ katonás szolgálatkész; 5./ ártatlan, kisfiús; 6./ bohém, zabolátlan, de alapjában véve jólelkű.

Sokkal inkább a megértésen és beleérzésen alapuló a piknikus ifju szerepei a társai között, de a kényelemszeretet itt is jelentős szerepet játszik. Önkénytelenül, anélkül, hogy külön elhatározná, minden társához alkalmazkodik, hozzá hasonul. De ez a hasonulás nem mindig azt jelenti, hogy az ifju valamelyik társának jellemvonásait, vagy felfogását tükrözi vissza önmagában, hanem igen gyakran -amikor ösztönösen úgy érzi jónak- bizonyos ellentétet mutat társaival szemben. Ilyenkor is nagyfontosságú az a körülmény, hogy a társ öntudatlanul, vagy tudatosan elvárja ezt az ellentétességet. Ilyen az az eset pl., amikor a felsőbb osztályos az alsóbb előtt a nagyfiu szerepét játssza, a félénk előtt a kemény tetterőset, a szorgalmassal ~~szem~~ szemben a lustát. E kétfajta szerepjátszás következtében előfordul az az eset, magam is több ilyenre tudok visszaemlékezni diákkoromból, hogy ugyanazt a piknikus ifjut az egyik társa strébernek és butának, a másik lustának, de okosnak, vagy egyik félénknek és gyévnak, a másik bátorinak és agresszívnek ismeri. "Nem mindegyik fiu előtt vagyok ugyan olyan, amelyik szerény, azzal szemben én is szerény vagyok, amelyik felvágós, azzal én is az vagyok. Alsóbbévecekkel szemben általában nagy fiunak mutatom magam, a felsőbbévecekkel pedig kisfiunak." Vagy: "Érdekes, hogy a diáktársaim előtt nem viselkedem egyformán. Különbösen, akik nem ismernek közelebbről, azok előtt majdnem mindig másnak mutakozom. Ha látom, hogy a dicsekvés, nagyhangúság imponál neki, akkor olyan vagyok, de ha inkább a szerénység, akkor szerénynek mutatom magam."

Sokszor az ifju nem is tudja, hogy milyen valójában, de nem is tudhatja, mert ő tulajdonképpen mindaz, aminek szerepét játszani tudja. Lasean kialakulnak a főbb szerepek, de előtte még sok másat el kell játszania, míg a legmegfelelőbbekre rátalál. Ez azonban már a lehetőségek lecsökkentését jelenti, s csak az iskoláskor után következik be, amikor az ifju életpályát választott, s elkezd játszani az abból adódó szerepeket. Az iskolában a társaival szemben játszott leggyakoribb szerepek a következők: 1./ vidám pajtás; 2./ nagyfiu, aki a tanárokról is félvállról beszél. 3./ okos, keveset tanuló. 4./ Lusta, kényelmes, nyugodt. 5./ Tréfacsáló.

A piknikus ifju álarcot nem igen szokott viselni társai között. Ez nem férne össze nyílt és őszinte lényével, de a tanárokkal szemben néha már előfordul, ha a tanár annyira életidegen és fenyegető rá nézve, hogy a szükség rákényszeríti. Ez azonban mindig kifejezett kényszer, s semmi sincs benne abból a beleérzésből, amely pl. a szerepben megtalálható, amit a növendék azért játszik, mert érzi, hogy az a tanárnak kedvére van, ő pedig ösztönösen igyekszik a tanár jóindulatát a maga részére megnyerni. Sokszor a határok elmosódottnak látszanak a szerep és az álarc között, de mindig biztos utmutatóul szolgál az a már említett ismeretetőjel, hogy a szerep mindig belülről fakad, öntudatlan és megértő átélés: egy másik énnak -aki szintén én vagyok- a megelevenítése. Az álarc öntudatos, idegen és erőszakolt. A piknikus ifjutól különösen távol áll.

VI. Befejezés.

A lefolytatott vizsgálatokból kitűnt, hogy az iskolás ifjú egyes testalkat-típusai egy-egy lelki típusnak felelnek meg. Ezek a lelki típusok a tiszta típusoknál jól elhatárolhatók egymástól, míg a vegyes típusnál egymásba folynak. Egyedül az intelligencia területén nem találtunk lényeges különbségeket, de általánosságban itt is meg lehetett állapítani, hogy egyes testalkat-típusok milyen irányban rendelkeznek nagyobb képességekkel. Ezzel végeredményben célokat elértem. X

E vizsgáldások nem csupán elméleti, pszichológiai jellegűek és célzatuak, hanem gyakorlati útmutatásul szolgálhatnak a pedagógia számára is. A pedagógusnak ismerni kell elsősorban azt, akit nevelni akar. Bármennyi és bármilyen eljárást talál is fel a pedagógia a nevelés céljának megvalósítására, azok mind, egy már ismertnek feltételezett lélekre vonatkoztatva akarják az eszményt megvalósítani. Ám mint láttuk, nem minden lélek nyitható ugyanazzal a kulccsal, ha tehát a nevelő ismerni akarja növendékeit, a megismerés fáradtságos és hosszadalmas munkájának megkönnyítésére valami segédeszközt kell találnia, különben igen gyakran ismeretlen ifjakról fog ítéletet mondani. Az ifjaknak a testalkat szerint való csoportosítása általános támpontokat és irányelveket nyújt számára, ahonnan kiindulva hamar elérheti célját. A megismerésen kívül arra vonatkozóan is útmutatásokat talál, hogy melyik ifjúhoz milyen uton tud közeledni, melyikre mivel és milyen hatást tud elérni. Ezek mind értékes gyakorlati szempontok, amelyek a pedagógus számára elsőrendű fontosságúak.

Befejezésül még helyénvaló lesz megjegyezni, hogy az ifjai lélek olyan ezerarcú és színes, hogy csak a típusok által adott keretek színteleneknek és szűkeknek tűnnek majd fel, mikor egy-egy ifjút bele akarunk helyezni. Ez természetesen is, mert az élet mindig más, mint az elmélet -azért olyan szép és utánozhatatlan, s az egyén mindig különbözik a típustól- ezért olyan érdekes és ábrázolhatatlan. Ez a színpompás rohanó élet, amely az egyénben mindig új és új változatban teremt meg önmagát, túlrad a mi fogalmainkon, amelyeket gátakul emelünk számára, annál is inkább, mert ezek a gátak maguk is részei a hatalmas

áradatnak; s mi, hajósok fakó sajkáinkon szintén ott rohanunk,
együtt zugunk a hullámokkal: kissé messzebből szemlélve magunk
is hullámok vagyunk.

I R O D A L O M :

- Ach: Über den Willensakt und die Temperamente, Leipzig, 1916.
Aritoteles: Physiognomika. Berlini Akadémia, 1831.
Bergson: Teremtő fejlődés. Budapest, 1930.
Bognár : Pszichológia, Budapest, 1935.
Böhle: Die Körperform als Spiegel der Seele, Leipzig, 1929.
Bühler, Ch.: Kindheit und Jugend, Leipzig, 1931.
Carus: Symbolik der menschlichen Gestalt, Heidelberg, 1925.
Ewald: Temperament und Charakter, Berlin, 1924.
Gall: Anatomie et physiologie du système nerveux en général et du cerveau en particulier avec des observations sur la possibilité de reconnaître plusieurs dispositions intellectuelles et morales de l'homme et des animaux par la configuration de leurs têtes. Paris.
Höfding: Psychologie, III. deutsche Ausgabe.
Huter: Menschenkenntnis durch Körper-, Lebens-, Seelen- und Gesichtsausdruckskunde /1904.-1906./
Hylla: Testprüfungen der Intelligenz, Braunschweig /Berlin/ Hamburg, 1927.
Jung: Psychologische Typen, Zürich, 1921.
Kretschmer: Körperbau und Charakter, Berlin, 1941. 26.
Lavater: Physiognomische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenlebe, 1774.-78.
Müller-Freienfels: Kindheit und Jugend, Leipzig, 1937.
Porta: De humana physiognomia, Hannoviae, 1593.
Salgó: Önismeret, -Emberismeret, Szeged, 1944.
Schopenhauer: Aphorismen zur Lebensweisheit.
Spranger: Az ifjúkor lélektana, Mezőtur, 1929.
Starbuck: The psychology of religious empirical study of the growth of religious consciousness, London, 1899.